

Ruimte voor zaalsport in Utrecht

Een onderzoek naar de (ontwikkeling van de) Utrechtse zaalsport en de bruikbaarheid van het planologische kengetal

Karin Wezenberg-Hoenderkamp

Daniëlle Ruikes

Ruimte voor zaalsport in Utrecht

Een onderzoek naar de (ontwikkeling van de) Utrechtse zaalsport en de bruikbaarheid van het planologische kengetal

In opdracht van de gemeente Utrecht

Karin Wezenberg-Hoenderkamp
Daniëlle Ruikes

Met medewerking van Björn Schadenberg en Marit Dopheide

© Mulier Instituut
Utrecht, februari 2022

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1. Inleiding	10
1.1 Afbakening	11
1.2 Werkwijze	11
1.3 Leeswijzer	13
2. Planologische kengetallen	14
2.1 Het Utrechtse kengetal	14
2.2 Kengetallen in andere grootstedelijke gemeenten	15
2.3 Conclusie	17
3. Capaciteit en gebruik binnensportaccommodaties Utrecht	18
3.1 Capaciteit binnensportaccommodaties	18
3.2 Gebruik gemeentelijke binnensportaccommodaties (m.u.v. Sporthal Lunetten)	21
4. Deelname georganiseerde zaalsport	27
4.1 Lidmaatschappen zaalsportverenigingen	27
4.2 Ledenontwikkeling zaalsportverenigingen	28
4.3 Herkomst leden Utrechtse binnensportverenigingen	30
4.4 Trends en ontwikkelingen	33
4.5 Conclusie	35
5. Ervaringen	36
5.1 Gebruikers	36
5.2 Exploitanten/beheerders	47
6. Schattingen voor de toekomst	52
6.1 Aantal lidmaatschappen Utrechtse binnensportverenigingen	52
6.2 Extra trainingsbehoefte volleybal, basketbal, badminton en zaalvoetbal	54
6.3 Benodigde ruimte in sporthallen	57
6.4 Vertaling naar kengetallen	60
7. Conclusies en aanbevelingen	61
7.1 Beantwoording onderzoeksvragen	61
7.2 Conclusies	67
7.3 Aanbevelingen	69
Referenties	73
Bijlagen	74
Bijlage 1 - Aantal velden per sporthal	74
Bijlage 2 - Aantal velden per sportzaal	77
Bijlage 3 - Afmetingseisen sporten	78
Bijlage 4 - Methodebeschrijving schatting toekomstige behoefte sporthallen	80

Managementsamenvatting

Op basis van dit onderzoek concluderen we dat het Utrechtse kengetal van één sporthal per 17.500 inwoners niet past bij de lokale Utrechtse situatie. Door het relatief grote aantal zaalsporters, de (groei)ambities van (top)sportverenigingen, de grote huidige en verwachte knelpunten in vooral het winterseizoen, het verschil tussen gewenste en feitelijke trainingsduur en de verwachte verdere bevolkingsgroei lopen het aanbod van en de behoefte aan sporthallen steeds verder uit de pas. En dat past niet bij het gemeentelijke sportbeleid, waarin ‘de sportmogelijkheden in de stad moeten meegroeien met de groei van de bevolking’ en ‘iedere Utrechtse sporter de kans moet krijgen zich op zijn eigen niveau verder te ontwikkelen’ (Gemeente Utrecht, 2021).

Een langetermijnvisie en daaruit volgende beleidskeuzes zouden kunnen leiden tot een aangepast kengetal dat zich meer rond het midden begeeft van de bandbreedte van de herijkte landelijke draagvlakcijfers voor stedelijke context (één sporthal per 10.000-17.500 inwoners).

De gemeente Utrecht streeft naar een aanbod aan binnensportruimte voor de (georganiseerde) zaalsport van één sporthal per 17.500 inwoners, naast het aanbod aan sport- en gymzalen. In 2019 voldeed de gemeente aan deze Utrechtse richtlijn. Utrechtse sportverenigingen ervaren echter een groot tekort aan zaalruimte en hanteren daarom wachtlijsten of minimale trainingsuren.

Het doel van dit onderzoek is om de (ontwikkeling van de) Utrechtse zaalsport in kaart te brengen en de bruikbaarheid van de Utrechtse richtlijn voor sporthallen te bepalen. Het Mulier Instituut voerde dit onderzoek uit in opdracht van de gemeente Utrecht. De volgende hoofdvraag stond daarbij centraal:

In hoeverre is het Utrechtse planologische kengetal van één sporthal op 17.500 inwoners houdbaar en zo niet, hoe kan dan een nieuw kengetal worden bepaald?

Om de hoofdvraag te beantwoorden zijn verschillende deelonderzoeken uitgevoerd:

- Er is een beschrijvende analyse uitgevoerd van het Utrechtse planologische kengetal in vergelijking met kengetallen van andere grote gemeenten.
- De huidige capaciteit (trainings- en wedstrijdcapaciteit) en het gebruik van de sporthallen en -zalen zijn in kaart gebracht door gebruik te maken van een overzicht met eigenschappen van de binnensportaccommodaties en eisen van de bond, en van verhuuroverzichten van de accommodaties.
- Op basis van ledencijfers van de verenigingen, ontvangen van de desbetreffende sportbonden, is de (ontwikkeling) van de deelname aan georganiseerde zaalsporten in Utrecht in beeld gebracht en afgezet tegen de landelijke deelname en de deelname in andere grote gemeenten.
- Om de ervaringen en wensen van de gebruikers van binnensportaccommodaties op te halen is een online vragenlijst uitgezet en zijn verenigingsavonden georganiseerd. De ervaringen van topsportverenigingen en exploitanten/beheerders van binnensportaccommodaties zijn opgehaald via online interviews.
- Op basis van verschillende scenario's wordt een inschatting gegeven van het aantal lidmaatschappen bij Utrechtse zaalsportverenigingen in de toekomst en wordt deze inschatting vertaald naar het aantal benodigde sporthallen en een planologisch kengetal.

Hieronder geven we puntsgewijs de belangrijkste resultaten, conclusies en aanbevelingen weer.

Planologische kengetallen

- De gemeente Utrecht hanteert een planologisch kengetal van één sporthal per 17.500 inwoners om de behoefte aan zaalruimte voor de (georganiseerde) zaalsport te bepalen. De gemeente heeft geen kengetal voor sportzalen.
- De landelijke richtlijn vanuit de Planologische Kengetallen (Knol et al., 2002) gaat uit van een draagvlak van één sporthal per 15.000 tot 20.000 inwoners en één sportzaal per 10.000 tot 12.500 inwoners.
- Het Mulier Instituut heeft in 2020 een herijking voorgesteld voor de landelijke richtlijn (Schadenberg et al., 2020). In stedelijk gebied hebben sporthallen volgens deze herijking een draagvlak van 10.000 tot 17.500 inwoners.
- Andere grootstedelijke gemeenten met een kengetal voor de behoefte aan zaalruimte maken gebruik van de landelijke richtlijn uit de Planologische Kengetallen of hanteren een krappere richtlijn voor sporthallen (meer inwoners per sporthal).
- De andere grootstedelijke gemeenten geven aan dat de richtlijn nooit leidend is bij de totstandkoming of instandhouding van binnensportaccommodaties, maar dat dit om lokaal maatwerk vraagt. Aanvullend op de bestaande richtlijnen worden tal van andere indicatoren geanalyseerd om de lokale (sport)context in kaart te brengen en op basis daarvan beslissingen te nemen over het huidige en toekomstige aanbod aan binnensportaccommodaties.

Capaciteit en gebruik binnensportaccommodaties

Capaciteit

- In Utrecht zijn twintig sporthallen (veertien in gemeentelijk beheer), acht sportzalen en twee locaties met blaashallen. In de winterperiode worden zes hockeyvelden overkapt door blaashallen (niet in beheer van de gemeente).
- Het aantal velden per sport varieert tussen de sporthallen door afmetingseisen en aanwezigheid van belijningen.
- Omdat niet alle velden voor wedstrijden geschikt zijn, zijn er voor badminton, basketbal en zaalhockey meer trainings- dan wedstrijd velden (breedtesport) in de Utrechtse hallen.
- Aanvullend op de ruimte in de sporthallen is in de Utrechtse sportzalen beperkte ruimte beschikbaar voor badminton, basketbal, volleybal en zaalvoetbal.

Gebruik

- In de Utrechtse gemeentelijke sporthallen werd in 2019 ruim 19.000 uur gesport (61% van het totale gebruik). De sporthallen worden gemiddeld op jaarbasis ruim 2.200 uur gebruikt, waarvan 1.400 voor sportbeoefening.
- Dit totale gebruik is redelijk in lijn met landelijke referentiecijfers voor sporthallen in grootstedelijke gemeenten. Het sportgebruik van de sporthallen in Utrecht is echter over het algemeen hoger; sporthallen in andere gemeenten worden meer voor bewegingsonderwijs gebruikt.
- De sporthallen hebben in de doordeweekse avonden (19:00-22:00 uur) in de winterperiode een bezetting tussen de 90 en 100 procent.
- Tussen 16:00 en 18:00 uur wordt in de sporthallen in de meeste maanden relatief weinig gesport.
- Zaalvoetbal (23% van het sportgebruik) is de meest beoefende sport in de gemeentelijke sporthallen, gevolgd door volleybal (22%).

- Drie kwart (75%) van het sportgebruik tussen 08:00 en 23:00 uur wordt gedaan door een sportvereniging. Tijdens de avonduren is dit hoger (82%) en overdag lager (59%). Het aandeel van de verenigingssport in het sportgebruik is in de winter het hoogst.

(Ontwikkeling) deelname georganiseerde zaaIsport

- In Utrecht is de deelname aan basketbal, zaal hockey, zaalvoetbal en volleybal relatief hoog ten opzichte van deelname in de G32 en Nederland. De deelname aan badminton is gelijk aan het landelijke gemiddelde en hoger dan het gemiddelde van de grotere gemeenten. De deelname aan gymnastiek, handbal en korfbal is in Utrecht lager dan landelijk, maar vergelijkbaar met de deelname in de G32.
- Tussen de seizoenen 2017/'18 en 2019/'20 is de Utrechtse zaaIsport binnen zeven grote sporttakken in totaal met 4,5 procent gegroeid. Dat is sterker dan de groei van het aantal inwoners in dezelfde periode (2,9%). Landelijk hebben zaaIsportverenigingen het juist moeilijk.
- De hockeyverenigingen zijn het meest gegroeid (+33%), gevolgd door basketbal (+25%), handbal (+17%) en volleybal (+11%). Alleen de Utrechtse badmintonverenigingen hebben in deze periode een daling van het aantal leden gezien (-7%).
- Ruim drie kwart van de leden van Utrechtse verenigingen in vijf sporten (badminton, basketbal, handbal, zaalvoetbal, volleybal) komt uit de gemeente Utrecht (78%). Relatief veel handballers en volleyballers zijn actief in de eigen gemeente. De Utrechtse zaalvoetbalverenigingen kennen juist een grote instroom van seniorleden van buiten de gemeente (34%).
- Op wijkniveau is de procentuele deelname aan deze vijf sporten het laagst in Overvecht, gevolgd door de wijken Noordoost en Zuidwest. In de wijken West, Vleuten-De Meern en Oost is de deelname het hoogst.
- Een deel van de inwoners van de gemeente Utrecht sport bij een (zaal)sportvereniging buiten de gemeente Utrecht. Dit geldt het vaakst voor volleyballers en zaalvoetballers.
- Trends en ontwikkelingen die worden aangegeven door verenigingen en sportbonden wijzen op een toenemende behoefte aan zaaIsportruimte. Dit geldt voor de winterperiode, waarin zaal hockey, handbal en korfbal tot extra ruimtebehoefte leiden, maar ook voor het gehele seizoen. Bijvoorbeeld door zaalvoetbalcompetities voor de jeugd, professionalisering van verenigingen en nieuwe doelgroepen/spelvormen, en voor specifieke tijdvakken (eind van de middag en begin van de avond).

Ervaringen gebruikers en exploitanten/beheerders binnensportaccommodaties

Ervaringen sportverenigingen en andere gebruikers

- 47 procent van de respondenten geeft aan meer gebruik te willen maken van de binnensportaccommodatie(s).
- Sportverenigingen wensen voornamelijk meer ruimte in sporthallen. Andere huurders geven de voorkeur aan een gymzaal.
- Meer trainingen/wedstrijden aanbieden voor de huidige leden of nieuwe leden kunnen aannemen zijn belangrijke redenen voor sportverenigingen om meer ruimte te wensen. Overige huurders noemen sportaanbod voor nieuwe doelgroepen relatief vaak.
- De meeste verenigingen ervaren het tekort aan ruimte het meest in de trainingscapaciteit op doordeweekse avonden (in de winterperiode). De gymnastiek- en turnverenigingen en de zaalvoetbalverenigingen ervaren juist knelpunten in de wedstrijdcapaciteit.
- Ongeveer de helft van de verenigingen staat welwillend tegenover trainen op verschillende locaties en/of doet dit al.
- Bijna twee derde van de sportverenigingen staat welwillend tegenover structureel in accommodaties trainen die niet voldoen aan de afmetingseisen voor wedstrijden en/of doet dit al.

- Redenen om niet op verschillende of ongeschikte locaties te trainen zijn: het doet af aan de sfeer, het verenigingsgevoel en de binding tussen leden; benodigde materialen moeten op meer locaties aanwezig zijn; bepaalde eisen aan de sportvloer of de hoogte van de accommodatie maken dit onmogelijk; de reisafstand en bereikbaarheid (vooral voor jongeren en ouderen).
- Een deel van de sportverenigingen hanteert een wachtlijst en/of een ledenstop. Redenen daarvoor zijn: ruimtegebrek; op bepaalde niveaus zitten teams vol; regeling bij studentenverenigingen dat minimaal 75 procent van de leden student moet zijn; en tijd nodig voor het werven van kader.
- Prestatie- en topsportteams trainen meer dan breedtesportteams en hebben vaak meer of andere materialen nodig. Voor een aantal sporten zijn de randvoorwaarden voor hoge niveaus streng, waardoor niet alle sportaccommodaties geschikt zijn voor wedstrijden.
- Veel volwassen leden kunnen tot 23:00 uur trainen. Jonge leden kunnen veelal al (laat) in de middag starten.
- Een aantal verenigingen geeft aan dat hoe vaak en hoe lang ze nu kunnen trainen gelijk is aan hoeveel ze zouden willen dat de teams trainen. De verenigingen die meer willen trainen, geven voornamelijk aan dat ze vaker per week willen trainen.

Ervaringen topsportverenigingen

- In de gemeente Utrecht zijn momenteel twintig sportverenigingen actief op het gebied van talentontwikkeling, waarvan vijftien als topsportvereniging worden aangemerkt.
- Topsportverenigingen ervaren krapte in de trainingsmomenten.
- Uitwijken naar een andere locatie is niet gewenst (o.a. vanwege eisen aan de accommodatie).
- Topsportverenigingen geven aan dat hoge zaalhuur een brede talentontwikkeling in de weg staat (sport is niet voor iedereen toegankelijk).
- Topsportverenigingen werken veel samen en proberen de mogelijkheden te benutten. Idealiter zouden de verenigingen gebruik maken van een geschikte sporthal met alles onder één dak.

Ervaringen exploitanten/beheerders

- In beginsel worden sporthallen door zowel sport als bewegingsonderwijs gebruikt en gerealiseerd. Deze combinatie zorgt voor een efficiënt gebruik van zowel (financiële) middelen als ruimte in de stad.
- Het topsportbeleid van de gemeente zet vooral in op talentontwikkeling.
- Topsportmogelijkheden in de Galgenwaard en Nieuw Welgelegen moeten eerst (en meer dan nu) benut worden.
- Knelpunten in het huidige gebruik van sporthallen worden herkend en uitbreiding van het aanbod aan sporthallen zou volgens de gesproken partijen gegrond zijn.
- Beheerders van niet-gemeentelijke sporthallen geven aan dat verenigingen graag gebruik maken van hun accommodaties omdat ze sport uitstralen, er horeca aanwezig is en het verenigingsgevoel er sterk is.
- De druk op de drie sporthallen in Sportcentrum Olympos is groot en veel studentenverenigingen ervaren krapte. De krapte is het grootst op de doordeweekse avonden.
- Volgens de Studentensportraad konden in 2020 ruim vierhonderd studenten niet worden geplaatst bij de binnensportvereniging waarvoor ze zich hadden aangemeld.
- Vanuit de studentensport ligt er de wens voor een extra (topsport)hal met tribunes.

Schattingen voor de toekomst

- Op basis van een constante sportdeelname en de Utrechtse bevolkingsprognose zal het aantal lidmaatschappen bij Utrechtse binnensportverenigingen oplopen van ruim 11.000 in 2019 tot bijna 13.500 in 2040 (+22,2%). Dit komt nagenoeg overeen met de toename van de bevolking (6-54 jaar) in dezelfde periode (+22,5%).

- Veronderstellen we jaarlijks in elke sporttak een constante toename van 1 procent van het ledenaantal uit 2019/'20 boven op de extra lidmaatschappen op basis van de bevolkingsgroei, dan groeit het aantal lidmaatschappen tot bijna 15.800 in 2040.
- Uit de analyses van de gewenste en de feitelijke trainingsduur blijkt dat een toename van ruim 10 procent van de huidige trainingsuren nodig is om de gewenste trainingstijd te kunnen faciliteren. Het verschil wordt zowel veroorzaakt doordat het aantal trainingen per week lager is dan gewenst als doordat de duur van de trainingen korter is dan gewenst.
- Op basis van verschillende scenario's is voor 2040 een benodigd aantal sporthallen geschat van tussen de 33 en 40 in week 6 (winterseizoen) en tussen de 20 en 23 in week 16 (regulier seizoen). Hierbij kunnen tijdelijke voorzieningen (zoals blaashallen) in een deel van de extra behoefte in week 6 voorzien.
- Op basis van de huidige deelname aan sporten, bevolkingsprognoses en scenario's voor uitbreiding van het aantal leden en/of trainingsuren is een bijbehorend planologisch kengetal voor de weken 6 en 16 bepaald. Dit kengetal varieert in de verschillende scenario's tussen de 11.000 en 14.000 inwoners per sporthal in week 6. In week 16, wanneer het zaalseizoen voor diverse sporten is afgerond, is een kengetal van tussen de 20.000 en 22.500 inwoners per sporthal bepaald. Voor week 16 is ervan uitgegaan dat de huidige ruimte in de sporthallen in deze week eerst volledig benut wordt. Tijdelijke voorzieningen kunnen in een deel van de extra behoefte in week 6 voorzien.
- De toename van het aantal sporters en de toenemende behoefte aan zaalruimte kunnen worden tegengewerkt door de gevolgen van corona. Uit de vierde Monitor Sport en corona (Pulles et al., 2021) blijkt dat vooral binnensportverenigingen met een daling van het ledenaantal te maken hebben. Ook voor de toekomst beschrijven de onderzoekers dat binnensportverenigingen in verschillende scenario's waarin corona de komende jaren onder ons blijft voor de grootste uitdagingen komen te staan.

Conclusies

- Op basis van dit onderzoek concluderen we dat het Utrechtse kengetal van één sporthal per 17.5000 inwoners niet past bij de lokale Utrechtse situatie. De resultaten uit dit onderzoek geven voldoende aanleiding het Utrechtse planologische kengetal niet houdbaar te achten. Dit komt onder andere doordat:
 - Utrecht een hoge deelname aan zaalsporten kent;
 - Utrechtse verenigingen al geruime tijd grote tekorten aan zaalruimte ervaren;
 - de bezetting van de Utrechtse sporthallen hoog is;
 - beperkte ruimte beschikbaar is voor topsport of talentbegeleiding in de Utrechtse sporthallen;
 - de behoefte aan sporthallen in de winterperiode veel hoger is dan daarbuiten;
 - het verschil tussen de gewenste en feitelijke trainingsduur groter dan 10 procent is;
 - de scenarioberekeningen uitkomen op een kengetal van tussen de 11.000 en 14.000 inwoners per sporthal in week 6 (winterperiode).

Aanbevelingen

- De gepresenteerde scenario's met schattingen voor de toekomst geven richting aan de bepaling van een nieuw planologisch kengetal. Afhankelijk van beleidskeuzes zijn tal van andere scenario's denkbaar. Daarom wordt aanbevolen een langetermijnvisie voor de Utrechtse zaalsport op te stellen en aan de hand daarvan een nieuw kengetal te bepalen. Verschillende vragen kunnen in deze visie aan bod komen, zoals:
 - Hoeveel uur aan sportbeoefening wil de gemeente met haar sporthallen faciliteren?
 - Welke leegstand van sporthallen is acceptabel in het laagseizoen?
 - Hoeveel ruimte wil de gemeente bieden aan topsport en talentbegeleiding?

- In hoeverre moeten verenigingen een vaste thuisbasis kunnen hebben?
- Hoe moeten uren worden ingeroosterd?
- In hoeverre is het wenselijk om ook andere huurders dan sportverenigingen in de populaire tijdvakken te faciliteren?
- In hoeverre moeten sportzalen (en/of gymzalen) worden ingezet om de druk op de sporthallen te verlichten?
- In hoeverre moeten verenigingen mogelijkheden krijgen om nieuwe leden (bijvoorbeeld specifieke doelgroepen) aan te nemen?
- In hoeverre moeten Utrechters in hun eigen stad kunnen sporten?
- In hoeverre wil de gemeente tijdelijke voorzieningen, zoals blaashallen, inzetten om de extra behoefte in de wintermaanden op te vangen?
- Welke plaats hebben de studentenpopulatie en het studentensportcentrum in het voorzien in voldoende binnensportruimte?
- In hoeverre is de koppeling tussen onderwijslocaties en sporthallen een must?
- Welke huurtarieven zijn gewenst?
- Verder volgen uit dit onderzoek de volgende aanbevelingen:
 - Herzie de manier van inroostering en de rol en werking van de zaalverdelingscommissie.
 - Onderzoek de mogelijkheden van tijdelijke voorzieningen.
 - Benut de ruimte in tijdvakken met een relatief lage bezetting.
 - Bepaal voor welke topsportactiviteiten Nieuw Welgelegen en Galgenwaard geschikt zijn.
 - Sluit tijdig aan bij sporthallen bij onderwijslocaties.

1. Inleiding

De gemeente Utrecht streeft, naast het aanbod aan sport- en gymzalen, naar een aanbod aan binnensportruimte voor de (georganiseerde) zaalsport van één sporthal per 17.500 inwoners. In het meest recente onderzoek naar de benodigde capaciteit voor de zaalsport is dit Utrechtse kengetal gebruikt om de behoefte aan sporthallen tot 2040 te bepalen (Wezenberg-Hoenderkamp & Schadenberg, 2019). Met twintig sporthallen voldeed de gemeente in 2019 aan deze Utrechtse richtlijn.

De verenigingen ervaren echter een groot tekort aan zaalruimte. Zij geven aan al jaren tekorten aan zaalruimte te ervaren, waardoor wachtlijsten of minimale trainingsuren worden gehanteerd. In het onderzoek uit 2019 heeft het Mulier Instituut aanbevolen om te onderzoeken of de Utrechtse richtlijn voor de binnensport recht doet aan de situatie in Utrecht. Enerzijds omdat de verenigingen zich niet herkennen in de uitkomst dat er voldoende sporthallen zouden zijn en anderzijds omdat de gemeente Utrecht voor sportzalen geen richtlijn heeft, terwijl dit in vergelijkbare landelijke richtlijnen wel een onderdeel is.

De gemeente Utrecht heeft het Mulier Instituut daarom gevraagd om te onderzoeken in hoeverre het planologische kengetal van één sporthal per 17.500 inwoners passend is voor de Utrechtse situatie.

Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is om te bepalen of het planologische kengetal van één sporthal op 17.500 inwoners te handhaven is met de voorziene groei aan zaalsporters in Utrecht, en om indien nodig te komen tot aanbevelingen voor de bepaling van een nieuw kengetal voor binnensportaccommodaties.

De hoofdvraag van het rapport luidt: *In hoeverre is het Utrechtse planologische kengetal van één sporthal op 17.500 inwoners houdbaar en zo niet, hoe kan dan een nieuw kengetal worden bepaald?*

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

1. In hoeverre wijkt het Utrechtse planologische kengetal af van kengetallen die andere grote gemeenten gebruiken?
2. Wat is de huidige capaciteit in sporthallen en sportzalen, in zowel trainings- als wedstrijdcapaciteit?
3. Hoe verhoudt het gebruik van de sporthallen door de georganiseerde sport (verenigingen) zich tot het gebruik door de ongeorganiseerde sport (particuliere en commerciële huurders)?
4. In hoeverre wijkt de deelname aan georganiseerde zaalsporten in Utrecht af van de landelijke deelname en de deelname in andere grote gemeenten?
5. Hoe hebben Utrechtse zaalsportverenigingen zich de afgelopen vijf jaar ontwikkeld en wat zijn de verwachtingen voor de toekomst?
6. Waar komen leden van Utrechtse zaalsportverenigingen vandaan en waar sporten de Utrechtse zaalsporters?
7. Wat zijn de ervaringen en wensen van de gebruikers (verenigingen, commerciële en particuliere huurders en topsportverenigingen) van binnensportaccommodaties?
8. Wat zijn de ervaringen en wensen van de topsportverenigingen die gebruikmaken van binnensportaccommodaties?
9. Wat zijn de ervaringen van beheerders/exploitanten van de binnensportaccommodaties?

1.1 Afbakening

Sportgebruik

De focus in dit onderzoek ligt op de behoefte aan zaalruimte om te *sporten*. Gebruik van binnensportaccommodaties door bewegingsonderwijs wordt in het rapport enkele keren aangestipt, maar niet uitvoerig beschreven. De meeste sporthallen en -zalen worden doordeweeks overdag voor bewegingsonderwijs gebruikt en daarbuiten door sport. Gymzalen worden vaker alleen voor het bewegingsonderwijs gebruikt, zeker als deze zalen niet in gemeentelijk beheer zijn.

Accommodaties

Het Utrechtse planologische kengetal is enkel van toepassing op sporthallen. De gemeente Utrecht heeft geen kengetal voor het aantal sportzalen; deze worden gezien als aanvulling op de sporthallen. Gymzalen worden, om het bewegingsonderwijs te faciliteren, vanuit onderwijs geprogrammeerd. De gym- en sportzalen voorzien daarnaast ook in ruimte voor bijvoorbeeld vecht- en verdedigingssporten, dansen en tafeltennis. Vanwege de kleinere afmetingen kunnen echter niet alle sporten gebruikmaken van gym- of sportzalen, zeker niet voor wedstrijden. Voor trainingen kunnen gym- en sportzalen soms wel door deze sporten gebruikt worden. In dit onderzoek wordt ingegaan op de behoefte aan zaalruimte in sporthallen. Sportzalen en in mindere mate gymzalen kunnen daarbij voor sommige 'sporthalsporten' dienen als trainingsruimte voor jeugd- of lagere teams. In het onderzoek zijn zowel gemeentelijke als niet-gemeentelijke sporthallen meegenomen.

Sporten

In de analyses is de focus gelegd op acht sporten: badminton, basketbal, handbal, korfbal, turnen, volleybal, zaalhockey en zaalvoetbal. Dit zijn de sporten die het meest worden beoefend in de Utrechtse sporthallen en -zalen.

Topsport

In afstemming met de gemeente Utrecht en SportUtrecht zijn negen topsportverenigingen geïnterviewd om te onderzoeken wat de specifieke eisen en wensen zijn voor de ruimtebehoefte.

Studentensport

Met Sportraad Utrecht en de studentensportstichting Mesa Cosa is gesproken over de capaciteit en behoefte aan ruimte vanuit de studentensport. Sportraad Utrecht heeft gegevens over het aantal geplaatste en niet-geplaatste aanmeldingen voor de verschillende takken van sport aangeleverd. De studentensportverenigingen hebben de vragenlijst voor gebruikers van binnensportaccommodaties kunnen invullen en zijn voor de verenigingsavonden uitgenodigd.

1.2 Werkwijze

Voor de beantwoording van onderzoeksvraag 1 is bij zeven grote gemeenten aan een beleidsambtenaar sport gevraagd welke planologische kengetallen of uitgangspunten zij gebruiken om de behoefte aan zaalruimte in de gemeente te bepalen. Sommige gemeenten hebben documentatie opgestuurd, andere hebben telefonisch of per mail een toelichting gegeven. De inventarisatie heeft zich beperkt tot deze kengetallen of uitgangspunten. Er is niet ingegaan op aspecten als bevolkingssamenstelling, sportdeelname of lokale populariteit van sporten. De inventarisatie is benut om te bezien in hoeverre de Utrechtse richtlijn afwijkt van kengetallen van andere grote gemeenten.

De aanwezige capaciteit voor de zaalsport (onderzoeksvraag 2) is in kaart gebracht door per accommodatie te inventariseren hoeveel velden voor elk van de sporttakken¹ aanwezig zijn. Hierbij is onderscheid gemaakt in het aantal velden dat beschikbaar is voor trainingen en voor wedstrijden (breedtesport) en indien van toepassing voor topsport. De gegevens zijn door de gemeente Utrecht en de beheerders van niet-gemeentelijke accommodaties aangeleverd. Tijdens verenigingsavonden en in de terugkoppeling daarvan hebben verenigingen de mogelijkheid gekregen de geïnventariseerde gegevens te controleren.

Voor de beantwoording van onderzoeksvraag 3 zijn de verhuuroverzichten van het seizoen 2018/'19 van de gemeentelijke sportaccommodaties geanalyseerd. Vanwege coronamaatregelen in 2020 en 2021 zijn binnensportaccommodaties periodes gesloten of beperkt bruikbaar geweest. Het seizoen 2018/'19 is het laatste volledige seizoen geweest en daarom gebruikt in de analyses. Naast inzicht in het aantal uren per tijdvak en per accommodatie heeft dit ook inzicht in aantal en type gebruikers (verenigingen, onderwijs, particuliere en commerciële huurders) opgeleverd.

Voor onderzoeksvragen 4, 5 en 6 zijn bij acht sportbonden² gegevens over het aantal leden voor Utrecht, de G32³ en landelijk opgevraagd; alleen de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU) was niet in staat om de gegevens te leveren. Van het Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV) zijn alleen ledencijfers van de Utrechtse verenigingen verkregen. Bij NOC*NSF zijn ledenaantallen van de KNKV en KNGU voor de gemeente Utrecht, de G40⁴ en landelijk gevraagd en verkregen. De gegevens van de sportbonden zijn gebruikt om de Utrechtse deelname en de ontwikkeling daarin te vergelijken met de (ontwikkeling van de) deelname in de G32 en landelijk. Zes sportbonden hebben naast de ledenaantallen ook de postcodes (postcode-4) van de leden van Utrechtse verenigingen en van alle Utrechtse leden (die ook lid kunnen zijn van een vereniging buiten Utrecht) aangeleverd. Deze gegevens zijn gebruikt om in kaart te brengen of verenigingen vooral leden hebben uit de buurt, uit heel Utrecht of ook van daarbuiten. Daarnaast is inzichtelijk gemaakt hoeveel Utrechters lid zijn van een vereniging in Utrecht, in een aangrenzende gemeente of daarbuiten.

Om de ervaringen en wensen van gebruikers op te halen (onderzoeksvraag 7) zijn de gebruikers van binnensportaccommodaties (exclusief onderwijsinstellingen) gevraagd een online vragenlijst in te vullen over onder andere het huidige en gewenste ruimtegebruik, de ervaren en verwachte knelpunten voor de zaalsportruimte en de ontwikkelingen in de afgelopen jaren. De lijst van gebruikers is opgesteld in samenspraak met de gemeente, SportUtrecht en Sportraad Utrecht. In totaal hebben 119 gebruikers de vragenlijst ingevuld, waarvan 59 reguliere sportverenigingen, tien studentensportverenigingen, vijf commerciële huurders, 22 particuliere huurders (zoals vriendengroepen) en 23 anders georganiseerden (zoals buurtverenigingen).

Voor meer kwalitatieve input zijn afzonderlijke interviews gehouden met eigenaren/beheerders van de gemeentelijke en niet-gemeentelijke binnensportaccommodaties, de zaalverdelingscommissie,

¹ Omdat voor turnen geen speciale belijning nodig is, is turnen niet in deze analyse meegenomen.

² Badminton Nederland (BN); Nederlandse Basketball Bond (NBB); Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU); Nederlands Handbal Verbond (NHV); Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB); Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV); Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB); Nederlandse Volleybal Bond (Nevobo).

³ Alle gemeenten met meer dan 100.000 inwoners.

⁴ De veertig grootste gemeenten (qua inwoneraantal).

SportUtrecht, Sportraad Utrecht, studentensportstichting Mesa Cosa, de beleidsadviseur Topsport van de gemeente Utrecht en topsportverenigingen/-stichtingen. Deze interviews hebben als input gediend voor de beantwoording van onderzoeksvragen 8 en 9.

De voorlopige resultaten zijn tijdens vijf online discussiebijeenkomsten⁵ gedeeld met verenigingen, SportUtrecht en de gemeente. Bij twee bijeenkomsten was de betreffende sportbond vertegenwoordigd (zaalvoetbal en volleybal). Tijdens de bijeenkomsten zijn naast de voorlopige resultaten ook stellingen en oplossingsrichtingen ter discussie ingebracht. De avonden zijn een waardevolle aanvulling op de uitgevoerde analyses gebleken. De aanwezigen hebben het verslag van de avond toegestuurd gekregen en de mogelijkheid gekregen om dit aan te vullen of te corrigeren.

Om zicht te krijgen op de gewenste frequentie en duur van de trainingen van de sportverenigingen heeft SportUtrecht een inventarisatie hiervan uitgevoerd bij bestuurders van badminton-, basketbal- en volleybalverenigingen in Utrecht en de betreffende sportbonden. Hierbij is onderscheid gemaakt naar verschillende spelniveaus en leeftijdscategorieën. De gemeente Utrecht heeft voor een aantal verenigingen geïnventariseerd hoeveel daadwerkelijk getraind wordt. Het Mulier Instituut heeft daarnaast van enkele verenigingen de trainingsroosters gebruikt die beschikbaar waren op websites. De inventarisaties van zowel de gewenste als de daadwerkelijke trainingsfrequentie en -duur zijn gebruikt om een inschatting te maken van de extra behoefte aan ruimte in sporthallen. De KNVB heeft daarnaast gegevens aangeleverd over de locatie van zaalvoetbalwedstrijden om te kunnen bepalen in hoeverre verenigingen hun wedstrijden buiten de gemeente Utrecht moeten spelen.

1.3 Leeswijzer

Onderzoeksvraag 1 (hoofdstuk 2) geeft, door een vergelijking met andere grote gemeenten, een algemeen beeld van de Utrechtse situatie en laat zien of het Utrechtse planologische kengetal substantieel verschilt van hoe andere gemeenten met dit capaciteitsvraagstuk omgaan. Onderzoeksvragen 2 en 3 worden behandeld in hoofdstuk 3 en brengen op basis van objectieve gegevens de huidige capaciteit voor trainingen en wedstrijden en de bezetting van binnensportaccommodaties in kaart. Onderzoeksvragen 4, 4 en 6 staan centraal in hoofdstuk 4, gaan over de georganiseerde sport in Utrecht en geven inzicht in deelname en de (verwachte) ontwikkeling in aantal lidmaatschappen en herkomst van leden. De sportdeelname (lidmaatschappen binnensportverenigingen) wordt daarbij vergeleken met landelijke cijfers en cijfers van vergelijkbare gemeenten. Onderzoeksvragen 7 en 8, opgenomen in hoofdstuk 5, zijn gebaseerd op interviews en vragenlijsten en geven ervaringen en wensen van gebruikers en exploitanten/beheerders van binnensportaccommodaties weer. In hoofdstuk 6 geven we schattingen voor het toekomstige aantal lidmaatschappen van Utrechtse binnensportverenigingen en het benodigde aantal sporthallen. We kijken hierbij naar verschillende scenario's en laten zien wat de scenario's betekenen voor het planologische kengetal. In hoofdstuk 7 worden de onderzoeksvragen beantwoord en zijn de conclusies en aanbevelingen opgenomen.

⁵ Hockey/korfbal, basketbal, badminton/handbal, zaalvoetbal, volleybal. Aan turnvereniging Turn4You is, samen met SportUtrecht, een aparte terugkoppeling gegeven.

2. Planologische kengetallen

In dit hoofdstuk beschrijven we het Utrechtse planologische kengetal dat wordt gebruikt om het aantal benodigde sporthallen voor de (georganiseerde) zaalsport in de gemeente Utrecht te bepalen. Kengetallen of uitgangspunten die andere grootstedelijke gemeenten gebruiken om het benodigde aantal sporthallen en sportzalen te bepalen worden behandeld om te bezien in hoeverre het Utrechtse kengetal hiervan afwijkt.

2.1 Het Utrechtse kengetal

De gemeente Utrecht hanteert het planologische kengetal van één sporthal per 17.500 inwoners om de behoefte aan zaalruimte voor de (georganiseerde) zaalsport te bepalen. De gemeente heeft geen kengetal voor sportzalen. De richtlijn voor sporthallen is afgeleid van de draagvlakcijfers uit de Planologische Kengetallen (Knol et al., 2002). Als draagvlak voor een sporthal moet volgens de Planologische Kengetallen 15.000 tot 20.000 inwoners worden aangehouden; voor een sportzaal 10.000 tot 12.500 inwoners. De landelijke richtlijn gaat, naast de aanwezigheid van sporthallen, uit van een bepaalde mate van aanwezigheid van sportzalen. In de situatie dat sportzalen ontbreken, zijn meer sporthallen nodig. De draagvlakcijfers voor het bepalen van de benodigde binnensportruimte zijn door het Mulier Instituut herijkt (tekstkader 2.1).⁶ In het vervolg van deze rapportage wordt, waar nodig, met deze herijkte draagvlakcijfers gewerkt.

Vergelijken we het Utrechtse kengetal met de herijkte draagvlakcijfers dan zien we dat het kengetal dat de gemeente Utrecht hanteert om de behoefte aan sporthallen te bepalen aan de bovenkant van de bandbreedte valt en daarmee overeenkomt met de ondergrens van het aantal benodigde sporthallen. De ontbrekende richtlijn voor sportzalen in de gemeente Utrecht wordt bij de herijkte draagvlakcijfers ook losgelaten, maar dit betekent niet dat de huidige sportzalen niet van belang zijn voor het accommoderen van de zaalsport. Sportzalen hebben een beperktere functionaliteit voor de meeste zaalsporten, maar kunnen wel in een specifieke behoefte voorzien (zoals bewegingsonderwijs of vanuit specifieke gebruikers, zoals gymnastiek-/turnverenigingen). De acht sportzalen in Utrecht zijn daarmee een aanvulling op het aanbod aan sporthallen. Naar de toekomst toe is het, vanuit de sport gezien, wel de vraag in hoeverre sportzalen, vanwege hun mindere functionaliteit voor een aantal sporten, in stand gehouden of gerealiseerd moeten worden.

⁶ De herijking is uitgevoerd met ondersteuning van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en in samenspraak met het werkveld (NOC*NSF, VSG, KVLO en diverse sportbonden).

Tekstkader 2.1 Draagvlakcijfers voor het bepalen van de benodigde binnensportruimte

De draagvlakcijfers uit de Planologische Kengetallen, waarvan de Utrechtse richtlijn is afgeleid, dateren uit de jaren negentig. Veranderingen in de afgelopen twintig jaar in onder andere de sportdeelname en sportvoorkeuren maken deze planningsnormen verouderd. Het Mulier Instituut heeft daarom onderzocht, of, gezien deze veranderingen en de beschikbaarheid van nieuwe gegevens, de bestaande planningsinstrumenten voor binnensportaccommodaties geactualiseerd of herijkt moeten worden. Uit de analyses blijkt dat in de praktijk meer sporthallen en juist minder sportzalen aanwezig zijn dan de Planologische Kengetallen voorschrijven. Daarnaast is de context in stedelijke en minder stedelijke gebieden dusdanig anders (denk aan de bevolkingsdichtheid en de verschillen in diversiteit in het sportaccommodatielandschap) dat dit vraagt om aparte richtlijnen.

Op basis van de analyses stellen de onderzoekers een herijking van de verouderde draagvlakcijfers uit de Planologische Kengetallen voor (tabel 2.1). Binnen de twee categorieën stedelijkheid zijn meerdere gradaties te onderscheiden, waarmee bij het afstemmen van vraag en benodigd aanbod rekening moet worden gehouden. Zo is de context in een G4-gemeente dusdanig anders dan in een gemiddelde stedelijke gemeente, waardoor van de draagvlakcijfers kan worden afgeweken. Onderzoekers benadrukken dat de herijkte draagvlakcijfers voor het bepalen van de benodigde binnensportruimte voor sporthallen als richtlijn kunnen dienen. De richtlijn moet niet als een losstaand meetkundig instrument worden toegepast, maar zal bij een besluitvormingsproces onderdeel moeten zijn van een uitgebreide analyse.

Tabel 2.1 Herijkte draagvlakcijfers voor het bepalen van de benodigde binnensportruimte

Accommodatietype	Richtlijn
Sporthallen	<i>Stedelijk</i> gebied: draagvlak van 10.000 tot 17.500 inwoners. <i>Landelijk</i> gebied: draagvlak van 6.250 tot 12.500 inwoners
Sportzalen	Bij de planning van sportzalen moeten de draagvlakcijfers losgelaten worden; lokaal moet de afweging gemaakt worden of de totstandkoming/instandhouding van sportzalen een logische uitkomst is.

Bron: Schadenberg et al., 2020.

2.2 Kengetallen in andere grootstedelijke gemeenten

Zeven andere grootstedelijke gemeenten zijn gevraagd welke planologische kengetallen of uitgangspunten zij gebruiken om het benodigde aantal sporthallen en sportzalen in de gemeente te bepalen (tabel 2.2). Vijf gemeenten hebben een kengetal voor het bepalen van de behoefte aan binnensportaccommodaties of een richtlijn die aangeeft bij welk aantal extra inwoners er een sporthal (of sportzaal) bij moet komen. De gemeenten die een richtlijn hanteren, maken gebruik van de landelijke richtlijn uit de Planologische Kengetallen (één sporthal per 15.000 tot 20.000 inwoners; één sportzaal per 10.000 tot 12.500 inwoners) of hanteren een krappere richtlijn voor sporthallen (meer inwoners per sporthal).

De richtlijnen van de gemeenten die een krappere richtlijn hanteren, lopen uiteen van één sporthal per 22.000 inwoners tot één sporthal per 25.000 inwoners. Zij hanteren, net als Utrecht, ook geen richtlijn voor sportzalen. Twee gemeenten maken geen gebruik van richtlijnen om de behoefte aan sporthallen en/of sportzalen in de gemeente te bepalen (tabel 2.2). Dat is een bewuste keuze van deze gemeenten. De benodigde ruimte voor binnensport beoordelen zij aan de hand van verschillende aspecten, zoals de vraag naar zaalruimte (vanuit de inwoners en de sport), het type gebruik (onderwijs, verenigingen, overig), de kwaliteit van de accommodaties en afhankelijkheid van de ruimte die bepaalde sporten nodig hebben (niet elke sport hoeft in een sporthal).

Tabel 2.2 Landelijke en gemeentelijke kengetallen benodigd aantal sporthallen en -zalen

Gemeente	Planologisch kengetal	
	Sporthallen	Sportzalen
Amsterdam	1 sporthal op 24.000 inw.	Geen specifieke richtlijn
Den Haag	1 sporthal op 22.000 inw.	Geen specifieke richtlijn
Eindhoven	Geen specifieke richtlijn	Geen specifieke richtlijn
Groningen	Geen specifieke richtlijn	Geen specifieke richtlijn
Nijmegen	1 sporthal op 15.000-20.000 inw.	1 sportzaal op 10.000-12.500 inw.
Rotterdam	1 sporthal op 25.000 inw.	Geen specifieke richtlijn
Tilburg	1 sporthal op 15.000-20.000 inw.	1 sportzaal op 10.000-12.500 inw.
Utrecht	1 sporthal op 17.500 inw.	Geen specifieke richtlijn
Planologische Kengetallen	1 sporthal op 15.000-20.000 inw.	1 sportzaal op 10.000-12.500 inw.
Herijkte draagvlakcijfers (stedelijke context)	1 sporthal op 10.000-17.500 inw.	Geen specifieke richtlijn

Grote (ruimtelijke) opgaven, zoals de woningbouwopgave (voortvloeiend uit de verwachte bevolkingsgroei) en de verdichting van steden hebben ertoe geleid dat gemeenten ruimtelijke richtlijnen voor sportruimte hebben opgesteld. Maar ook voor andere maatschappelijke voorzieningen, groene ruimte en beweeg- en speelruimte hanteren gemeenten dergelijke referentienormen. De zeven gemeenten geven aan dat de richtlijn nooit leidend is bij de totstandkoming of instandhouding van binnensportaccommodaties. De richtlijnen worden gebruikt bij grote stads- en gebiedsontwikkelingen, waar vaak wordt getoetst of in de plannen de norm voldoende wordt meegenomen. De uiteindelijke totstandkoming of instandhouding van binnensportruimte vraagt om lokaal maatwerk, bijvoorbeeld doordat de bevolkingssamenstelling of het aanbod aan andere typen sportaccommodaties verschilt per wijk. Maar bijvoorbeeld ook de spreiding van en de reisafstand tot de accommodaties spelen hierbij een rol. Dit betekent dat de gemeenten aanvullend op de bestaande richtlijnen tal van andere indicatoren analyseren om de lokale (sport)context in kaart te brengen en op basis daarvan beslissingen nemen over het huidige en toekomstige aanbod aan binnensportaccommodaties. Vanuit de sport wordt hierbij vaak de samenwerking met onderwijs en vastgoed gezocht.

De gemeenten (met en zonder richtlijn) geven voornamelijk aan dat ze, net als de gemeente Utrecht, momenteel bezig zijn om, of al hebben gekeken naar, de mogelijkheden om de bezetting in bestaande binnensportaccommodaties te verbeteren. De gemeenten brengen periodiek de bezetting van de binnensportruimtes in kaart, waarbij een aantal van de gemeenten een doorberekening maakt naar de toekomst op basis van bevolkingsprognoses. Aangezien de meeste gemeenten constateren dat zowel in gymzalen als in sportzalen overwegend nog ruimte is, wordt onderzocht of momenteel de 'juiste' sport in de 'juiste' locatie zit. Dit biedt bijvoorbeeld mogelijkheden om sporten die momenteel in een sporthal zitten, maar goed in een sportzaal of gymzaal beoefend kunnen worden (omdat ze geen halhoogte dan wel -grootte nodig hebben), aan te moedigen om van deze accommodaties gebruik te gaan maken. Dit kan extra ruimte in al bestaande sporthallen bieden voor sporten die zowel voor de trainingen als voor de wedstrijden afhankelijk zijn van de (afmetings)eisen waaraan een sporthal voldoet. Het openstellen van gymzalen voor het gebruik door sportverenigingen blijkt in andere gemeenten waardevol te zijn voor het aanbieden van sport in de wijk.

Een deel van deze gemeenten heeft concrete uitgangspunten voor de inroostering van de accommodaties opgesteld. Gemeenten stellen hierbij uitgangspunten op voor de toewijzing van binnensportaccommodaties aan gebruikers (bijvoorbeeld seizoenshuur voorrang op incidentele huur, clustering van sporten, sport en onderwijs voorrang op andere activiteiten). Tot slot constateren de

andere gemeenten dat de vraag naar sporthallen voornamelijk toeneemt op de piekuren (doordeweekse trainingsavonden) in de winterperiode, maar dat het niet rendabel is om het aanbod aan sporthallen aan te passen op de behoefte in deze relatief korte periode. De gemeenten gaan het gesprek met de verenigingen aan om te kijken naar de mogelijkheden voor tijdelijke binnensportruimtes, zoals een blaashal. Gemeenten willen (onder andere in beleidsnotities) richting geven aan de hoeveelheid blaashallen en de spreiding hiervan, maar ook aan de voorwaarden voor het beheer en onderhoud van de blaashallen.

De gemeenten die geen richtlijn hanteren, geven aan dat ze wel nadenken over wat de beste manier is om de (toekomstige) behoefte aan ruimte voor de zaalsporten te bepalen. Voor de totstandkoming van nieuwe zaalruimte wordt specifiek gekeken naar de vraag: wat is er nodig of wenselijk wanneer er een nieuwe wijk komt, of welke wensen liggen er in bestaande wijken?

2.3 Conclusie

De Utrechtse richtlijn (één sporthal per 17.500 inwoners):

- zit aan de minimale kant van de herijkte draagvlakcijfers (één sporthal per 10.000-17.500 inwoners) in stedelijke context;
- schrijft minder inwoners per sporthal voor dan de drie andere gemeenten uit de G4, waarmee de gemeente Utrecht streeft naar relatief meer sporthallen ten opzichte van het aantal inwoners dan deze drie gemeenten. Al deze gemeenten hebben, net als Utrecht, geen richtlijn voor sportzalen;
- zit in het midden van de bandbreedte die twee andere grootstedelijke gemeenten (op basis van de Planologische Kengetallen) hanteren (Nijmegen en Tilburg). In tegenstelling tot de gemeente Utrecht hebben deze twee gemeenten, net als de Planologische Kengetallen, wel een richtlijn voor het aantal sportzalen.

Bij de vergelijking met de andere gemeenten moet opgemerkt worden dat de inventarisatie zich heeft beperkt tot de kengetallen of uitgangspunten en niet is ingegaan op aspecten als bevolkingssamenstelling, sportdeelname of lokale populariteit van sporten. Bovendien geven deze gemeenten aan dat de richtlijn nooit leidend is bij de totstandkoming of instandhouding van binnensportaccommodaties. De uiteindelijke totstandkoming of instandhouding van zaalruimte vraagt om lokaal maatwerk.

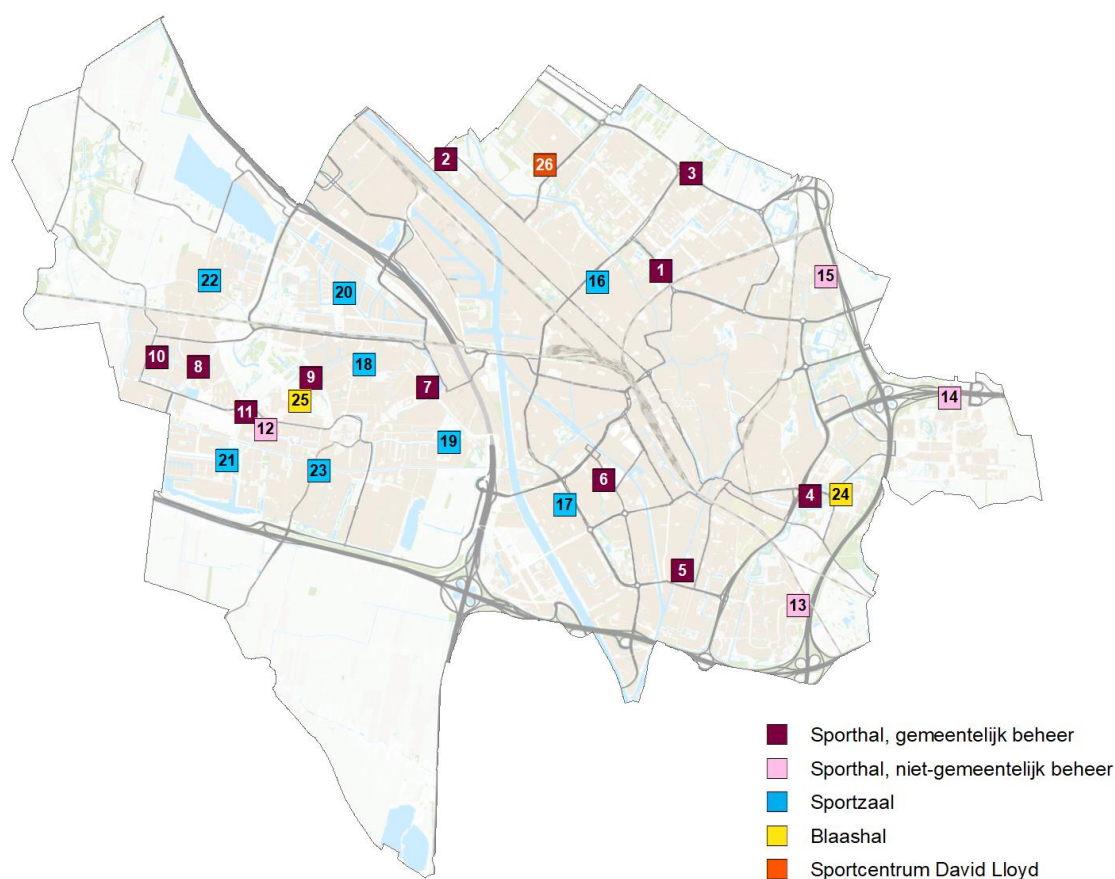
3. Capaciteit en gebruik binnensportaccommodaties Utrecht

In dit hoofdstuk beschrijven we het aanbod en het gebruik van binnensportaccommodaties in Utrecht. In de eerste paragraaf gaan we in op het aantal sporthallen en -zalen en beschrijven we hoeveel velden voor badminton, basketbal, handbal, korfbal, volleybal, zaal hockey en zaalvoetbal beschikbaar zijn. We maken hierbij onderscheid in beschikbaarheid voor trainingen en beschikbaarheid voor wedstrijden. In de tweede paragraaf beschrijven we het gebruik van de sportaccommodaties. We laten de variatie in bezetting van de sportaccommodaties tijdens verschillende tijdvakken zien en maken inzichtelijk wie de gebruikers van deze accommodaties zijn.

3.1 Capaciteit binnensportaccommodaties

In Utrecht zijn twintig sporthallen, acht sportzalen en twee locaties met blaashallen. Kaart 3.1 laat de locaties van deze voorzieningen in de gemeente Utrecht zien.

Kaart 3.1 Sporthallen, blaashallen en sportzalen in de gemeente Utrecht

SPORTHALLEN 1) Loevenhout 2) Zuilen 3) De Dreef 4) Galgenwaard (3 hallen) 5) Hoograven 6) Nieuw Welgelegen (2 hallen) 7) Sportcampus 8) Cultuurcampus 9) De Paperclip 10) De Weide Wereld 11) Europahal 12) Oudenrijn 13) Lunetten 14) Olympos (3 hallen) 15) Hercules 26) David Lloyd

SPORTZALEN 16) De Speler 17) Hart van Noord 18) Het Zand 19) Voorn 20) Waterwin 21) Broos Gerssenzaal 22) Fletiozaal 23) Marezaal

BLAASHALLEN 24) Kampong (4 velden) 25) Fletiomare (2 velden)

Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Sporthallen

Veertien van de twintig sporthallen zijn in gemeentelijk beheer (kaart 3.1). Sporthallen hebben een sportvloer van minimaal 40 bij 20 meter (exclusief uitloop) waarop ruimte wordt geboden om zowel trainings- als competitievormen af te werken voor badminton, basketbal, volleybal, zaalhandbal, zaalhockey, zaalkorfbal, zaalvoetbal en sporten zonder belijning (zoals diverse gevechts- en verdedigingssporten, gymnastiek, tafeltennis en turnen). Daarnaast zijn er zes hockeyvelden (vier bij Kampong en twee bij Fletiomare) die in de wintermaanden door een blaashal worden overkapt. De blaashallen worden niet meegeteld als aanbod van sporthallen bij toepassing van de Utrechtse richtlijn. Ze dienen als extra capaciteit om de piekdrukke in de wintermaanden op te vangen.

In het Sportcentrum David Lloyd in Utrecht is eveneens een sporthal aanwezig. Deze wordt echter niet meegerekend in de capaciteit voor de zaalsporten, omdat in het sportcentrum steeds minder ruimte voor verenigingssport aanwezig is.

Het aantal velden per sport varieert tussen de verschillende sporthallen; in de ene hal zijn bijvoorbeeld negen badmintonvelden, terwijl in andere sporthallen belijningen voor zes badmintonvelden aanwezig zijn. In tabel 3.1 is het totale aantal velden in sporthallen per type sport te zien. In bijlage 1 is een overzicht van het aantal velden per sporthal opgenomen (voor trainingen en voor wedstrijden). Voor een aantal sporten zijn niet alle aanwezige velden geschikt voor het spelen van wedstrijden. Het aantal velden dat beschikbaar is voor wedstrijden is daarmee lager dan het aantal velden dat beschikbaar is voor trainingen. De afmetingseisen die voor de verschillende sporten aan de accommodaties worden gesteld, zijn opgenomen in bijlage 3.

Tabel 3.1 Aantal velden dat beschikbaar is voor trainingen en wedstrijden (breedtesport) in sporthallen, per type sport, gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal ^A	Handbal	Korfbal	Volleybal	Zaalhockey ^B	Zaalvoetbal
Trainingen	153	36	18	18	69	20	20
Wedstrijden	151	29	17	18	69	14	20

^A Exclusief twee velden in Sportcentrum David Lloyd.

^B Inclusief zes velden in blaashallen.

Voor basketbal en volleybal hebben enkele sporthallen ook mogelijkheden voor *centre court*-velden (bijlage 1). Zo heeft sporthal De Paperclip belijning voor twee basketbalvelden of één basketbalveld in centre court-opstelling en heeft De Cultuurcampus vier volleybalvelden of drie velden als er van de centre court-indeling gebruik wordt gemaakt.

Topsporthallen

In de gemeente Utrecht is sportcentrum Galgenwaard de primaire topsporthal. Topsporthal Galgenwaard heeft een afmeting van 44 bij 32 meter en een hoogte van 9 meter. Er is een tribune met 450 zitplaatsen. Sporthal Nieuw Welgelegen is de secundaire topsporthal⁷ binnen de gemeente. Topsporthal Nieuw Welgelegen heeft een afmeting van 44 bij 24 meter en is ook 9 meter hoog. Op de tribune is plek voor 341 personen. Naast deze topsporthallen die breed inzetbaar zijn, is turnhal Nieuw Welgelegen een sportspecifieke topsportaccommodatie.

⁷ Het is niet bekend en ook niet onderzocht voor welke sporten Nieuw Welgelegen als topsportlocatie geschikt is.

Sportzalen

De acht sportzalen zijn allen in gemeentelijk beheer⁸ (kaart 3.1). Sportzalen hebben een sportvloer van circa 28 bij 22 meter waarop ruimte wordt geboden voor badminton, basketbal, volleybal en sporten zonder belijning. Sportzalen kunnen voor andere zaalsporten als trainingsmogelijkheden fungeren. Vanwege de afmetingen zijn sportzalen niet geschikt voor handbal, hockey, korfbal en zaalvoetbalwedstrijden (tabel 3.2). Sportzalen zijn wel geschikt voor trainingen en wedstrijden voor badminton en volleybal (tot bepaald niveau) en voor basketbaltrainingen.⁹ Vanwege de afmetingen kunnen in de meeste zalen geen basketbalwedstrijden worden gespeeld. In bijlage 2 is een overzicht van het aantal velden per sportzaal opgenomen (voor trainingen en voor wedstrijden).

Tabel 3.2 Aantal velden dat beschikbaar is voor trainingen en wedstrijden (breedtesport) in sportzalen, per type sport, gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal	Handbal	Korfbal	Volleybal	Zaalhockey	Zaalvoetbal
Trainingen	27	15	0	0	15	0	3
Wedstrijden	27	2	0	0	15	0	0

Overige accommodaties

In Utrecht liggen 81 gymzalen, waarvan 44 in gemeentelijke eigendom zijn (Wezenberg-Hoenderkamp & Schadenberg, 2019). De afmetingen van gymzalen zijn vaak afgeleid uit de afmetingen die zijn opgenomen in de Modelverordening Huisvesting Onderwijs (21 bij 12 meter). Deze afmetingen bieden in principe (mede afhankelijk van de hoogte van de zaal) mogelijkheden voor training en competitie voor badminton, diverse gevechts- en verdedigingssporten en tafeltennis. Gymzalen kunnen in sommige gevallen ook als trainingsmogelijkheden voor andere sporten fungeren, zoals volleybal en basketbal. Naast de gymzalen zijn in Utrecht nog andere typen binnensportaccommodaties, zoals dojo's en danszalen. Deze accommodaties zijn geschikt voor specifieke sporttakken en voorzien daarmee in een deel van de vraag naar sportruimte. De sporten die hierin plaatsvinden zijn over het algemeen geen sporten die in Utrecht (ook) in sporthallen plaatsvinden.

Geplande mutaties

De gemeente Utrecht heeft in het meerjarenperspectief Utrechts Vastgoed en de meerjarennota kapitaalgoederen ruimte gereserveerd voor de uitbreiding van het aantal sporthallen. Op het Berlijnplein (Leidsche Rijn), in de Cartesiusdriehoek (West), in de Merwedekanaalzone (Zuidwest) en in Noordoost zijn in totaal vier sporthallen gepland. Daarnaast is een sporthal gepland in Kanaleneiland-Zuid, waar het Globecollege naartoe verhuist.¹⁰

⁸ Sportaccommodatie Winklerlaan, in eerder onderzoek als sportzaal bestempeld, bestaat uit twee gymzalen en wordt niet als sportzaal meegenomen.

⁹ Uit onderzoek blijkt dat in sportzalen sporadisch door jeugdteams wordt gehockeyd (Schadenberg et al., 2020). In Utrecht gebeurt dit niet.

¹⁰ Gegevens aangeleverd door de gemeente Utrecht.

Vanuit onderwijs zijn daarnaast plannen voor het realiseren van:

- periode 2021 t/m 2025:
 - acht gymzalen;
 - één gymzaal en één sportzaal (i.p.v. drie gymzalen op huidige locatie);
 - zeker één sporthal, mogelijk twee (i.p.v. totaal drie (of zes) gymzalen op huidige locatie(s));
- periode 2026 t/m 2030:
 - vier gymzalen;
- periode 2030 t/m 2040:
 - nog geen plannen.

3.2 Gebruik gemeentelijke binnensportaccommodaties (m.u.v. Sporthal Lunetten)

Vijftien Utrechtse sporthallen zijn in gemeentelijke eigendom. Eén van deze sporthallen is Sporthal Lunetten. Het beheer van deze sporthal is echter in handen van een beheersstichting; de andere veertien gemeentelijke sporthallen door de gemeente worden beheerd. Verhuur van Sporthal Lunetten verloopt daarom niet via de gemeente. Daarom wordt het gebruik van Sporthal Lunetten in deze paragraaf buiten beschouwing gelaten.

Sporthallen

In de Utrechtse sporthallen die door de gemeente worden geëxploiteerd, werd in 2019¹¹ ruim 19.000 uur gesport. Dit betrof circa 61 procent van het totale gebruik (tabel 3.3). Gemiddeld werden de sporthallen op jaarbasis ruim 2.200 uur gebruikt, waarvan circa 1.400 uur voor sportbeoefening. In de sporthallen in de Galgenwaard werd het meest gesport; in sporthal Loevenhout beduidend minder (niet in tabel).

Het (gemiddelde) totale gebruik van de Utrechtse sporthallen is redelijk in lijn met landelijke referentiecijfers voor sporthallen in grootstedelijke gemeenten (tabel 3.3). Het sportgebruik van de sporthallen in Utrecht is echter over het algemeen hoger; sporthallen in andere gemeenten worden meer voor bewegingsonderwijs gebruikt.

Tabel 3.3 Jaargebruik gemeentelijke sporthallen gemeente Utrecht (m.u.v. Sporthal Lunetten) in 2019 (in aantal uur en procenten)

	Sport	Onderwijs	Overig	Totaal
Totaal sporthallen Utrecht	19.449 uur	11.894 uur	405 uur	31.748 uur
Gemiddelde per sporthal Utrecht	1.389 uur (61%)	850 uur (38%)	29 uur (1%)	2.268 uur (100%)
Gemiddelde sporthallen grootstedelijke gemeenten	1.287 uur (55%)	1.035 uur (44%)	26 uur (1%)	2.317 uur (100%)

¹¹ Vanwege coronamaatregelen zijn sporthallen in 2020 en 2021 niet volledig gebruikt.

Sport

Zaalvoetbal is de meest beoefende sport in de gemeentelijke sporthallen. Bijna een kwart van het sportgebruik betreft zaalvoetbal (23%). Een groot deel van het zaalvoetbal dat plaatsvindt in de Utrechtse gemeentelijke sporthallen staat op naam van de KNVB als competitieaanbieder (43%). Volleybal is na voetbal de meest beoefende sport (22% van het sportgebruik).¹²

De meeste sporthallen hebben een of meerdere hoofdsporten (tabel 3.4). Dat neemt niet weg dat de sporthallen door een veelvoud van sportverenigingen worden gebruikt. Gemiddeld worden de sporthallen door vier verenigingen gebruikt die op jaarbasis minimaal 40 uur in de desbetreffende sporthallen afnemen. Hierbij zijn de competitieaanbieders, zoals de KNVB, buiten beschouwing gelaten. Naast de competitieaanbieders en de verenigingen (die structureel actief zijn in de sporthallen), worden de sporthallen veelvuldig gebruikt door overige sportaanbieders, particulieren en commerciële partijen.

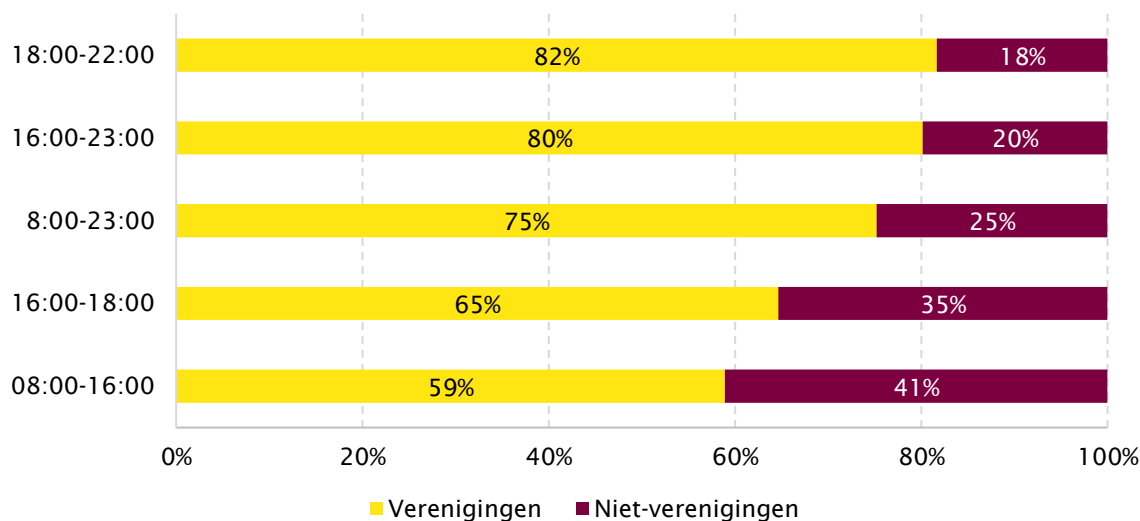
Tabel 3.4 Meest beoefende sporten in gemeentelijke sporthallen gemeente Utrecht (m.u.v. Sporthal Lunetten) in 2019 (met percentage van betreffende sport in totale sportgebruik)

Sporthal	Sport #1	Sport #2	Sport #3	Aantal sportgebruikers	
				(totaal structureel)	
Cultuurcampus	Badminton (36%)	Hockey (28%)	Volleybal (28%)	18	6
De Dreef	Voetbal (42%)	Volleybal (34%)	Badminton (7%)	54	2
De Paperclip	Volleybal (74%)	Voetbal (15%)	Honk-/softbal (8%)	31	3
Europahal	Handbal (44%)	Korfbal (37%)	Zaalhockey (8%)	40	4
Galgenwaard A	Volleybal (61%)	Badminton (16%)	Zaalhockey (9%)	69	6
Galgenwaard B	Badminton (30%)	Volleybal (30%)	Zaalvoetbal (10%)	65	6
Galgenwaard C	Atletiek (49%)	Honk-/softbal (12%)	Frisbee (9%)	78	11
Hoograven	Badminton (40%)	Korfbal (26%)	Zaalvoetbal (18%)	60	3
Loevenhout	Korfbal (98%)	Zaalvoetbal (1%)	Overige sporten (1%)	38	1
Nieuw Welgelegen A	Volleybal (63%)	Voetbal (29%)	Floorball (7%)	88	3
Nieuw Welgelegen B	Floorball (42%)	Voetbal (31%)	Volleybal (19%)	91	4
Sportcampus	Floorball (39%)	Basketbal (35%)	Zaalvoetbal (10%)	32	5
Weide Wereld	Voetbal (36%)	Volleybal (31%)	Judo (11%)	32	2
Zuilen	Handbal (39%)	Voetbal (37%)	Volleybal (16%)	71	2

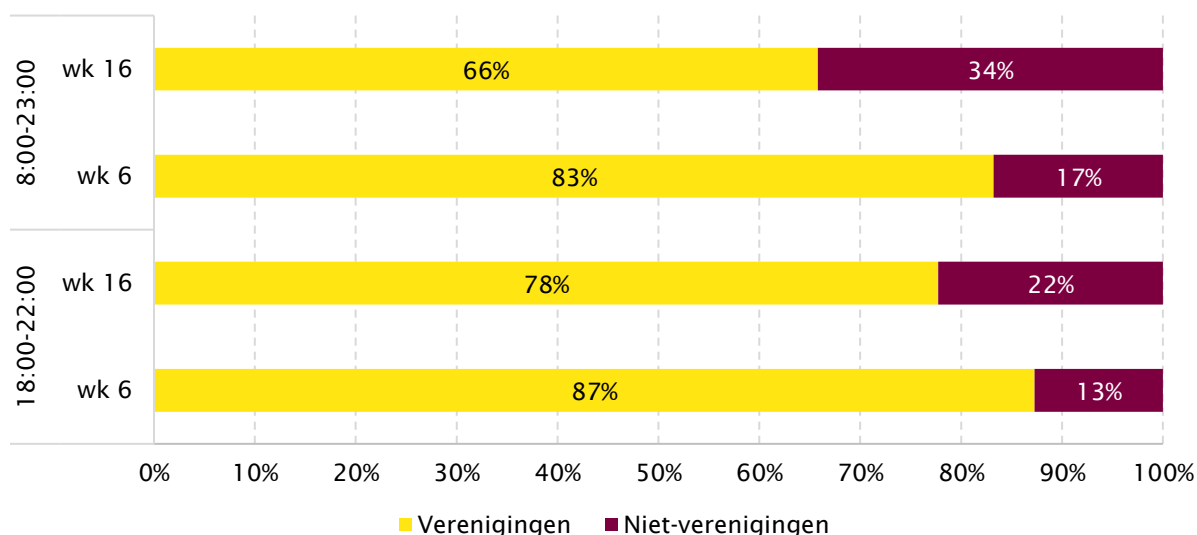
Drie kwart van het sportgebruik van de sporthallen tussen 08:00 en 23:00 uur stond op naam van een sportvereniging (figuur 3.1). Tijdens de avonduren (18:00-22:00 uur) loopt dit percentage op tot 82 procent, terwijl het overdag (08:00-16:00 uur) met 59 procent juist lager ligt. In de winterperiode is het aandeel verenigingssport in het sportgebruik hoger dan daarbuiten. Dit wordt in figuur 3.2 geïllustreerd door de weken 6 (winterperiode) en 16 (buiten winterperiode) te vergelijken.

¹² De niet-gemeentelijke sporthallen Sporthal Lunetten, Oudenrijn en David Lloyd worden hoofdzakelijk door basketbalverenigingen gebruikt. Ook basketbal is daarmee een grote zaalsport binnen de gemeente Utrecht.

Figuur 3.1 Percentage sportgebruik sporthallen gemeente Utrecht door sportverenigingen en overige huurders, naar tijdvak, 2019

Figuur 3.2 Percentage sportgebruik sporthallen gemeente Utrecht door sportverenigingen en overige huurders in week 6 en 16, naar tijdvak, 2019

Bezetting

In tabel 3.5 wordt de gemiddelde doordeweekse bezetting van de gemeentelijke sporthallen in Utrecht weergegeven, naar uur en periode. In de maanden oktober, november, april en mei zijn min of meer alleen de verenigingen actief die alleen een zaalseizoen kennen. In november tot en met maart vindt het zaalseizoen van korfbal plaats. Het zaalhockeyseizoen vindt alleen plaats in december en januari.

Tussen 16:00 en 18:00 uur wordt in de sporthallen in de meeste maanden relatief weinig gesport. Hoewel in februari en maart de bezettingsgraden tijdens deze uren hoger zijn, heeft de instroom van de hockeyverenigingen in december en januari het meeste effect op de bezetting.

De bezetting van de sporthal Nieuw Welgelegen is doordeweeks over het algemeen het hoogst. Het gebruik van Sporthallen Loevenhout en De Dreef blijft achter ten opzichte van de andere gemeentelijke sporthallen (niet in figuur).

De bezetting van de sporthallen in andere grootstedelijke gemeenten laten soortgelijke patronen zien als de bezetting van de Utrechtse sporthallen. Wat opvalt is dat de bezetting buiten de ‘piekuren’ (18:00-22:00 uur) in Utrecht over het algemeen hoger is dan in andere gemeenten.

Tabel 3.5 Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke sporthallen gemeente Utrecht (m.u.v. Sporthal Lunetten), naar dag en uur, in 2019 (in procenten)

		Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
Oktober-november; april-mei	16:00-17:00	33	38	30	52	36
	17:00-18:00	25	36	30	23	34
	18:00-19:00	51	73	62	67	36
	19:00-20:00	63	77	73	83	79
	20:00-21:00	84	90	81	88	73
	21:00-22:00	77	90	75	87	72
	22:00-22:30	68	76	70	80	66
Februari-maart	16:00-17:00	33	43	39	54	40
	17:00-18:00	35	47	37	29	51
	18:00-19:00	65	90	83	82	51
	19:00-20:00	79	94	96	94	94
	20:00-21:00	87	98	99	99	92
	21:00-22:00	87	98	98	99	96
	22:00-22:30	77	91	89	91	92
December-januari	16:00-17:00	55	60	49	65	58
	17:00-18:00	61	72	60	53	56
	18:00-19:00	80	89	82	95	55
	19:00-20:00	92	93	91	98	91
	20:00-21:00	100	100	99	99	89
	21:00-22:00	93	96	95	97	90
	22:00-22:30	84	90	91	89	87

In tabel 3.6 wordt de gemiddelde weekendbezetting van de gemeentelijke sporthallen in Utrecht weergegeven, naar tijdsblok en periode. Gemiddeld genomen is er voldoende ruimte beschikbaar voor meer gebruik in de weekenden. Wel bestaan er grote verschillen tussen de sporthallen. Deze verschillen zijn groter dan bij de doordeweekse bezetting (niet in tabel).

Tabel 3.6 Gemiddelde weekendbezetting gemeentelijke sporthallen gemeente Utrecht (m.u.v. Sporthal Lunetten), naar dag en tijdsblok, in 2019 (in procenten)

		Zaterdag	Zondag
Oktober-november; april-mei	09:00-12:00	43	32
	12:00-15:00	45	35
	15:00-18:00	37	28
	18:00-21:00	38	27
Februari-maart	09:00-12:00	66	43
	12:00-15:00	66	45
	15:00-18:00	56	42
	18:00-21:00	65	48
December-januari	09:00-12:00	70	61
	12:00-15:00	79	69
	15:00-18:00	66	59
	18:00-21:00	57	44

Sportzalen

De Utrechtse sportzalen die door de gemeente worden geëxploiteerd, werden in 2019 ruim 15.000 uur gebruikt. Ruim de helft van de tijd ging het om sportieve activiteiten (54%, tabel 3.7). Gemiddeld werd een sportzaal ruim 2.100 uur gebruikt, waarvan circa 1.100 uur voor sportbeoefening. In de Fletiozaal, de Broos Gerssenzaal en sportzaal Waterwin werd het meest gesport; in sportzaal De Speler beduidend minder (niet in tabel).

Net als in de sporthallen wordt ook in de Utrechtse sportzalen relatief meer gesport dan in sportzalen in andere grootstedelijke gemeenten, hoewel het verschil niet groot is. Het onderwijsgebruik van de sportzalen in Utrecht is echter relatief laag, met als gevolg dat het gemiddelde jaargebruik van de Utrechtse sportzalen lager uitvalt dan het gemiddelde van sportzalen in andere grootstedelijke gemeenten.

Tabel 3.7 Jaargebruik gemeentelijke sportzalen gemeente Utrecht in 2019 (in aantal uur en procenten)

	Sport	Onderwijs	Overig	Totaal
Totaal sportzalen Utrecht	7.674 uur	6.446 uur	179 uur	15.185 uur
Gemiddelde per sportzaal Utrecht	1.096 uur (54%)	921 uur (45%)	26 uur (1%)	2.169 uur (100%)
Gemiddelde per sportzaal grootstedelijke gemeenten	1.081 uur (49%)	1.082 uur (50%)	22 uur (1%)	2.186 uur (100%)

Gymnastiek/turnen is de meest beoefende sport in de sportzalen. 20 procent van het sportgebruik betreft gymnastiek/turnen. Vlak daarna komen diverse verdedigings-/vechtsporten (in totaal 17% van het sportgebruik).

Gemiddeld stond het sportgebruik van een sportzaal op naam van 31 verschillende gebruikers. Als de incidentele gebruikers eruit worden gefilterd, wordt een sportzaal gemiddeld door zeven verschillende sportverenigingen en -clubs gebruikt. Bijna twee derde van het sportgebruik stond op naam van een sportvereniging (64%). De overige uren stonden veelal op naam van een particulier (17%). Wanneer alleen gekeken wordt naar het doordeweekse gebruik in de avond en het gebruik in het weekend, buiten vakantieperiodes, staat 69 procent van het sportgebruik op naam van een vereniging.

De bezetting van de sportzalen fluctueert, zeker vergeleken met de sporthallen, weinig door het jaar heen (tabel 3.8). Dit komt mede doordat sportzalen niet geschikt zijn voor het beoefenen van de sporten die een korter zaalseizoen kennen, zoals hockey en korfbal. Het gebruik van de meeste sportzalen kan geïntensiveerd worden.

Als gevolg van het vele sportgebruik van de Utrechtse sportzalen zijn de bezettingscijfers in de namiddag/avond over het algemeen hoger dan van sportzalen in andere grootstedelijke gemeenten. Met name het ontbreken van een 'gat' in de bezetting van de Utrechtse sportzalen is opvallend; in andere grootstedelijke gemeenten wordt in de namiddag beduidend minder gesport in de sportzalen. In Utrecht zijn in dit tijdvak diverse gymverenigingen en (commerciële) aanbieders van vechtsporten actief.

Tabel 3.8 Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke sportzalen gemeente Utrecht, naar dag en uur, in 2019 (in procenten)

		Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
Oktober-november; april-mei	16:00-17:00	62	55	56	58	39
	17:00-18:00	53	73	55	49	38
	18:00-19:00	55	62	72	68	37
	19:00-20:00	62	65	75	65	48
	20:00-21:00	58	68	65	65	52
	21:00-22:00	49	53	35	43	38
	22:00-22:30	8	22	1	1	1
Februari-maart	16:00-17:00	59	56	64	62	36
	17:00-18:00	48	81	54	51	39
	18:00-19:00	57	67	74	80	40
	19:00-20:00	65	68	71	74	70
	20:00-21:00	70	78	67	80	76
	21:00-22:00	69	65	39	65	67
	22:00-22:30	19	22	8	16	18
December-januari	16:00-17:00	45	56	48	60	36
	17:00-18:00	46	86	49	48	38
	18:00-19:00	59	69	74	78	31
	19:00-20:00	67	74	79	76	54
	20:00-21:00	76	84	85	79	57
	21:00-22:00	72	68	56	50	53
	22:00-22:30	1	22	7	8	18

Omdat sportzalen niet voor wedstrijdvormen van alle zaalsporten geschikt zijn, is de weekendbezetting van de sportzalen relatief laag (tabel 3.9). Wel bestaan grote verschillen tussen de sportzalen.

Tabel 3.9 Gemiddelde weekendbezetting gemeentelijke sportzalen gemeente Utrecht, naar dag en tijdsblok, in 2019 (in procenten)

		Zaterdag	Zondag
Oktober-november; april-mei	09:00-12:00	23	13
	12:00-15:00	20	13
	15:00-18:00	14	6
	18:00-21:00	8	5
Februari-maart	09:00-12:00	30	21
	12:00-15:00	21	18
	15:00-18:00	13	10
	18:00-21:00	7	6
December-januari	09:00-12:00	25	19
	12:00-15:00	13	15
	15:00-18:00	10	7
	18:00-21:00	8	8

4. Deelname georganiseerde zaalsport

In dit hoofdstuk wordt de deelname aan de georganiseerde zaalsport uiteengezet. Eerst wordt gekeken naar de landelijke trend in lidmaatschappen bij diverse (zaalafdelingen van) sportbonden. Daarna wordt een overzicht gegeven van het aantal lidmaatschappen bij deze bonden onder de inwoners van Utrecht. Dit aantal wordt vergeleken met andere grote gemeenten en het landelijke cijfer. Tot slot kijken we specifiek naar de Utrechtse zaalsportverenigingen en hoe deze zich de afgelopen jaren hebben ontwikkeld.

4.1 Lidmaatschappen zaalsportverenigingen

Utrecht, G32 en Nederland

De deelname (op basis van het aantal lidmaatschappen bij de desbetreffende sportbond (of enkel de zaalafdeling van de sportbond)) aan acht zaalsporten in Utrecht is vergeleken met de deelname aan deze sporten in de G32 en Nederland. Leden van studentensportverenigingen die bij de betreffende sportbond zijn aangesloten, zijn in het totale aantal lidmaatschappen meegenomen.

In Utrecht is de deelname aan basketbal, zaalhockey, zaalvoetbal en volleybal relatief hoog ten opzichte van de deelname in de G32 (excl. Utrecht) en Nederland. De deelname aan badminton is gelijk aan het landelijke gemiddelde en iets hoger dan het gemiddelde van de grotere gemeenten. De deelname aan gymnastiek is in Utrecht beduidend lager dan landelijk (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Aantal lidmaatschappen diverse sportbonden (zaalafdeling) in de gemeente Utrecht, de G32 en Nederland in 2020 (in aantallen en procenten van aantal inwoners)

Totaal aantal lidmaatschappen	Gemeente Utrecht	Gemeente Utrecht	G32 ^A	Nederland
Badminton (2021) (BN)	651	0,18%	0,15%	0,18%
Basketbal (NBB)	954	0,27%	0,21%	0,22%
Gymnastiek (KNGU)	3.261	0,91%	0,88% ^B	1,44%
Handbal (NHV)	475	0,13%	0,17%	0,24%
Zaalhockey (KNHB) ^{C, D}	3.294	0,92%	0,50%	0,54%
Korfbal (KNKV)	975	0,27%	0,25% ^B	0,46%
Zaalvoetbal (KNVB)	1.243	0,35%	0,14%	0,23%
Volleybal (Nevobo)	2.426	0,68%	0,40%	0,61%

^A Exclusief gemeente Utrecht.

^B Voor de KNGU en KNKV zijn cijfers vergeleken met de G40 (inclusief Utrecht) in plaats van met de G32.

^C Dit zijn de lidmaatschappen bij de verenigingen in Utrecht en de G32. Die leden zijn niet per definitie woonachtig in Utrecht of de G32.

^D Het aantal leden is gebaseerd op het aantal teams, waarbij per team negen leden worden verondersteld.

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Hockey Bond, 2021; Koninklijk Nederlands Korfbal Verbond, 2021 via NOC*NSF; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021; Koninklijke Nederlandse Gymnastiekunie, 2021, via NOC*NSF.

4.2 Ledenontwikkeling zaalsportverenigingen

Utrecht

Het merendeel van (de zaalafdelingen) van de Utrechtse (zaalsport)verenigingen heeft in de afgelopen jaren een groei meegemaakt (tabel 4.3 (volgende pagina)). In totaal is de Utrechtse zaalsport binnen zeven¹³ grote sporttakken tussen seizoen 2017/'18 en 2019/'20 met 4,5 procent gegroeid. Deze groei is sterker dan de groei van het aantal inwoners in deze periode (2,9%). Alleen bij badminton is een daling te zien in het seizoen 2019/'20 ten opzichte van 2017/'18 (-7%). De Utrechtse zaalafdeling van de hockeyverenigingen is tussen seizoen 2015/'16 en seizoen 2019/'20 met 33 procent gegroeid. Vooral de groep pupillen is bij zaalhockey enorm toegenomen (+129%). Ook de basketbal-, handbal-, en volleybalverenigingen hebben in deze periode veel extra leden gekregen (respectievelijk +25%, +17% en +11%). Bij basketbal is deze groei in alle leeftijdscategorieën terug te zien, terwijl bij handbal voornamelijk het aantal junioren is toegenomen en bij volleybal het aantal senioren. De ledenaantallen van de korfbal- en voetbalverenigingen zijn redelijk stabiel gebleven over de afgelopen jaren.

De beschreven groei, stabiliteit en krimp binnen de leeftijdscategorieën van de zeven sporten is niet bij alle verenigingen binnen die sport hetzelfde. Bij de badmintonverenigingen zien we een wisselend beeld per Utrechtse vereniging. Drie verenigingen zijn nagenoeg stabiel gebleven, één vereniging heeft te maken gehad met een ledentoeename en één vereniging met ledenafname. Ditzelfde wisselende beeld is terug te zien bij de korfbalverenigingen. Het merendeel van de basketbalverenigingen is (licht tot fors) gegroeid in ledenaantal, één vereniging is redelijk stabiel gebleven en bij één vereniging is het ledenaantal licht afgenomen. Op één hockeyvereniging na zijn alle handbal- en hockeyverenigingen (flink) gegroeid in de afgelopen jaren. Alle voetbal- en volleybalverenigingen hebben de laatste jaren het ledenaantal zien toenemen of nagenoeg stabiel zien blijven.

De (ontwikkeling van de) ledenaantallen van de Utrechtse gymnastiek- en turnverenigingen zijn niet beschikbaar. Via NOC*NSF is wel zicht verkregen op de ontwikkeling van het aantal inwoners in Utrecht dat lid is van de KNGU. In tabel 4.2 is te zien dat het aantal inwoners van Utrecht dat lid is van een gymnastiek- of turnvereniging aangesloten bij de KNGU de afgelopen jaren is toegenomen. Deze toename is hoger dan de bevolkingstoename in dezelfde periode. Dit gaat om leden die in Utrecht wonen; zij hoeven niet per definitie lid te zijn van een Utrechtse vereniging. Andersom kunnen ook inwoners van buiten de gemeente Utrecht lid zijn van een vereniging in de gemeente Utrecht. Dit onderscheid is niet te maken met de beschikbare cijfers.

Tabel 4.2 Totaal aantal leden KNGU onder inwoners gemeente Utrecht in 2015-2019

Leeftijdscategorie	2015	2016	2017	2018	2019
≤ 19 jaar	2.683	2.942	3.068	3.040	3.020
20 jaar en ouder	449	464	451	507	496
Totaal	3.132	3.406	3.519	3.547	3.516

Bron: Koninklijke Nederlandse Gymnastiekunie, 2021, via NOC*NSF.

¹³ De KNGU heeft geen gegevens over ledenontwikkeling kunnen aanleveren.

Tabel 4.3 Totaal aantal actieve leden (zaalafdeling) diverse sportverenigingen in de gemeente Utrecht in seizoen 2015/'16-2019/'20¹⁴

Binnensport	Leeftijdscategorie	2015/'16	2016/'17	2017/'18	2018/'19	2019/'20
Badminton	Junioren	n.b.	n.b.	177	143	155
	Senioren	n.b.	n.b.	616	533	581
	Totaal	n.b.	n.b.	793	676	736
Basketbal	Pupillen	n.b.	191	192	197	250
	Junioren	n.b.	258	268	320	315
	Senioren	n.b.	578	653	694	720
	Totaal	n.b.	1.027	1.113	1.211	1.285
Handbal	Pupillen	103	115	122	117	96
	Junioren	45	59	79	89	104
	Senioren	195	198	207	216	200
	Totaal	343	372	408	422	400
Zaalhockey ^A	Pupillen	45	48	77	84	103
	Junioren	170	198	195	198	207
	Senioren	61	62	64	56	56
	Totaal	276	308	336	338	366
Korfbal	Totaal	1.130	1.203	1.197	1.140	1.161
Zaalvoetbal	Pupillen	2	9	18	94	4
	Junioren	13	35	27	26	12
	Senioren	784	1.602	1.619	1.615	1.666
	Totaal	799^B	1.646	1.664	1.735	1.682
Volleybal	Pupillen	159	140	122	124	142
	Junioren	317	320	329	363	368
	Senioren	1.744	1.751	1.809	1.899	1.954
	Totaal	2.220	2.211	2.260	2.386	2.464

^A De aantallen van de hockeyverenigingen betreffen teamaantallen.

^B De KNVB heeft tijdens de netwerkbijeenkomst met de voetbalverenigingen aangegeven dat de groei tussen seizoen 2015/'16 en seizoen 2016/'17 waarschijnlijk komt door een verandering in registratie. Het aantal zaalleden is in deze periode niet daadwerkelijk verdubbeld.

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Hockey Bond, 2021; Koninklijk Nederlands Korfbalverbond, 2020; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021.

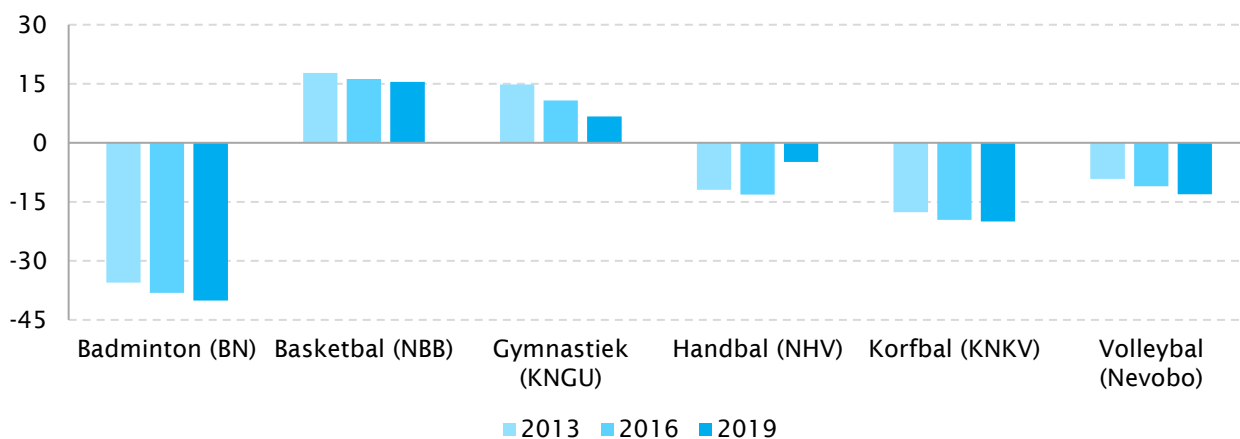
¹⁴ De totalen in deze tabel wijken af van de gegevens in tabel 4.1, omdat het in tabel 4.2 om leden van Utrechtse verenigingen gaat (die ook van buiten Utrecht komen), en in tabel 4.1 om Utrechters die een bepaalde sport beoefenen (ook bij een vereniging buiten Utrecht).

Landelijk

Het wekelijkse sportdeelnamecijfer in Nederland is redelijk stabiel over de tijd. Waar het aantal ongeorganiseerde sporters (oftewel sporters buiten verenigingsverband om) de afgelopen jaren is toegenomen en blijft toenemen, is het aantal leden en lidmaatschappen bij sportbonden juist licht afgenomen. In 2019 was een kwart van de inwoners van Nederland lid van een sportvereniging die is aangesloten bij een sportbond gelieerd aan NOC*NSF (25%) (NOC*NSF, 2019).

Landelijk gezien hebben de bonden van de traditionele zaalsporten het moeilijk: al jarenlang dalen hun ledencijfers. Een aantal zaalsportbonden is na een periode van ledendaling weer gestabiliseerd (basketbal en korfbal) of gegroeid (handbal) (figuur 4.1). Ondanks dit gegeven blijft het aantal Nederlanders (volwassenen en kinderen) dat gebruikmaakt van sporthallen voor hun sportbeoefening constant. (Mulier Instituut, n.d.). Traditionele veldsporten, zoals hockey en voetbal, zijn steeds vaker een deel van het seizoen actief in de hal. Buitensportverenigingen willen hun (jonge) leden gedurende het hele seizoen trainingen kunnen aanbieden en bovendien winnen de zaalcompetities van de veldsporten veel aan populariteit. Dit leidt in de winterperiode, als ook sporten met een zaalseizoen (zoals korfbal en handbal) van de sporthallen gebruikmaken, vaak tot topdrukke in de sporthallen.

Figuur 4.1 Landelijke ontwikkeling lidmaatschappen bij diverse binnensportbonden t.o.v. Nederlandse bevolking in de periode 2013-2019 (met 2010 als uitgangsjaar; in procenten)

Bron: Ledentalrapportages NOC*NSF, 2010-2019. Bewerking: Mulier Instituut.

4.3 Herkomst leden Utrechtse binnensportverenigingen

In paragraaf 4.1 is het aantal lidmaatschappen (in percentage van de bevolking) weergegeven voor de inwoners van de gemeente Utrecht. Deze inwoners hoeven niet lid te zijn van een Utrechtse vereniging. Hetzelfde geldt voor het de leden- en teamaantallen van de Utrechtse verenigingen zoals gepresenteerd in tabel 4.2. Niet alle leden van de verenigingen in Utrecht wonen ook in de gemeente Utrecht. Dit betekent dat een deel van de leden van de Utrechtse verenigingen buiten de gemeente Utrecht woont en tegelijkertijd dat een deel van de inwoners van Utrecht lid is van een vereniging buiten Utrecht. Om inzicht te krijgen in deze uitwisseling tussen gemeenten hebben vijf sportbonden postcodegegevens van de leden van de Utrechtse verenigingen aangeleverd.

In totaal woont van de Utrechtse verenigingen in de vijf sporten (badminton, basketbal, handbal, zaalvoetbal en volleybal) 22 procent van de leden buiten de gemeente Utrecht. Dit betekent dat ruim drie kwart van de leden van Utrechtse verenigingen uit de gemeente Utrecht komt. Vooral jeugdleden (onder de 18 jaar) wonen in Utrecht zelf (90%). Bij volwassenen ligt dit percentage lager (74%). Ten opzichte van de andere sporten zijn relatief veel handballers en volleyballers actief in de eigen gemeente. Daarentegen

kennen de Utrechtse zaalvoetbalverenigingen een grote instroom van seniorleden van buiten de gemeente: ongeveer één derde van de leden van 18 jaar en ouder woont niet in de gemeente Utrecht (tabel 4.4). De leden die buiten de gemeente Utrecht wonen, komen niet alleen vanuit aangrenzende gemeenten naar de gemeente Utrecht. Een deel van de leden komt uit een gemeente verder weg dan de randgemeenten, met name bij badminton en zaalvoetbal (tabel 4.5). (Thuiswonende) studentleden bij (studenten)sportverenigingen zijn een reden voor de relatief hoge percentages leden van buiten de gemeente.

Tabel 4.4 Leden Utrechtse zaalsportverenigingen die in de gemeente Utrecht wonen, per sporttak (in aantallen en procenten van aantal leden in leeftijdscategorie)

Utrechtse verenigingen	Leden die in gemeente Utrecht wonen					
	Senioren		Junioren/Pupillen		Totaal	
Badminton	420	(73%)	132	(91%)	552	(77%)
Basketbal	547	(77%)	464	(82%)	1.011	(79%)
Handbal	84	(75%)	170	(94%)	254	(87%)
Voetbal	1.057	(66%)	13	(81%)	1.070	(66%)
Volleybal	1.590	(82%)	480	(94%)	2.070	(84%)

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.
Noot: Het aantal leden wijkt af van de cijfers in tabel 4.2, omdat niet van alle leden postcodes bekend zijn.

Tabel 4.5 Leden Utrechtse zaalsportverenigingen per sporttak woonachtig buiten de gemeente Utrecht (in aantallen en procenten van aantal leden in leeftijdscategorie)

Utrechtse verenigingen	% leden woonachtig buiten de gemeente Utrecht								
	Aangrenzende gemeente						Andere gemeente		
	Senioren		Junioren/pupillen		Totaal		Senioren	Junioren/pupillen	Totaal
Badminton	69	(12%)	4	(3%)	73 (10%)		84	(15%)	9 (6%) 93 (13%)
Basketbal	65	(9%)	51	(11%)	116 (9%)		101	(14%)	50 (9%) 151 (12%)
Handbal	19	(16%)	8	(4%)	27 (9%)		10	(9%)	3 (2%) 13 (4%)
Voetbal	310	(19%)	3	(19%)	313 (19%)		256	(15%)	0 (0%) 256 (16%)
Volleybal	205	(10%)	22	(4%)	227 (9%)		164	(8%)	9 (2%) 173 (7%)

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

In tabel 4.6 wordt de herkomst van de leden van de diverse zaalsportverenigingen in Utrecht uitgesplitst naar wijk. Per sporttak verschilt het in welke wijk de deelname het hoogst is. De leden van de badminton-, handbal- en volleybalverenigingen komen relatief veel uit Vleuten-De Meern, terwijl het bij basketbal en voetbal iets meer gelijk verdeeld is over de verschillende wijken.

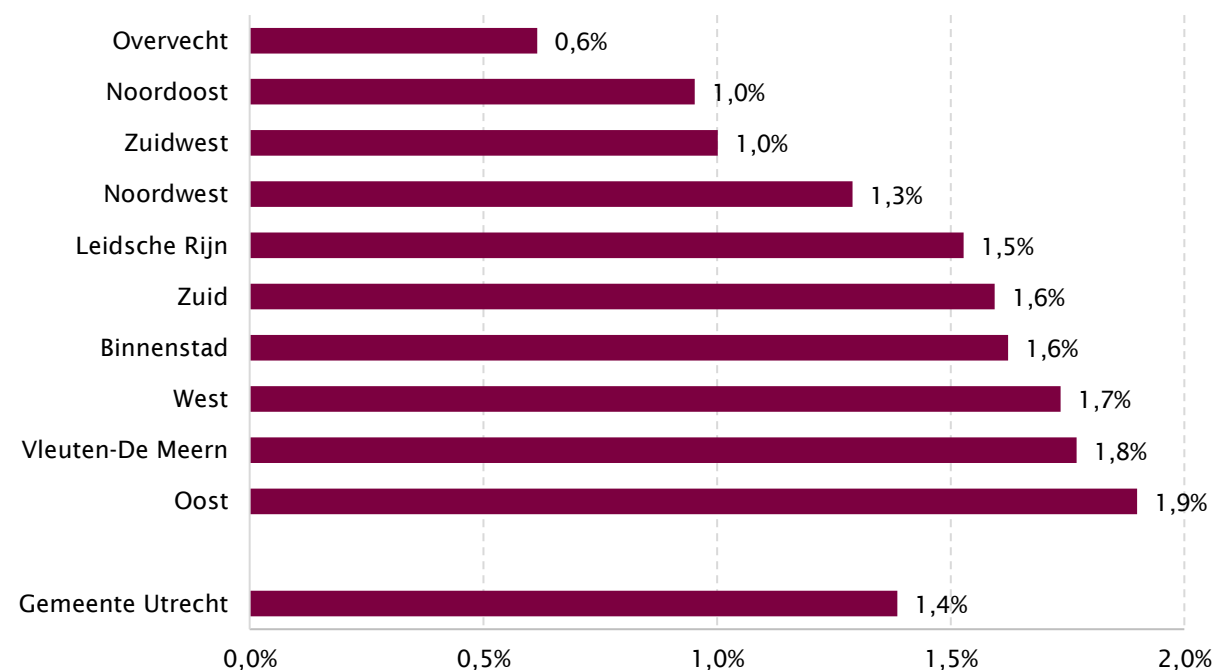
Tabel 4.6 Herkomst leden Utrechtse badminton-, basketbal-, handbal-, voetbal- en volleybalverenigingen naar wijk (in aantallen en procenten van het aantal leden)

Sporttak	Wijk										Gemeente	
	West (29.274)	Noordwest (45.270)	Overvecht (34.299)	Noordoost (39.693)	Oost (32.128)	Binnenstad (19.412)	Zuid (27.911)	Zuidwest (38.628)	Leidsche Rijn (41.309)	Vleuten-De Meern (49.795)	Utrecht	Overig
Badminton	32 (4%)	40 (6%)	26 (4%)	62 (9%)	83 (12%)	33 (5%)	69 (10%)	40 (6%)	55 (8%)	112 (16%)	552 (77%)	166 (23%)
Basketbal	118 (9%)	98 (8%)	33 (3%)	67 (5%)	140 (11%)	54 (4%)	93 (7%)	59 (5%)	170 (12%)	173 (14%)	1.011 (79%)	267 (21%)
Handbal	15 (5%)	14 (5%)	9 (3%)	3 (1%)	6 (2%)	5 (2%)	9 (3%)	3 (1%)	55 (18%)	135 (45%)	254 (87%)	40 (13%)
Voetbal	120 (7%)	168 (10%)	66 (4%)	77 (5%)	123 (7%)	95 (6%)	81 (5%)	107 (6%)	113 (7%)	120 (7%)	1.070 (66%)	566 (34%)
Volleybal	223 (9%)	264 (11%)	77 (3%)	169 (7%)	258 (10%)	128 (5%)	193 (8%)	178 (7%)	238 (10%)	341 (14%)	2.070 (84%)	400 (16%)

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.
Noot: Het totale aantal leden wijkt licht af van de cijfers in tabel 4.2, omdat niet van alle leden postcodes bekend zijn.

Zetten we het totale aantal leden van deze vijf sporttakken per wijk af tegen het aantal inwoners van deze wijk, dan ontstaat inzicht in de deelname aan deze sporttakken vanuit verschillende wijken (figuur 4.2). De procentuele deelname is het laagst in Overvecht, gevolgd door Noordoost en Zuidwest. In de wijken West, Vleuten-De Meern en Oost is de deelname het hoogst.

Figuur 4.2 Totaal aantal leden van Utrechtse badminton-, basketbal-, handbal-, voetbal- en volleybalverenigingen naar wijk (in percentage van aantal inwoners per wijk)

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Zoals eerder aangeven zijn niet alle inwoners van de gemeente actief bij een sportvereniging in dezelfde gemeente. Dit geldt ook voor de inwoners van de gemeente Utrecht. In tabel 4.7 wordt het aantal inwoners van de gemeente Utrecht weergegeven dat sport bij een zaalsportvereniging (voor de vijf sporttakken) uitgesplitst naar binnen en buiten de gemeente Utrecht. Voornamelijk het aantal voetballers en volleyballers dat lid is van een vereniging buiten de gemeente is groot. Een van de redenen hiervoor is dat soms hele teams naar een vereniging buiten Utrecht overstappen, omdat daar bijvoorbeeld vaker getraind kan worden. Ten opzichte van het totale aantal Utrechters dat lid is van een vereniging is het percentage dat buiten de gemeente lid is het hoogst bij de seniorenhandballers en -basketballers.

Tabel 4.7 Aantal inwoners van de gemeente Utrecht dat lid is van een zaalsportvereniging binnen en buiten de gemeente Utrecht, per sporttak (in aantallen)

Totaal				Binnen de gemeente						Buiten de gemeente					
Sporttak	Junioren/			Junioren/						Junioren/					
	Senioren	Pupillen	Totaal	Senioren	Pupillen	Totaal	Senioren	Pupillen	Totaal	Senioren	Pupillen	Totaal			
Badminton	499	142	641	420 (84%)	132 (93%)	552 (86%)	79 (16%)	10 (7%)	89 (14%)						
Basketbal	637	491	1.128	547 (86%)	464 (95%)	1.011 (90%)	90 (14%)	27 (5%)	117 (10%)						
Handbal	156	199	355	84 (54%)	170 (85%)	254 (72%)	72 (46%)	29 (15%)	101 (28%)						
Voetbal	1.349	16	1.365	1.057 (78%)	13 (81%)	1.070 (78%)	292 (22%)	3 (19%)	295 (22%)						
Volleybal	1.955	501	2.456	1.590 (81%)	480 (96%)	2.070 (84%)	365 (19%)	21 (4%)	386 (16%)						

Bron: Badminton Nederland, 2021; Nederlandse Basketball Bond, 2021; Nederlands Handbal Verbond, 2021; Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond, 2021; Nederlandse Volleybal Bond, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

4.4 Trends en ontwikkelingen

Utrecht

Trends en ontwikkelingen in de afgelopen jaren binnen de verschillende sporttakken en verenigingen kunnen van invloed zijn op de (veranderende) behoefte aan binnensportaccommodaties van de verenigingen. Aan verenigingen is (in de vragenlijst en tijdens de verenigingsavonden) gevraagd welke recente trends en ontwikkelingen binnen de sport of de verenigingen zijn opgetreden die invloed kunnen hebben op de behoefte aan binnensportruimte. Dit zijn de belangrijkste trends en ontwikkelingen binnen de acht sporttakken die genoemd zijn:

- opkomst van nieuwe/flexibele vormen binnen de sporten (o.a. 3x3-basketbal);
- meer jeugd die gaat zaalvoetballen;
- opkomst beachvolleybal en andere beachvarianten;
- concurrentie van andere varianten (ook buitenvarianten, zoals 7x7-voetbal);
- minder bereidheid om het laatste uur te trainen (vanaf 22:00 uur);
- ten behoeve van talentontwikkeling wordt gestreefd naar zoveel mogelijk uitwisseling tussen trainers/coaches op dezelfde locatie, en wordt geprobeerd alles binnen dezelfde accommodatie te trainen/ontwikkelen;
- opzetten van eredivisieteams/topsport vereist meer capaciteit;
- groei en verjonging van het aantal zaalsporters, waardoor ook meer vrijwilligers en ruimte in de middag en vroege avond nodig zijn;

Landelijk

De diverse sportbonden is gevraagd naar de trends en ontwikkelingen binnen (de zaalafdeling van) de sport die invloed hebben op de toekomstige ruimtebehoefte van de verenigingen binnen de tak van sport:

- Badminton: indoor geen ontwikkelingen.
- Basketbal: meer behoefte aan variabel en flexibel aanbod. Bijvoorbeeld 3x3-basketbal, dat ook steeds meer in de wintermaanden plaatsvindt. En behoefte aan goede outdoorvelden, die in de zomer eventueel de behoefte aan zaalruimte kunnen verminderen.
- Handbal: geen specifieke trends. Gebrek aan zaalruimte neemt steeds verder toe, vooral in de stedelijke gebieden, net als de interesse om te gaan handballen.
- Hockey: landelijk een groot tekort aan zaalruimtes in de periode dat de hockeyverenigingen die nodig hebben. Er wordt veel naar blaashallen gegrepen als oplossing; op dat terrein gelden dezelfde eisen. Bezig met NOC*NSF en een aantal andere bonden (o.a. korfbal en tennis) met het ontwikkelen van normen voor deze tijdelijke voorzieningen.
- Korfbal: in de zaalcompetitie komt de sport als wedstrijd- en topsport het best tot z'n recht. Er zijn de afgelopen tien jaar diverse ontwikkelingen (schotklok, spelregelaanpassingen) geweest die de korfbalsport naar een hoger niveau hebben getild. Dit heeft gevolgen voor hoe verenigingen zich nu voorbereiden op de zaalcompetitie. Bij vrijwel alle verenigingen is de trainingsintensiteit toegenomen. Zowel in kwaliteit, maar zeker ook in kwantiteit (meer uren trainen). De senioren- en jeugdselecties trainen niet meer standaard twee à drie uur per week, maar vier tot acht uur. Dat betekent dat verenigingen meer uren aanvragen om alle teams van goede trainingen te voorzien. Daarnaast hebben veel verenigingen hun breedtesportaanbod uitgebreid met recreantenkorfbal, KorfbalFit, Walking Korfbal en andere niet-korfbalspecifieke activiteiten die ook in de winterperiode gebruik van de zaal willen maken. Deze ontwikkelingen zorgen er wel voor dat korfbalverenigingen meer behoefte hebben aan zaaluren en dan ook graag op de primetime-tijdstippen.
- Volleybal: Nevobo en de verenigingen zijn een proces gestart om te komen tot meer professionals binnen de verenigingen. Dit proces van 'Superclubs' leidt tot een verhoogde organisatiekracht van de clubs. Dus meer mogelijkheden voor stimuleringsactiviteiten, verhoging van kwaliteit van kader (en daarmee tevredenheid van deelnemers) en realisatie van nieuw aanbod. In Utrecht is daarmee bij VVU gestart. Deze structurele investering gaat zeer zeker invloed hebben op een extra instroom van nieuwe deelnemers en verlaging van de uitstroom van bestaande deelnemers. Denk bij nieuw aanbod bijvoorbeeld aan de doelgroepen 4-6 jaar en 55-plus (i.s.m. Ouderenfonds). In de toekomst zal geprobeerd worden om met gedifferentieerd aanbod de doelgroep met een migratieachtergrond beter te bereiken en te bedienen. Nevobo is samen met de andere zaalsporten een proces gestart om de eisen die aan accommodaties worden gesteld te herzien. Hierbij haken ze aan op de ontwikkeling van het Digitaal Handboek Sportaccommodaties van NOC*NSF ([Sportinfrastructuur.nl](https://sportinfrastructuur.nl)). De lijn die wordt gehanteerd is dat bij nieuw-/verbouw strenger wordt gekeken naar de eisen die worden gesteld aan de accommodaties. Doel is om te komen tot minder dispensaties, meer veiligheid en een bredere inzet van accommodaties voor de sociaal-maatschappelijke rol die verenigingen steeds meer krijgen. Nevobo adviseert, net als de andere zaalsportbonden, haar verenigingen om meer zeggenschap te bewerkstelligen als het gaat over accommodaties. Dit is volgens Nevobo voorwaardelijk om te komen tot toekomstbestendiger businessmodellen, flexibeler aanbod en hogere kwaliteit.

Corona

- Aangezien het niet duidelijk is wat de gevolgen van de coronacrisis voor de sport en de verenigingen op zowel korte als lange termijn zijn, is in dit onderzoek gebruik gemaakt van gegevens van voordat het coronavirus uitbrak. Wel is tijdens de netwerkbijeenkomsten met de verenigingen stilgestaan bij resultaten uit landelijk onderzoek naar de invloed hiervan op de sport en besproken hoe de verenigingen de afgelopen periode ervaren hebben. De verenigingen geven aan dat het lastig is in te schatten hoe dit zich uiteindelijk ontwikkelt. Wel zijn er zorgen

uitgesproken over de sociale binding tussen de leden en de club en aansluitend daarbij het vinden en behouden van trainers en vrijwilligers. Doordat de leden en het kader elkaar langere tijd niet zien, valt de sociale binding sneller uit elkaar, waardoor bijvoorbeeld ook teams uit elkaar vallen of de bereidheid om zich in te zetten voor de vereniging wegvalt. Een aantal verenigingen geeft aan dat er meer leden zijn gestopt dan in een 'normaal' jaar en dat de ledenaantallen gedaald zijn doordat er geen nieuwe aanwas van leden is. Doordat er geen tot weinig activiteiten georganiseerd konden worden, zoals proeftrainingen, was het lastig om potentiële nieuwe leden te bereiken en enthousiast te krijgen voor de sport. Een groot deel van de verenigingen geeft overigens aan dat het verlies van leden zeer beperkt is gebleven. Financieel heeft de coronacrisis weinig problemen opgeleverd voor de verenigingen, doordat de zaalhuur gecompenseerd is en de verenigingen weinig vaste lasten hebben, doordat ze niet zelf een accommodatie beheren.

- Over het algemeen geven de verenigingen aan vertrouwen te hebben in de aankomende jaren.

4.5 Conclusie

De deelname aan zaalsporten is in Utrecht hoger dan landelijk en voor de meeste sporten ook hoger dan de deelname in de G32. Bovendien is het aantal zaalsporters, in tegenstelling tot de landelijke trend, de afgelopen jaren toegenomen. De toename is sterker dan de bevolkingsgroei in dezelfde periode. In de deelname per wijk valt op dat de wijken Overvecht, Noordoost en Zuidwest achterblijven. De reden hiervoor is binnen dit onderzoek niet onderzocht.

Trends en ontwikkelingen die bij verenigingen en sportbonden zijn opgehaald, wijzen op toenemende behoefte aan zaalsportruimte. Dit geldt voor het winterseizoen waarin ontwikkelingen bij zaalhockey, korfbal en handbal tot extra ruimtebehoefte kunnen gaan leiden, maar ook voor het gehele seizoen (zaalvoetbalcompetities voor de jeugd; professionalisering verenigingen; nieuwe doelgroepen/spelvormen) en specifieke tijdvakken (eind van de middag en begin van de avond).

De toename van het aantal sporters en de toenemende behoefte aan zaalruimte kan worden tegengewerkt door de gevolgen van corona. Uit de vierde Monitor Sport en Corona (Pulles et al., 2021) blijkt dat vooral binnensportverenigingen met een daling van het ledenaantal te maken hebben. Ook richting de toekomst beschrijven de onderzoekers dat binnensportverenigingen, voor verschillende scenario's waarin corona de komende jaren onder ons blijft, voor de grootste uitdagingen komen te staan.

5. Ervaringen

In dit hoofdstuk staan de ervaringen van de gebruikers van binnensportaccommodaties en andere relevante partijen centraal. Eerst wordt verder ingegaan op de ervaringen van de gebruikers van de accommodaties die via een vragenlijst zijn opgehaald en specifiek op de ervaringen van de (studenten)sportverenigingen. Daarna worden de ervaringen van verschillende partijen (beheerders van de binnensportaccommodaties, de zaalverdelingscommissie en topsportverenigingen) besproken die via interviews zijn opgehaald.

5.1 Gebruikers

De sportverenigingen en commerciële en particuliere huurders van de binnensportaccommodaties in Utrecht zijn benaderd om een online vragenlijst in te vullen. In deze vragenlijst zijn vragen gesteld over de sporttak, de gebruikte accommodaties, het gewenste en daadwerkelijke gebruik (zowel binnen als buiten de gemeente Utrecht) en de verwachte ontwikkelingen in het ruimtegebruik.

De voorlopige resultaten van het onderzoek zijn tijdens vijf online bijeenkomsten gepresenteerd aan de Utrechtse sportverenigingen die voornamelijk gebruikmaken van sporthallen in de gemeente Utrecht.¹⁵ Het doel van deze bijeenkomsten was om het onderzoek toe te lichten en de eerste uitkomsten te presenteren aan de verenigingen, en om aanvullend op de vragenlijst ervaringen op te halen, zodat de resultaten beter in context geplaatst kunnen worden. De sportverenigingen hebben op deze manier de mogelijkheid gekregen om te vertellen of ze zich herkennen in het geschetste beeld en om trends en ontwikkelingen binnen de tak van sport toe te lichten. Ze hebben verder aandachtspunten voor het onderzoek kunnen noemen en ideeën kunnen aandragen voor hoe de (toekomstige) vraag naar binnensportruimte opgevangen kan worden. De bijeenkomsten werden bijgewoond door twee badmintonverenigingen, vier basketbalverenigingen, drie handbalverenigingen, vier hockeyverenigingen, twee korfbalverenigingen, drie voetbalverenigingen en vier volleybalverenigingen. Bij twee verenigingsavonden waren vertegenwoordigers van de sportbonden aanwezig.

Alle gebruikers

In totaal hebben 59 sportverenigingen, tien studentensportverenigingen¹⁶, vijf commerciële partijen, 22 particulieren en 23 anders georganiseerden de vragenlijst ingevuld. De vragenlijst is uitgezet onder 306 gebruikers. Het responspercentage is daarmee 39 procent. De particuliere en anders georganiseerde huurders zijn een diverse groep, met onder andere familie-/vrienden-/gelegenheidssportgroepen, buurtverenigingen, personeelsverenigingen, zorginstellingen, fysiotherapeuten en maatschappelijke organisaties. Bij de resultaten in het vervolg van deze paragraaf moet rekening gehouden worden met het lage aantal commerciële huurders dat de vragenlijst heeft ingevuld. In tabel 5.1 wordt weergegeven welke sporten de verschillende gebruikers aanbieden.

¹⁵ Hockey en korfbal, basketbal, badminton en handbal, voetbal, volleybal.

¹⁶ De tien studentensportverenigingen die de vragenlijst hebben ingevuld, zijn alle studentensportverenigingen die gebruikmaken van sporthallen.

Tabel 5.1 Typen sport die organisaties die actief zijn in de binnensportaccommodaties in de gemeente Utrecht aanbieden (in aantallen; meerdere antwoorden mogelijk)

Sporttak	Sportvereniging (n=59)	Studentensport- vereniging (n=10)	Commercieel (n=5)	Particulier (n=22)	Anders georganiseerd (n=23)
Atletiek	0	0	0	0	1
Badminton	5	1	0	8	3
Basketbal	5	2	0	2	3
Floorball	0	1	0	0	0
Gymnastiek	5	0	1	3	3
Handbal	2	1	0	0	0
Hockey	4	0	0	0	1
Korfbal	4	0	0	0	1
Tafeltennis	4	0	0	0	0
Turnen	3	2	0	0	1
Verdedigings- /vechtsport	10	0	1	1	7
Voetbal	3	0	0	2	6
Volleybal	7	2	0	6	1
Anders	15	1	4	2	10

Vijf van de 119 respondenten maken (naast een binnensportaccommodatie in Utrecht) ook gebruik van een binnensportaccommodatie buiten de gemeente Utrecht (twee sportverenigingen, één commerciële aanbieder, twee anders georganiseerden). Deze partijen geven allen aan bewust op meerdere locaties (in meerdere gemeenten) aanbod te verzorgen. Als de uren die ze momenteel buiten Utrecht huren in Utrecht afgenomen konden worden, zouden ze dit dus niet liever willen.

Gemiddeld jaargebruik

Gemiddeld maken de sportverenigingen 355 uur per jaar gebruik van (een) binnensportaccommodatie(s) in de gemeente Utrecht (min. 5, max. 4.500), studentensportverenigingen eveneens 355 uur per jaar (min. 150, max. 900), commerciële gebruikers gemiddeld zo'n 1.140 uur per jaar (min. 20, max. 4.200), particulieren 60 uur per jaar (min. 1, max. 135) en anders georganiseerden 135 uur per jaar (min. 10, max. 440). Het grootste deel van de particuliere huurders (86%) en de anders georganiseerden (55%) huurt minder dan 100 uur per jaar (een) binnensportaccommodatie(s) (tabel 5.2).

Tabel 5.2 Aantal uur dat organisaties per jaar gebruikmaken van binnensportaccommodaties in de gemeente Utrecht, naar type organisatie (n=117; in procenten)

Type organisatie	< 100 uur	100-500 uur	500-1.000 uur	> 1.000 uur
Sportvereniging (n=58)	36	38	21	5
Studentensportvereniging (n=10)	0	80	20	0
Commercieel (n=5)	40	20	20	20
Particulier (n=22)	86	14	0	0
Anders georganiseerd (n=22)	55	45	0	0

Gewenst extra gebruik

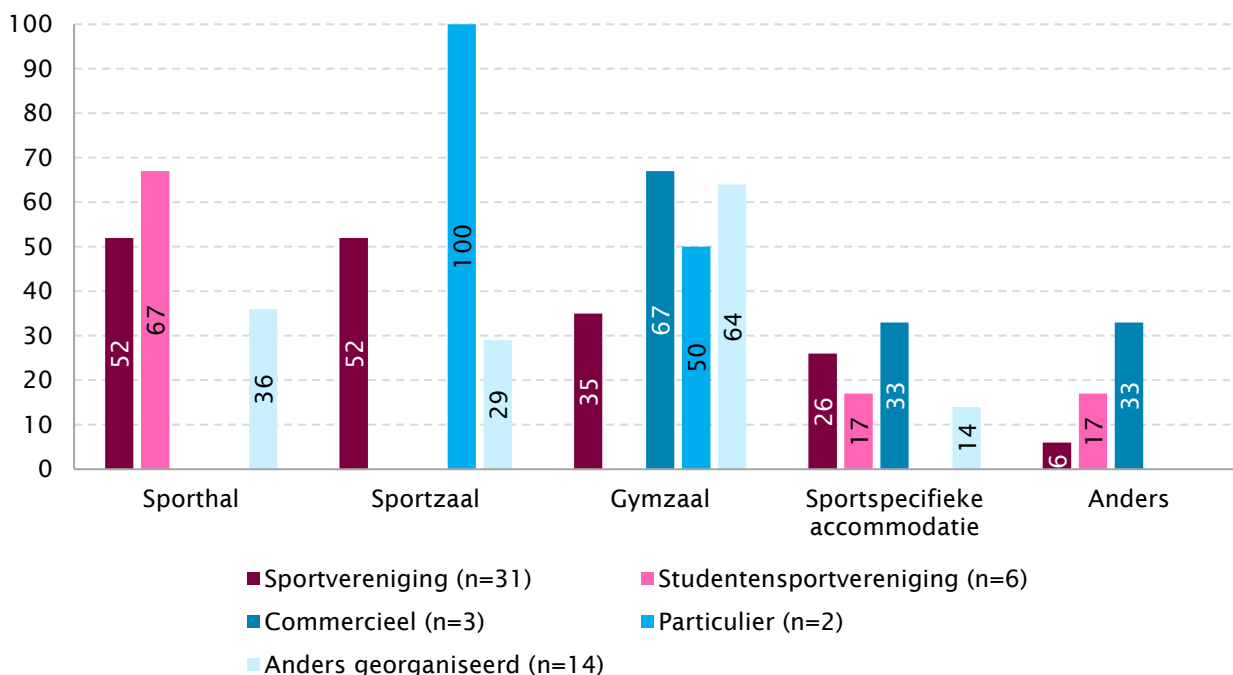
Bijna de helft van de respondenten (47 procent) geeft aan meer gebruik te willen maken van de binnensportaccommodatie(s) dan momenteel mogelijk is. Voor zowel de (studenten)sportverenigingen als de commerciële huurders en de anders georganiseerden ligt dit percentage boven de 50 procent. Alleen van de particuliere huurders willen relatief weinig respondenten (9%) extra gebruik maken van binnensportaccommodatie(s) in de gemeente Utrecht (tabel 5.3).

Tabel 5.3 Aandeel organisaties dat meer gebruik zou willen maken van de binnensportaccommodatie(s) in de gemeente Utrecht dan momenteel mogelijk is (n=119)

Type organisatie	Percentage
Sportvereniging (n=59)	60
Studentensportvereniging (n=10)	53
Commercieel (n=5)	60
Particulier (n=22)	9
Anders georganiseerd (n=23)	61

Het grootste deel van de verenigingen die hebben aangegeven meer gebruik te willen maken van (een) binnensportaccommodatie(s) in de gemeente Utrecht, wil meer gebruikmaken van een sporthal (47%), gymzaal (43%) of sportzaal (42%). Bijna een vierde (23%) wil meer gebruikmaken van een sportspecifieke accommodatie (zoals een dojo of turnhal) en een klein deel (4%) van een andersoortige accommodatie (zoals een danszaal). Sporthallen zijn voornamelijk in trek bij de (studenten)sportverenigingen, terwijl een groot deel van de commerciële, particuliere en anders georganiseerde huurders meer gebruik van een gymzaal wil maken (figuur 5.1).

Figuur 5.1 Typen sportaccommodaties waar organisaties meer gebruik van willen maken dan momenteel mogelijk is in de gemeente Utrecht, naar type organisatie (n=56; in procenten; meerdere antwoorden mogelijk)

In tabel 5.4 wordt weergegeven waarom organisaties extra uren willen afnemen. Het merendeel van de respondenten geeft aan meer gebruik te willen maken van de binnensportaccommodaties in de gemeente, zodat ze meer trainingen en/of wedstrijden kunnen aanbieden voor het huidige aantal leden of teams (70%). Meer dan de helft van de respondenten geeft aan nieuwe leden en/of teams te willen kunnen accommoderen (59%). Een kleiner deel, 27 procent van de organisaties, zou sportaanbod voor nieuwe doelgroepen (bijvoorbeeld senioren of mensen met een beperking) willen aanbieden en 30 procent wil meer aan talentontwikkeling en topsport kunnen doen.

De (studenten)sportverenigingen zouden de extra uren voornamelijk gebruiken om de huidige leden meer trainingen of wedstrijden te kunnen aanbieden. Ook het accommoderen van nieuwe leden is voor een groot deel van de (studenten)sportverenigingen een reden om extra uren te willen afnemen.

Tabel 5.4 Redenen waarom organisaties meer gebruik willen maken van binnensportaccommodaties in de gemeente Utrecht, naar type organisatie (n=56; meerdere antwoorden mogelijk)

Type organisatie	Meer trainingen/wedstrijden aanbieden voor huidige leden/teams	Sportaanbod voor nieuwe doelgroepen	Nieuwe leden/teams accommoderen	Talentontwikkeling, sporten op hoger niveau	Anders
Sportvereniging (n=31)	84	26	71	39	16
Studentensportvereniging (n=6)	100	0	50	0	0
Commercieel (n=3)	33	0	100	33	33
Particulier (n=2)	50	0	50	0	50
Anders georganiseerd (n=14)	36	50	29	29	29

Twee derde (66%) van de organisaties die hebben aangegeven meer gebruik te willen maken van (een) binnensportaccommodatie(s) in de gemeente Utrecht geeft aan dat ze dit wekelijks gedurende het hele seizoen (september tot en met juli) willen doen en niet alleen tijdens de winterperiode. Eén op de tien (11%) geeft aan wekelijks gedurende het winterseizoen een extra behoefte te hebben. Van de (studenten)sportverenigingen geeft bijna drie vierde (73%) aan wekelijks gedurende het hele seizoen meer gebruik te willen maken van de binnensportaccommodaties. Eén op de zes studentensportverenigingen wil dit alleen gedurende het winterseizoen wekelijks.

In tabel 5.5 wordt weergegeven hoeveel uur de organisaties meer gebruik zouden willen maken van de binnensportruimte in de gemeente Utrecht. De reguliere sportverenigingen die extra ruimte zouden willen gebruiken, willen gemiddeld per jaar 175 uur extra gebruikmaken van de binnensportaccommodaties in de gemeente Utrecht (min. 2, max. 1.300), studentensportverenigingen zo'n 155 uur extra per jaar (min. 40, max. 300), commerciële huurders 320 uur extra per jaar (min. 160, max. 400), particulieren 38 uur (min. 30, max. 45) en anders georganiseerden 72 uur (min. 3, max. 200). Op een kalenderjaar van 40 weken (exclusief vakantieweken) zou dit voor de reguliere verenigingen 4,5 uur extra per week betekenen en voor studentenverenigingen 4 uur extra per week.

Tabel 5.5 Aantal uur dat organisaties per jaar meer gebruik zouden willen maken van binnensportaccommodaties in de gemeente Utrecht, naar type organisatie (n=56; in procenten)^A

Type organisatie	< 100 uur	100-500 uur	500-1.000 uur	> 1.000 uur
Sportvereniging (n=31)	42	48	6	3
Studentensportvereniging (n=6)	33	67	0	0
Commercieel (n=3)	0	100	0	0
Particulier (n=2)	100	0	0	0
Anders georganiseerd (n=14)	64	36	0	0

^A Dit gaat alleen om de organisaties die hebben aangegeven extra uren te willen huren. Organisaties die 0 uur extra willen huren zijn niet meegenomen in de tabel.

De verenigingen gaven tijdens de verenigingsavonden aan zich te herkennen in het beeld dat verenigingen extra gebruik willen maken van binnensportruimte, met name van sporthallen. Knelpunten die verenigingen ervaren, hebben dan ook vooral te maken met de beschikbare capaciteit van de binnensportaccommodaties. De verenigingen lieten weten dat er momenteel al weinig capaciteit is om de huidige leden te laten trainen, waarbij vaak het gewenste aantal van twee trainingen per week voor veel verenigingen niet haalbaar is. Het is niet mogelijk om meer uren te huren op de tijden dat de leden (en het kader) beschikbaar zijn. Dit maakt het aannemen van nieuwe leden lastig, doordat er geen extra ruimte beschikbaar is. De capaciteit-gerelateerde knelpunten die de verenigingen ervaren, hebben voornamelijk betrekking op de winterperiode.

Het tekort aan ruimte ervaren de meeste verenigingen in trainingscapaciteit op de doordeweekse avonden. De gymnastiek- en turnverenigingen en de voetbalverenigingen ervaren daarentegen knelpunten in de wedstrijdcapaciteit. Waar voor gymnastiek en turnen (bijna) geen wedstrijdcapaciteit beschikbaar is, doordat de accommodaties niet geschikt zijn voor wedstrijden en doordat wedstrijden een meer incidenteel karakter hebben, zijn voor de voetbalverenigingen de bestaande hallen wel geschikt, maar amper beschikbaar (omdat ze doordeweeks wedstrijden spelen). De voetbalverenigingen zijn de enige verenigingen die aangeven dat de behoefte aan extra trainingsuren niet zo groot is. De behoefte ligt voornamelijk in extra capaciteit voor wedstrijden, zodat ze de thuiswedstrijden niet meer buiten de gemeente hoeven te spelen.

(Studenten)sportverenigingen

In een deel van de vragenlijst is specifiek ingegaan op het gebruik van de binnensportaccommodaties door reguliere en studentensportverenigingen.¹⁷ In het vervolg van deze paragraaf worden de resultaten voor de (studenten)sportverenigingen verder uiteengezet. Indien relevant wordt in de tekst onderscheid gemaakt tussen de uitkomsten voor de reguliere en de studentensportverenigingen.

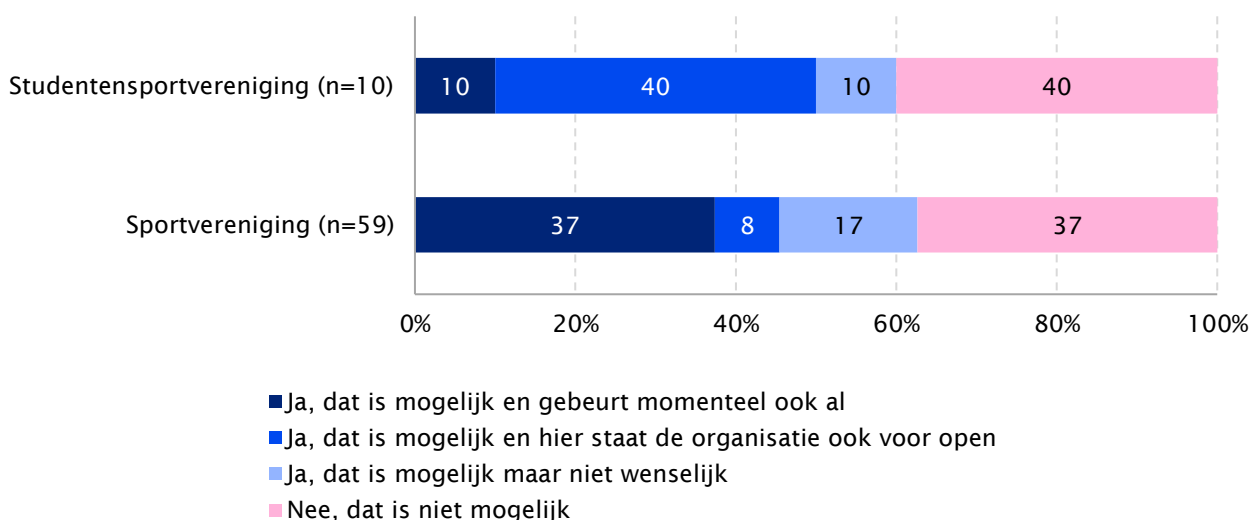
Gebruik verschillende locaties

40 procent van de studentensportverenigingen en bijna hetzelfde deel van de reguliere sportverenigingen heeft aangegeven dat het niet mogelijk is om structureel op verschillende locaties trainingen aan te bieden. 17 procent van de reguliere sportverenigingen en 10 procent van de studentensportverenigingen geeft aan dat dit wel mogelijk is, maar niet wenselijk. Dit betekent dat ongeveer de helft van de

¹⁷ Alle studentensportverenigingen die gebruikmaken van sporthallen hebben de vragenlijst ingevuld (tien verenigingen).

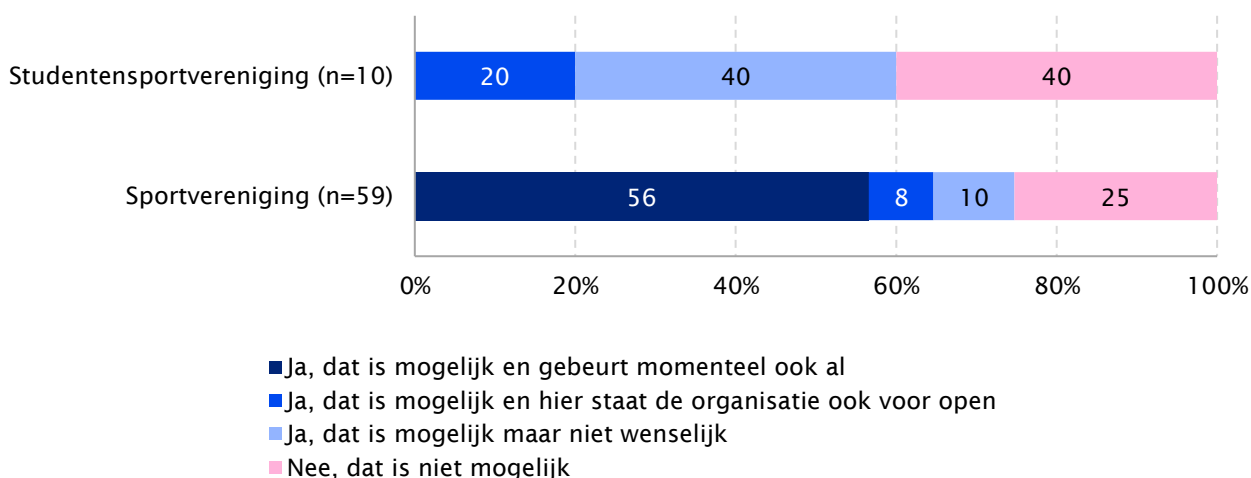
(studenten)sportverenigingen er welwillend tegenover staat om op verschillende locaties te trainen of dit momenteel al doet (figuur 5.2).

Figuur 5.2 Reactie (studenten)sportverenigingen op de stelling: ‘Zou uw vereniging structureel gebruik kunnen maken van binnensportaccommodaties op verschillende locaties voor trainingen?’ (in procenten)

Op de vraag of de vereniging structureel kan trainen in een binnensportaccommodatie die niet voldoet aan de (afmetings)eisen voor wedstrijden, geeft 40 procent van de studentensportverenigingen en 25 procent van de reguliere sportverenigingen aan dat dit niet mogelijk is. 40 procent van de studentenverenigingen en 10 procent van de reguliere sportverenigingen zegt dat het wel mogelijk, maar niet wenselijk is. Bij het merendeel van de reguliere verenigingen (56%) wordt momenteel al structureel getraind op een locatie die niet voldoet aan de (afmetings)eisen voor wedstrijden (figuur 5.3).

Figuur 5.3 Reactie (studenten)sportverenigingen op de stelling: ‘Zou uw vereniging structureel kunnen trainen in een binnensportaccommodatie die niet voldoet aan de afmetingseisen voor wedstrijden?’ (in procenten)

De (studenten)sportverenigingen die hebben aangegeven dat het niet wenselijk of mogelijk is om op verschillende locaties te trainen of om te trainen op locaties die niet geschikt zijn voor wedstrijden, geven hier diverse redenen voor. Ze geven aan dat het gebruikmaken van verschillende accommodaties afdoet aan de sfeer, het verenigingsgevoel en de binding tussen de leden. Leden uit verschillende teams ontmoeten elkaar minder, waardoor er zowel op sociaal gebied als op sportgebied minder uitwisseling is tussen verschillende leden, maar ook tussen het kader en de leden.

Een praktische reden is dat de benodigde materialen op alle locaties aanwezig moeten zijn. Dit betekent dat de materialen meerdere keren aangeschaft moeten worden en dat er ook ruimte nodig is in de accommodaties om de materialen op te slaan. Ook bepaalde eisen aan een sportvloer of de hoogte van accommodaties maken het niet altijd mogelijk om in verschillende accommodaties te trainen of te trainen in andere accommodaties dan waar de wedstrijden gespeeld worden.

Tevens hebben de verenigingen aangegeven dat het, voornamelijk voor de jeugd en ouderen, ook niet altijd mogelijk of wenselijk is in verband met de reisafstand en de bereikbaarheid. Een aantal van deze leden kiest bewust voor een vereniging die traint of wedstrijden speelt in een accommodatie in de buurt of een accommodatie die goed bereikbaar is vanuit waar ze wonen. Tot slot geven verenigingen aan dat het zowel voor leden als voor het kader onoverzichtelijker en verwarrend is om op meerdere locaties te trainen, waardoor leden of vrijwilligers mogelijk voor een andere vereniging of sport kiezen.

Tijdens de verenigingsavonden kwam naar voren dat een aantal verenigingen momenteel op meerdere locaties traint of op een andere locatie traint dan waar de wedstrijden gespeeld worden. Op deze bijeenkomsten werd aangegeven dat verenigingen dit geprobeerd hebben omdat in een andere accommodatie ruimte was om extra trainingsuren af te nemen, maar dat de animo bij de leden om op een andere locatie te trainen te laag was. Voor het verenigingsgevoel en de binding tussen de leden, maar ook met het kader, willen de verenigingen het liefst een 'thuishal' waar zowel de trainingen als de wedstrijden gespeeld worden en waar de ontmoeting en het sociale aspect van de sport centraal staan.

Wachtlijsten en ledenstops

Een deel van de (studenten)sportverenigingen hanteert een wachtlijst en/of een ledenstop. Wachtlijsten zijn een manier van verenigingen om met aanmeldingen van potentiële leden om te gaan die niet direct kunnen worden geplaatst. De omvang van de wachtlijsten is moeilijk op waarde te schatten. Niet alle verenigingen die geen leden meer aannemen hanteren een wachtlijst. Naast wachtlijsten zijn er bijvoorbeeld ook verenigingen die aspirant-leden vragen zich op een later moment nogmaals aan te melden of doorverwijzen naar een andere vereniging. Tegelijkertijd zijn er potentiële leden die op verschillende wachtlijsten staan of inmiddels ergens anders actief zijn. Vijftien reguliere sportverenigingen en zeven studentensportverenigingen hebben aangegeven momenteel een wachtlijst te hebben (zie ook paragraaf 5.2). Drie sportverenigingen en twee studentensportverenigingen hanteren momenteel een ledenstop.

Bij de (studentensport)verenigingen die de vragenlijst hebben ingevuld en hebben aangegeven een wachtlijst te hebben, staan in totaal circa 600 senioren, 170 junioren en 100 pupillen op de wachtlijst. Tussen de verenigingen zijn grote verschillen te zien. Sommige verenigingen hebben veel leden op de wachtlijst, andere geen of weinig. De grootste aantallen leden op de wachtlijst zitten voornamelijk bij de (zaal)hockey- en volleybalverenigingen, gevolgd door badminton en basketbal.

De (studenten)sportverenigingen hebben verschillende redenen aangegeven waarom ze een wachtlijst of een ledenstop hanteren. De voornaamste reden die is genoemd, is dat ze binnen de beschikbaarheid van de binnensportaccommodaties niet meer leden kwijt kunnen. Dit capaciteitsprobleem wordt meerdere keren aangekaart: er is meer animo voor de sport dan dat er ruimte beschikbaar is en er zijn beperkte mogelijkheden om het aantal trainingsuren uit te breiden. Ook geven de verenigingen aan dat (op

bepaalde niveaus) de teams vol zitten en daarom een wachtlijst gehanteerd wordt. Nieuwe leden kunnen dan weer in deze teams opgenomen worden zodra er doorstroom plaatsvindt.

Voor de studentenverenigingen geldt daarnaast de regeling dat minstens 75 procent van de leden student moet zijn. Studentensportverenigingen hanteren vaak een wachtlijst om aan deze regeling te kunnen blijven voldoen: ze kunnen dan op het moment geen extra leden meer aannemen die geen student zijn. Tot slot hanteren verenigingen wachtlijsten omdat ze tijd nodig hebben om (extra) kader te werven voor de nieuwe leden.

De verenigingen herkenden zich tijdens de verenigingsavonden in de (grote) wachtlijsten bij diverse sporten. Bij sommige verenigingen is de wachtlijst even groot als het aantal actieve leden en staan mensen meerdere jaren op een wachtlijst. Daarnaast zien ze dat hierdoor soms hele teams buiten de gemeente Utrecht gaan spelen, omdat in een aangrenzende gemeente nog ruimte is voor extra teams. Verenigingen die nu al vaak hun thuiswedstrijden buiten Utrecht spelen, geven aan dat ze liever geen nieuwe teams aannemen, omdat ze leden niet willen teleurstellen in waar ze komen te spelen.

Prestatie- en topsport

Een deel van de Utrechtse verenigingen heeft naast het aanbod voor de breedtesport aanbod voor prestatie- en topsporters. Met prestatiesport wordt sport bedoeld die bedreven wordt door (jeugd-/junior)selectieteams of -leden die op een hoger speelniveau actief zijn en meer trainen dan niet-selectieteams. Met topsport wordt sport bedoeld die bedreven wordt door seniorenteams of -leden op het hoogste en/of een-na-hoogste niveau.

In totaal geven elf verenigingen aan dat er bij hun vereniging zowel sprake is van prestatiesport- als van topsport. Bij veertien verenigingen is alleen sprake van prestatiesport en bij vijf alleen van topsport. Van de verenigingen waar momenteel geen sprake is van prestatie- en/of topsport geven zes verenigingen aan dat ze wel een prestatie- en/of topsportambitie hebben.

Het hebben van (een) prestatie- en/of topsport(ambitie) heeft volgens de verenigingen op verschillende manieren invloed op de behoefte aan binnensportruimte. De prestatie- en topsportteams hebben een hogere behoefte aan trainingsuren, waarmee de talenten meer trainingsmogelijkheden geboden moeten worden. Verenigingen geven aan deze extra trainingsmogelijkheden in principe te willen aanbieden. Voor de extra trainingsuren voor de prestatie- en topsportleden is meer zaalcapaciteit nodig (meer dan momenteel beschikbaar is in de gemeente). Op de gangbare uren (doordeweeks in de avonden) is de extra ruimte beperkt, waardoor er weinig mogelijkheden zijn om deze groep extra trainingen aan te bieden. Voor een aantal sporten zijn de randvoorwaarden voor hogere niveaus streng, waardoor de wedstrijden op het hoogste niveau niet in elke accommodatie plaats kunnen vinden (zoals het hebben van een schotklok of bepaalde afmetingseisen (uitloop en hoogte)). Tot slot zijn op de hogere niveaus vaak meer of andere materialen nodig: denk hierbij aan extra toestellen voor meer uitdaging (zoals bij turnen) of dat een bepaalde vloer.

Tijdens de verenigingsavonden gaven de verenigingen aan dat het hebben van een prestatie- en/of topsportafdeling of -ambitie voornamelijk invloed heeft op de behoefte aan zaalruimte in de extra uren dat er getraind moet worden. Daarnaast zijn de randvoorwaarden voor het spelen van wedstrijden streng(er) voor deze leden of teams, waardoor niet elke hal per definitie geschikt is. Dit zijn randvoorwaarden die met de afmetingen te maken kunnen hebben (bijvoorbeeld extra ruimte voor uitloop of de hoogte van de accommodatie), maar ook met de benodigde sportvloer of materialen die aanwezig moeten zijn. Daarnaast werd duidelijk dat verenigingen, als ze moeten kiezen, vinden dat prestatie- en topsport belangrijk zijn, maar dat extra uren die zij moeten trainen niet ten koste mogen gaan van de breedtesport.

Beschikbaarheid en trainingsmogelijkheden

De leden van de meeste verenigingen hebben de mogelijkheid om in de avond op de doordeweekse avonden te trainen, waarbij de jongere leden soms al (laat) in de middag kunnen beginnen. Op deze meest wenselijke uren is de druk op de sporthallen groot (zie paragraaf 3.2). De verenigingen is gevraagd op welke momenten het voor de organisatie over het algemeen haalbaar is om te beginnen en te eindigen met trainingen.

De meeste verenigingen geven aan dat het haalbaar is om op doordeweekse avonden tussen 18:00 en 22:00 uur trainingen aan te bieden. Zowel op de woensdag als op de vrijdag zijn er verenigingen die eerder kunnen beginnen, soms al vanaf 15:00 uur. Voornamelijk bij hockey kan op alle doordeweekse dagen al vroeg begonnen worden met trainen (veel jeugd), maar ook een groot deel van de gymnastiek- en turnverenigingen geeft aan dat het mogelijk is om al vanaf de namiddag trainingen aan te bieden. Een aanzienlijk deel van de verenigingen geeft aan dat het haalbaar is (voor de senioren) om tot 23:00 uur door te trainen.

Wel geven verenigingen aan dat er uitzonderingen zijn op deze algemene haalbaarheid. De topsporters hebben bijvoorbeeld vaak de mogelijkheid om overdag te trainen, waarbij de jeugd meestal al vroeger (direct na school) zou kunnen beginnen. Deze groep, de (jongere) jeugd, kan daarentegen meestal niet trainen op de latere trainingstijden die de vereniging aanbiedt. Voor bepaalde groepen binnen de verenigingen, zoals de 50+-groepen, is het mogelijk om op (bepaalde) ochtenden gebruik te maken van de binnensportaccommodaties. Daarnaast moet bij de trainingen rekening gehouden worden met doordeweekse competitieavonden. Verenigingen die op donderdagavond een competitiewedstrijd spelen, gaven aan dat het dan niet haalbaar is om te trainen op woensdagavond of vrijdag. Aanvullend werd aangegeven dat leden (maar ook het kader) nu al vaste momenten vrijhouden waarop de trainingen plaatsvinden, waardoor de kans bestaat dat zij niet beschikbaar zijn op andere tijden of avonden. De haalbaarheid om te trainen op bepaalde avonden en tijden is voor een groot deel ook afhankelijk van de beschikbaarheid van de trainers en coaches.

Tot slot hebben de verenigingen aangegeven hoe lang en hoe vaak de leden trainen in de week (gemiddeld aantal minuten per team per week per trainingssessie - breedtesport) en wat het gewenste aantal uren en keren is. Een deel van de verenigingen heeft aangegeven dat het aantal keren en de duur dat ze nu kunnen trainen gelijk is aan hoeveel ze zouden willen dat de teams trainen. Wanneer de mogelijkheden die ze nu hebben om uren af te nemen niet overeenkomen met wat ze wensen af te nemen, komt dit voornamelijk doordat ze een keer vaker in de week willen trainen. De verenigingen kunnen dan momenteel de teams één keer in de week laten trainen, maar zouden de teams eigenlijk de mogelijkheid willen geven om twee keer per week te trainen. Dit speelt voornamelijk bij de badminton-, handbal-, hockey- en korfbalverenigingen. De duur van de trainingen komt bij bijna alle verenigingen wel overeen met de gewenste duur.

Tijdelijke voorzieningen

In de uitvraag bij andere grote gemeenten en de sportbonden is naar voren gekomen dat tijdelijke binnensportvoorzieningen (zoals blaashallen) kunnen zorgen voor een verlichting van de druk op de sporthallen in de winterperiode. Tijdens de verenigingsavonden is dit ook meerdere keren benoemd. Aandachtspunten die verenigingen hierbij plaatsen zijn dat het voor afzonderlijke (kleine) verenigingen niet haalbaar is om een blaashal aan te schaffen en dat het belangrijk is om te kijken naar de kosten (en wie daarvoor opdraait) en wat een blaashal verder van de vereniging of eigenaar vraagt qua onderhoud en qua opbouwen en afbreken van de hal. Verenigingen geven aan dat het wenselijk zou zijn om met meerdere verenigingen samen te kijken naar de mogelijkheden in blaashallen. Hierbij kan gekeken worden naar de mogelijkheden om verschillende sporten te combineren in een blaashal.

Topsportverenigingen

In de gemeente Utrecht worden vier criteria gesteld aan sportverenigingen om te kunnen worden benoemd tot topsportvereniging: (1) de vereniging is statutair gevestigd in de gemeente, (2) de vereniging speelt landelijk in de hoogste divisie, (3) de vereniging heeft beleid gericht op talentontwikkeling en (4) de desbetreffende sporttak is door NOC*NSF gekenmerkt als topsport.

SportUtrecht ondersteunt de Utrechtse topsportverenigingen op het gebied van talentontwikkeling. Zij heeft hiervoor een stimuleringsbudget gereserveerd.

Uniek binnen de gemeente Utrecht is het *Utrecht Talent Center*. In dit samenwerkingsverband werken topsportverenigingen, SportUtrecht, onderwijspartners en het bedrijfsleven samen. Deze samenwerking heeft als doel om de talentontwikkeling binnen de gemeente efficiënter en effectiever te laten verlopen.

In de gemeente Utrecht zijn momenteel twintig sportverenigingen actief op het gebied van talentontwikkeling, waarvan er vijftien worden gezien als topsportverenigingen. Het Mulier Instituut heeft met acht van deze topsportverenigingen die gebruikmaken van één of meerdere Utrechtse binnensportaccommodaties gesproken (tabel 5.6). SportUtrecht heeft met USV Protos gesproken en een verslag van dit interview aan het Mulier Instituut teruggekoppeld. Via deze gesprekken is inzicht verkregen in de behoeften, knelpunten en eventuele wensen vanuit de topsport in relatie tot de capaciteit.

Tabel 5.6 Geïnterviewde topsportverenigingen/-stichtingen die gebruik maken van binnensportaccommodaties in de gemeente Utrecht

Topsportvereniging/ stichting	Type sport	Topsport en/of talentontwikkeling	Binnensportaccommodatie(s) topsport
VVU	Volleybal	Dames 1 gaat komend seizoen Eredivisie spelen, heren 1 speelt in de Topdivisie. Utrecht Volleybal Academy opgezet voor talentontwikkeling in de regio Utrecht.	Sportcentrum Galgenwaard en Nieuw Welgelegen
Top Judo Utrecht	Judo	Stichting gericht op judotalenten t/m 21 jaar. Ongeveer 70 sporters die aanvullende trainingen krijgen.	Kleine zaal sporthal Lunetten en Tuindorp
SV Kampong Hockey	Zaalhockey	Topjeugd vanaf 10 jaar en dames en heren 1 spelen op topniveau.	Blaashal SV Kampong en Sportcentrum Galgenwaard
Turn 4 U	Turnen	Talentopleidingscentrum. In totaal ongeveer 300 talenten/topsporters.	Turnhal Nieuw Welgelegen
Uball Academy	Basketbal	Basketbal Academy voor talenten. Ongeveer 60 talenten. Uitstroom voornamelijk naar DBL of buitenland.	Sportcentrum Oudenrijn en deels Sporthal Sportcampus

BC Cangeroes	Basketbal	Aparte stichting voor de topsport. Twee topsportteams: dames 1 (Eredivisie) en dames < 20. Zetten ook in op talentontwikkeling.	Sporthal Lunetten en David Lloyd-hal
SC Antilope	Rolstoelbasketbal	Momenteel drie teams. Ambitie om met het hoogste team weer Eredivisie te gaan spelen (nu divisie daaronder).	Sportcentrum Oudenrijn
BC Iduna	Badminton	Hoogste team speelt in de eerste divisie met ambitie voor de Eredivisie. Geen jeugdafdeling.	Sportcentrum Galgenwaard
USV Protos	Volleybal	Heren 1 speelt in de Topdivisie.	Sportcentrum Olympos en Sportcentrum Galgenwaard

Capaciteit beperkt voor topsportambities

Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat de verenigingen streven naar een hoger niveau van topsport- en talentontwikkeling. Twee verenigingen (BC Iduna en SC Antilope) hebben aangegeven dat zij de ambitie hebben om Eredivisie (hoogste landelijke niveau) te gaan spelen. Vanaf seizoen 2021/'22 speelt het eerste damesteam van VVU daadwerkelijk Eredivisie. Ook BC Iduna mag met het eerste team uit gaan komen in de Eredivisie. Onduidelijk is nog of de vereniging dit organisatorisch gaat lukken.

De (gerealiseerde) ambities brengen knelpunten met zich mee wat betreft de beschikbare (trainings)ruimte. Zo zal het aantal trainingsuren voor het eerste damesteam van VVU verdubbelen nu zij Eredivisie spelen. Dit is een eis die vanuit de bond wordt gesteld aan teams die op dit niveau actief zijn. De extra trainingsuren die voor het damesteam zijn ingepast, zijn wel ten koste van (mogelijke) extra trainingsmomenten voor andere teams gegaan. Als BC Iduna en SC Antilope in de Eredivisie gaan spelen, zullen extra trainingsmomenten wenselijk zijn voor de topteams. Momenteel is deze extra ruimte niet voorhanden.

Ook andere topsportverenigingen ervaren krapte wat betreft de trainingsmomenten in de binnensportaccommodaties. Zo willen de topteams van BC Cangeroes graag een training extra in de week, wat nu niet mogelijk is met de huidige beschikbare ruimte. Ook Turn 4 U zou graag doorgroeien, maar door het gebrek aan ruimte en andere uitwijkmogelijkheden worden zij hierin geremd. Turn 4 U kijkt of zij het capaciteitsprobleem gedeeltelijk kunnen oplossen door de hal uit te breiden. Uitwijken naar een andere locatie gaat lastig, omdat andere accommodaties vaak niet aan de turneisen voldoen. SV Kampong Hockey heeft een aantal jaar geleden het capaciteitsprobleem grotendeels kunnen oplossen door de komst van een blaashal met vier wedstrijdvelden. Deze hal voldoet aan de topsporteisen. Wel wordt met de topjeugd en de senioren nog gebruik gemaakt van de sporthallen in Sportcentrum Galgenwaard. In de blaashal is namelijk een tekort aan gunstige trainingsuren en men graag wil spelen op de zaalvloer in de Galgenwaard omdat hier de wedstrijden plaatsvinden.

Topsport vraagt om specifieke eisen

Een veelgehoord aspect is dat het voor topsport wenselijk is om zoveel mogelijk in één en dezelfde hal te trainen. Helemaal als daar de wedstrijden worden gespeeld. BC Iduna gaf bijvoorbeeld aan dat het bij badminton erg belangrijk is om te trainen in de wedstrijdhal in verband met de hoogte van de hal.

Daarnaast stellen de nationale en/of internationale bonden eisen aan de binnensportaccommodaties om topsport uit te kunnen oefenen. Hierbij valt te denken aan de hoogte van de hal, de afmetingen en de ondergrond van het veld en zaken als tribunegelegenheden, camera's en ontvangstruimten.

De meeste topsportverenigingen trainen gedeeltelijk in een geschikte hal, maar door het gebrek aan ruimte kunnen ze veelal niet volledig met de topteams in de hal van voorkeur trainen. Hierdoor traint Top Judo Utrecht gedeeltelijk in een zaal die eigenlijk te klein is volgens de eisen van de bond en moeten Uball en BC Cangeroes gedeeltelijk trainen op een vloer die niet geschikt is voor basketbal, terwijl basketbal een sport is waarbij de ondergrond cruciaal is, mede vanwege de enorme belasting op het lichaam. Voor SC Antilope is het belangrijk dat er op één locatie wordt getraind in verband met het materiaal (sportrolstoelen e.d.) dat opgeslagen staat. De locatie Sportcentrum Oudenrijn voldoet grotendeels, maar meer toegankelijke opbergruimte zou zeer wenselijk zijn. Ook de rolstoeltoegankelijkheid van de accommodatie, zoals die van de kleedkamers, kan worden verbeterd.

Een ander genoemd knelpunt is de hoge zaalhuur.¹⁸ Uball gaf aan dat door de hoge huurprijzen de contributie erg duur wordt. Hierdoor is de sport niet laagdrempelig voor elk talent en kunnen alleen de talenten toegelaten worden waarvan de ouders over voldoende financiële middelen beschikken. Dit staat een brede talentontwikkeling in de weg. Ook BC Cangeroes ervaart de hoge zaalhuur als een groot knelpunt.

De topsportverenigingen vinden hun weg en kijken naar de mogelijkheden. Er zijn verbeterpunten om topsport beter uit te kunnen oefenen in de huidige binnensportaccommodaties. Topsport vraagt om flexibiliteit, en die is momenteel niet altijd mogelijk in de huidige accommodaties. Er is daarnaast een grote bereidheid tot samenwerking tussen de topsportverenigingen, die mede zichtbaar is in het Utrecht Talent Centre en de Traiectum Sportcampus. Idealiter zouden de meeste topsportverenigingen gebruik maken van een geschikte sporthal met alles onder één dak, waarbij ruimte is voor een (gezonde) kantine. Aangezien elke sport net weer andere eisen en wensen heeft voor de accommodatie, is het lastig om aan alle wensen te voldoen. Het is aan te raden om, als er in de toekomst nieuwe sporthallen worden gebouwd, de eisen en wensen vanuit de topsport hierin mee te nemen. Deze aanpassingen kunnen zorgen voor een impuls in de talentontwikkeling en topsport binnen de gemeente. En die kunnen vervolgens weer van inspirerende waarde zijn voor de inwoners in de stad en de regio.

5.2 Exploitanten/beheerders

Het Mulier Instituut heeft met de exploitanten en beheerders van de Utrechtse sporthallen gesproken, om een beeld te krijgen van hoe deze partijen tegen de Utrechtse zaalsport aankijken.

Gemeentelijke sporthallen

De gemeente Utrecht beheert veertien van de twintig sporthallen in Utrecht en is hiermee de grootste speler. Het Mulier Instituut heeft gesprekken gevoerd met ambtenaren die werkzaam zijn bij de afdelingen Vastgoedexploitatie en Topsport en met de zaalverdelingscommissie (ZVC). De ZVC verdeelt de doordeweekse uren in de sporthallen van 16:00 tot 23:00 uur (tot 17:00 uur heeft onderwijs voorrang) en de uren in het weekend van 08:30 tot 23:00 uur. De ZVC is een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de Utrechtse sportwereld.

¹⁸ Het is niet bekend hoe de huurtarieven van sportaccommodaties in Utrecht zich verhouden tot de huurtarieven in andere gemeenten.

De gemeente Utrecht realiseert in beginsel geen sporthal zonder dat de accommodatie een rol gaat spelen in het faciliteren van het bewegingsonderwijs van de Utrechtse scholen. Als besloten is dat het aanbod wordt uitgebreid, wordt uitgegaan van de grootst mogelijke maatvoering, zodat zoveel mogelijk sporten en sporters gebruik kunnen maken van de sporthal. Hierbij wordt niet uitgegaan van topsportgebruik. De gemeente ziet zichzelf niet primair als een 'topsportstad', maar als een 'podium voor talent'. De focus van het beleid ligt op talentontwikkeling en niet op het mogelijk maken van topsportbeoefening.

In de sportcentra Galgenwaard en Nieuw Welgelegen zijn topsporthallen aanwezig die in gemeentelijk beheer zijn. De topsporthal in Galgenwaard is de primaire topsporthal met de beste faciliteiten. Recent heeft de gemeente de topsporthal in Galgenwaard aangepast zodat Volleybal Vereniging Utrecht (VVU) toegelaten kan worden in de Eredivisie, de hoogste nationale klasse bij de mannen en vrouwen in het volleybal. Als het gaat om het faciliteren van topsport, wil de gemeente dat de topsportmogelijkheden in Galgenwaard en Nieuw Welgelegen eerst benut worden, wat dit op het moment slechts beperkt het geval is. Om dit te bewerkstelligen moet geschoven worden met verenigingen of moet de ruimte in de reeds geplande uitbreidingen in het aanbod aangeboden worden aan de huidige gebruikers van Galgenwaard en Nieuw Welgelegen, om deze accommodaties 'vrij te spelen' voor topsport.

Verdere uitbreiding van het aanbod aan sporthallen in de gemeente zou volgens de gesproken partijen gegrond zijn. Zij zien ook dat het structureel knelt bij de verenigingen, al zijn deze knelpunten in veel gevallen terug te leiden tot de piekbehoefte in de wintermaanden tijdens de doordeweekse trainingsuren. De gemeente ziet mogelijkheden voor intensiever gebruik van de sporthallen in de uren vóór en na de traditionele verenigingsuren (doordeweeks van 16:00 tot 18:00 uur en na 22:00 uur) en intensiever gebruik van de sportzalen (en gymzalen) over de hele breedte. De gemeente heeft daarnaast een analyse uitgevoerd van de optimalisatie van het gebruik; een kleine winst in het ruimtegebruik is te behalen als geschoven wordt met verenigingen zodat het roostertechnisch beter aansluit. Deze kleine winst is te behalen bij gymzalen; de sporthallen zijn al optimaal geboekt in de tijd.

Deze intensivering en optimalisering van het gebruik zal echter niet leiden tot dusdanig veel ruimte in de sporthallen dat het de knelpunten bij de verenigingen wegneemt en de verenigingen significant meer leden kunnen aannemen of het aantal trainingen aan hun leden kunnen aanbieden dat zij wensen. De ZVC plant de sporthallen al in op een 100 procent bezetting in de wintermaanden.

De werkwijze met bijbehorende selectiecriteria van de ZVC is in 2016 geleden vastgelegd (Gemeente Utrecht, 2016). Afspraken uit het verleden werken in de praktijk door in de verdeling van de uren. De systematiek is rigide, waardoor de opkomst van nieuwe sporten of nieuwe verhoudingen tussen de sportdeelname naar sporttakken niet of onvoldoende doorwerken in de verdeling. Een herziening van de werkwijze waarbij de leden- of teamaantallen leidend zouden zijn, is in 2016 niet doorgezet. In de Utrechtse Sportagenda 2021 is opgenomen dat de rol en de werking van de zaalverdelingscommissie onderzocht moet worden en indien nodig naar een alternatief moet worden gezocht.

Niet-gemeentelijke sporthallen

Zeven Utrechtse sporthallen worden niet door de gemeente beheerd (tabel 5.7). Sporthal Lunetten is de enige van deze sporthallen die wel in gemeentelijke eigendom is. Het beheer is echter aan Stichting Sporthal Lunetten uitbesteed. Drie van de niet-gemeentelijke sporthallen zijn onderdeel van studentensportcentrum Olympos. Het Mulier Instituut heeft gesprekken gevoerd met de eigenaren van de sporthallen, en in het geval van sporthal Lunetten met de beheersstichting, om zo een beeld te krijgen van hoe deze sporthallen worden ingezet om de Utrechtse zaalsport te faciliteren en hoe deze partijen tegen de huidige situatie aankijken. Voor de studentensport is met U.S.S. Mesa Cosa en Sportraad Utrecht gesproken.

Tabel 5.7 Overzicht sporthallen gemeente Utrecht die niet door de gemeente worden beheerd

Accommodatie	Exploitant/beheerder	Aantal sporthallen	Hoofdgebruiker(s)
Sporthal Lunetten	Stichting Sporthal Lunetten	1	BC Utrecht Cangoeroes
Sportcentrum Oudenrijn	Sportcentrum Oudenrijn Beheer BV	1	SC Antilope SVO Basketball Uball Academy
Herculeshal	Stichting Beheer Sportaccommodaties U.S.V. 'Hercules'	1	KNVB
Sportcentrum David Lloyd	David Lloyd Leisure Nederland BV	1	BC Utrecht Cangoeroes Diverse hockeyverenigingen ^A
Studentensportcentrum Olympos	U.S.S. Mesa Cosa	3	Diverse studentensportverenigingen

^A In de sporthal in Sportcentrum David Lloyd was tot halverwege het seizoen 2020/'21 belijning aanwezig voor o.a. zaal hockey.

Hoge bezetting

De partijen geven aan dat deze niet-gemeentelijke sporthallen tijdens de doordeweekse trainingssuren optimaal worden benut. De hoofdgebruikers van de sporthallen wijken noodgedwongen uit naar andere accommodaties of beperken het aantal trainingsmomenten in de sporthallen. Zo wijkt de badmintonafdeling van USV Hercules in sommige gevallen uit als er extra faciliteiten nodig zijn, naast het feit dat de vereniging een wachtlijst hanteert, en trainen de teams van SC Antilope minder dan gewenst.

Bovenstaande situatie is volgens de exploitanten structureel van aard, getuige dat alle partijen in 2014 in een soortgelijk traject hetzelfde hebben aangegeven.

Het gevoel bestaat bij de exploitanten dat de niet-gemeentelijke sporthallen jaarrond beter worden benut dan de gemeentelijke sporthallen¹⁹. Dit is volgens hen (deels) het gevolg van de type sportverenigingen die in de sporthallen actief zijn. De niet-gemeentelijke sporthallen worden grotendeels gebruikt door verenigingen van sporten die een lang zaalseizoen kennen (o.a. basketbal en zaalvoetbal). In de gemeentelijke sporthallen is veelal een veelvoud van verenigingen actief, waarvan een deel een kort zaalseizoen kent.

De eigenaar van Sportcentrum David Lloyd in Utrecht heeft recent haar accommodaties heringedeeld. De capaciteit voor zaalsporten is hierdoor verminderd; het aantal basketbalvelden is van drie naar twee gegaan. Mogelijk moeten de resterende basketbalvelden op korte termijn plaatsmaken voor extra padelbanen. Na de herindeling voldoet de sporthal niet aan de afmetingseisen voor zaal hockey.

¹⁹ Uit het capaciteitsonderzoek uit 2019 blijkt dat het sport- en overig gebruik van de gemeentelijke sporthallen lager is dan het sport- en overig gebruik van Olympos. Door de combinatie met onderwijsgebruik overdag is het totale jaargebruik van de meeste gemeentelijke sporthallen daarentegen hoger dan die van Olympos. Het gebruik in de andere niet-gemeentelijke sporthallen is niet bekend. (Wezenberg-Hoenderkamp & Schadenberg, 2019)

Geen (brede) topsportfunctie

De partijen geven aan dat de functionaliteit van de sporthallen ontoereikend is om een rol te spelen als het gaat om het faciliteren van topsport. De afmetingen van de hallen zijn onvoldoende en/of (vaste) publiekscapaciteit in de hallen is niet aanwezig. Wel wordt in de sporthallen getraind door teams die op een hoog (landelijk) niveau actief zijn.

Positieve uitstraling

De uitstraling van de niet-gemeentelijke sporthallen wordt door de partijen als zeer positief punt benoemd. De verenigingen zijn, in de ogen van de exploitanten c.q. beheerder, tevreden dat zij in een gezellige sporthal met horeca actief zijn en dat de accommodatie sport uitstraalt. Bij de partijen bestaat het gevoel dat verenigingen die actief zijn in de gemeentelijke sporthallen hier minder tevreden over zijn. Niet in de laatste plaats omdat bij de meeste gemeentelijke sporthallen geen uitbater van de kantine actief is. Verenigingen is hier niet naar gevraagd.

Als gevolg van het beperkte aantal verenigingen dat in de niet-gemeentelijke sporthallen actief is, is volgens de exploitanten het verenigingsgevoel in de sporthallen sterk. Meer dan in de gemeentelijke sporthallen, is het idee. Verenigingen is hier niet naar gevraagd. De partijen zien dit als een voorwaarde voor verenigingen om te floreren en door te groeien. Gevolg is wel dat op termijn kleinere gebruikers moeten wijken.

Studentensportcentrum Olympos

Het Mulier Instituut heeft gesproken met Sportraad Utrecht en de studentensportstichting U.S.S. Mesa Cosa. Het bestuur van U.S.S. Mesa Cosa bestaat uit vertegenwoordigers van de Sportraad Utrecht, de Universiteit Utrecht, de Hogeschool Utrecht en een partner van het Utrecht Science Park. Mesa Cosa zet de koers uit voor de Utrechtse studentensport en exploiteert studentensportcentrum Olympos.

Sportcentrum Olympos bestaat uit drie sporthallen die volop gebruikt worden. Zaal I wordt veelal voor volleybal, zaalvoetbal en zaalhockey gebruikt. Voor volleybal is dispensatie gekregen voor de hoogte. De KNHB huurt uren voor tophockey. Zaal II wordt veelal voor volleybal, badminton, zaalvoetbal en zaalhockey gebruikt. Ook handbal vindt in deze hal plaats. Hal III, de grootste hal van Olympos, wordt vooral gebruikt voor basketbal, gevolgd door volleybal, badminton en zaalhockey. Overdag vinden onderwijsinstellingen steeds meer hun weg naar Olympos. MBO Utrecht maakt steeds meer gebruik van de hallen, net als vo-scholen uit omliggende dorpen. De studentenverenigingen bestaan voor een groot deel uit studenten, ook omdat dat een voorwaarde is om subsidie te verkrijgen. Studenten komen vanuit de hele stad, maar ook uit dorpen om Utrecht heen.

De druk op de sporthallen is groot en veel studentensportverenigingen ervaren krapte. In 2020 konden ongeveer vierhonderd studenten niet worden geplaatst bij de binnensportverenigingen waarvoor ze zich hadden aangemeld (van de ongeveer achthonderd aanmeldingen in totaal bij deze verenigingen).²⁰ Het uitgangspunt bij het toewijzen van uren is dat ieder lid in principe anderhalf uur per week kan sporten/trainen (buiten competities om). Dit uitgangspunt is afgeleid van de oude beweegnorm, waarbij tweeënhalf uur sporten per week werd aanbevolen. Met anderhalf uur trainen en één uur competitie worden studenten in de gelegenheid gesteld om aan die beweegnorm te voldoen. Inmiddels is de beweegnorm veranderd en is het ook niet mogelijk gebleken om iedereen twee keer in de week te laten sporten. De wens om dit te kunnen faciliteren ligt er echter wel nog steeds. Naast de extra ruimte voor

²⁰ Op basis van cijfers aangeleverd door Sportraad Utrecht. Hierbij is een deel van de aanmeldingen voor de hockeyverenigingen aan de zaalsportafdeling toebedeeld.

huidige studenten zijn er ook ideeën om het sportcentrum open te stellen voor studenten van het mbo. Er wordt in 2022 een pilot gehouden met deze openstelling voor mbo-studenten.

Vanuit de studentensport ligt de wens voor een extra hal, idealer geschikt voor topsport en met tribunes. Naast een extra hal geeft de studentensport aan behoefte te hebben aan een dojo en een danszaal.

6. Schattingen voor de toekomst

In dit hoofdstuk wordt een inschatting gegeven van het aantal lidmaatschappen van Utrechtse binnensportverenigingen tot 2040. Hierbij zijn twee scenario's gebruikt. Het eerste scenario houdt rekening met de bevolkingsprognose en veronderstelt een constant deelnamepercentage per leeftijdsgroep en per sporttak. In het tweede scenario wordt naast de toename op basis van de bevolkingsprognose een kleine groei van het aantal sporters per sporttak verondersteld. In de tweede paragraaf wordt het benodigde aantal sporthallen geschat voor deze scenario's en voor de scenario's dat de verenigingen meer uren (per lid²¹) huren dan nu. In de laatste paragraaf wordt het aantal benodigde sporthallen in de verschillende scenario's vertaald naar kengetallen.

6.1 Aantal lidmaatschappen Utrechtse binnensportverenigingen

Op basis van het aantal lidmaatschappen van de Utrechtse binnensportverenigingen in 2019/'20 (basketbal, badminton, handbal, zaalhockey, zaalvoetbal, volleybal en korfbal) naar leeftijdsgroep (tabel 4.2) is het deelnamepercentage per leeftijdsgroep en per sport bepaald. Dit is gedaan door het aantal leden per leeftijdsgroep af te zetten tegen het aantal inwoners (2019) uit de leeftijdsgroep.²² Deze deelnamepercentages zijn vervolgens toegepast op het aantal inwoners in 2021, 2030 en 2040 voor de betreffende leeftijdsgroep.

In tabel 6.1 is te zien dat het aantal lidmaatschappen bij Utrechtse binnensportverenigingen van ruim 11.000 in 2019 oploopt tot bijna 13.500 duizend in 2040 (+22,2%). Dit komt nagenoeg overeen met de toename van de bevolking (6-54 jaar) in dezelfde periode (+22,5%). Dit is dus enkel door de huidige deelname per leeftijdsgroep naar 2040 door te rekenen op basis van de bevolkingsprognose voor gemeente Utrecht. We houden hierbij geen rekening met het gegeven dat leden van Utrechtse binnensportverenigingen niet alleen uit Utrecht komen.

Tabel 6.1 (Geschatte) aantal lidmaatschappen Utrechtse binnensportverenigingen (basketbal, badminton, handbal, zaalhockey, zaalvoetbal, volleybal en korfbal) in 2019, 2021, 2030 en 2040, op basis van bevolkingsprognose

Zaalsport	2019	2021	2030	2040
Basketbal	1.285	1.308	1.489	1.565
Badminton	736	738	849	891
Handbal	400	408	459	486
Korfbal	1.161	1.170	1.349	1.413
Volleybal	2.464	2.509	2.901	3.034
Zaalhockey	3.294	3.395	3.748	3.999
Zaalvoetbal	1.682	1.705	1.997	2.078
Totaal	11.022	11.233	12.793	13.466
Verschil t.o.v. 2019		1,9%	16,1%	22,2%

²¹ Bijvoorbeeld door het aantal trainingen in een week of de duur van de trainingen te verhogen.

²² Pupillen: 6 t/m 12 jaar; junioren: 13 t/m 18 jaar, senioren: 19 t/m 54 jaar.

De Utrechtse binnensportverenigingen zijn de afgelopen jaren (bijna) allemaal in ledenaantal gegroeid en zelfs relatief harder dan de bevolking. Het is daarmee interessant om te kijken wat er gebeurt met het aantal lidmaatschappen als tot 2040 een jaarlijkse groei in ledenaantal wordt verondersteld die hoger is dan de bevolkingsgroei. We houden hierbij geen rekening met onmogelijkheden om door te groeien vanwege bijvoorbeeld beperkte capaciteit.

In tabel 6.2 is een schatting van het aantal sporters te zien als jaarlijks elke sporttak een constante toename van één procent van het ledenaantal in 2019/'20 kent, bovenop de extra lidmaatschappen op basis van de bevolkingsgroei. Voor basketbal betekent dit bijvoorbeeld dat ervan wordt uitgegaan dat er elk jaar 12,85 (1% van 1.285 leden) extra leden komen, naast de toename op basis van bevolkingsgroei. De tabel laat zien dat het aantal lidmaatschappen in dit scenario van ruim 11.000 in 2019 tot bijna 15.800 in 2040 groeit. De procentuele groei is met 43 procent een stuk groter dan de bevolkingsgroei in dezelfde periode (22,5%).

Tabel 6.2 (Geschatte) aantal lidmaatschappen Utrechtse binnensportverenigingen in 2019, 2021, 2030 en 2040, op basis van bevolkingsontwikkeling en jaarlijkse constante toename van 1 procent van ledenaantal 2019

Zaalsport	2019	2021	2030	2040
Basketbal	1.285	1.334	1.631	1.835
Badminton	736	746	923	1.038
Handbal	400	416	503	570
Korfbal	1.161	1.193	1.476	1.657
Volleybal	2.464	2.558	3.172	3.552
Zaalhockey	3.294	3.461	4.111	4.691
Zaalvoetbal	1.682	1.739	2.182	2.431
Totaal	11.022	11.446	13.998	15.773
Vershil t.o.v. 2019		3,8%	27,0%	43,1%

Deze analyse laat zien dat het aantal lidmaatschappen op basis van enkel de bevolkingsgroei reeds een grote toename laat zien, en dat deze toename nog veel groter wordt als verenigingen er jaarlijks nog een aantal extra leden bij krijgen. Hierbij is een aantal opmerkingen van belang:

- Sommige verenigingen hanteren nu wachtlijsten of ledenstops, waardoor het huidige aantal lidmaatschappen lager is dan in de situatie dat er meer ruimte (of kader) zou zijn. Dit heeft tot gevolg dat de deelnamepercentages en de toename van het aantal sporters ook lager zijn dan in de situatie zonder wachtlijsten en ledenstops.
- Veel verenigingen geven aan dat ze mogelijkheden zien om extra leden aan te trekken als ze meer ruimte tot hun beschikking krijgen, zodat de vereniging voor nieuwe leden aantrekkelijker wordt en/of nieuwe doelgroepen kunnen worden aangetrokken. De groei die sommige verenigingen mogelijk achten is groter dan de 1 procent waarmee gerekend is. Er zijn echter ook verenigingen die geen bovenmatige groei verwachten of juist een daling van het aantal leden voorzien.
- Trends en ontwikkelingen in de zaalsport lijken erop te wijzen dat sommige sporten een extra groei gaan doormaken. Zo wordt bij zaalhockey een grote groei van het aantal leden verwacht, omdat de huidige jeugd opgroeit met zaalhockey en dat ook op latere leeftijd wil blijven doen. Voor zaalvoetbal liggen mogelijkheden om voor junioren competities te starten.
- De coronaperiode zorgt er mogelijk voor dat mensen eerder kiezen voor een buitensport dan voor een binnensport, waardoor de populariteit van binnensporten kan afnemen. Het is nu nog onduidelijk of dit daadwerkelijk het geval zal zijn. In Utrecht is daar nu nog weinig van te merken bij verenigingen.

6.2 Extra trainingsbehoefte volleybal, basketbal, badminton en zaalvoetbal

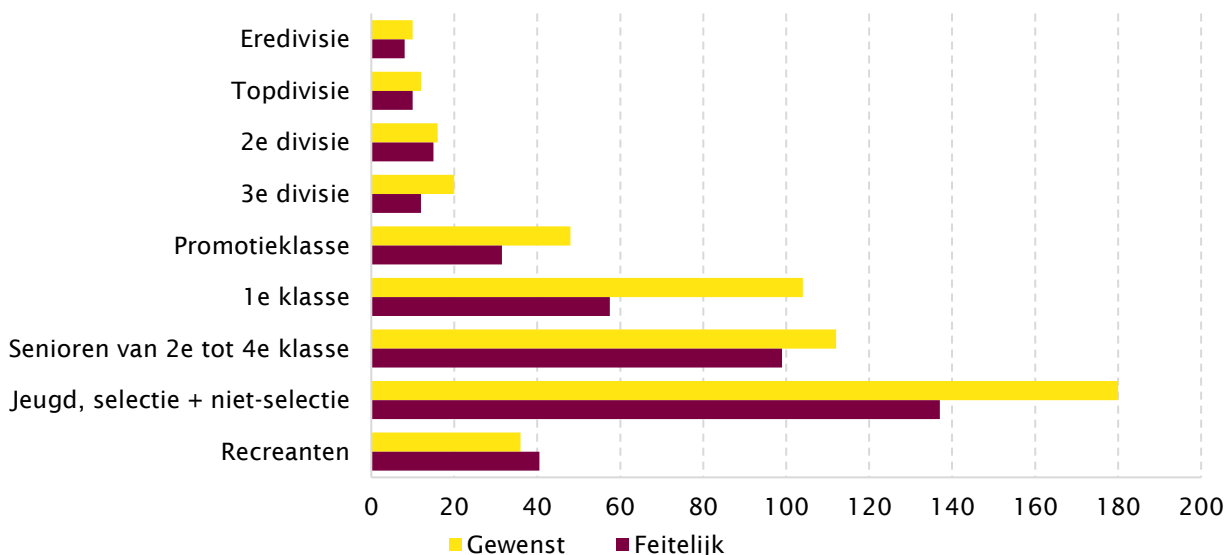
In overleg met de gemeente Utrecht en SportUtrecht hebben we een analyse gedaan van de gewenste trainingsduur en -frequentie voor badminton, basketbal en volleybal in relatie tot de feitelijke trainingsduur en -frequentie. Doel van deze analyse is om te onderzoeken hoeveel uur verenigingen nog extra zouden huren als ze de gewenste trainingsfrequentie en -duur zouden kunnen afnemen. Deze gewenste frequentie en duur zijn door SportUtrecht in samenspraak met de betreffende sportbonden en een aantal verenigingsbestuurders per speelniveau in kaart gebracht. De feitelijke frequentie en duur zijn door de gemeente bij een aantal verenigingen opgevraagd. Daarnaast heeft het Mulier Instituut via websites ook een aantal trainingsfrequenties en -duren opgezocht.

Volleybal

Wanneer de totale gewenste en feitelijke trainingsduur voor alle volleybalverenigingen samen tegen elkaar worden afgezet, blijkt dat de feitelijke trainingsduur 76 procent van de gewenste trainingsduur is. In figuur 6.1 is per speelniveau de totale trainingsduur (per week) opgenomen. In alle klassen, met uitzondering van de recreanten, wordt minder getraind dan gewenst. Dit wordt deels veroorzaakt door het aantal trainingen per week (één in plaats van twee). Het verschil in totale trainingsduur bij de lagere seniorenteams en jeugdteams wordt voornamelijk veroorzaakt door de duur van de trainingen (anderhalf uur in plaats van twee uur).

Om het verschil in trainingsuren tussen de gewenste en feitelijke situatie te kunnen accommoderen is per week bijna 24 uur extra trainingstijd in een sporthal met vier velden nodig. Hierbij is de aanname gedaan dat op een veld één team tegelijk traint, met uitzondering van de jeugdteams (twee teams per veld). De 24 uur extra trainingstijd komt overeen met ongeveer 23 procent van de totale trainingsduur. De meeste van deze uren, maar niet alle, zijn gewenst in het doordeweekse tijdvak van 18:00-22:00 uur.

Figuur 6.1 Gewenste en feitelijke totale trainingsduur volleybalteams per week

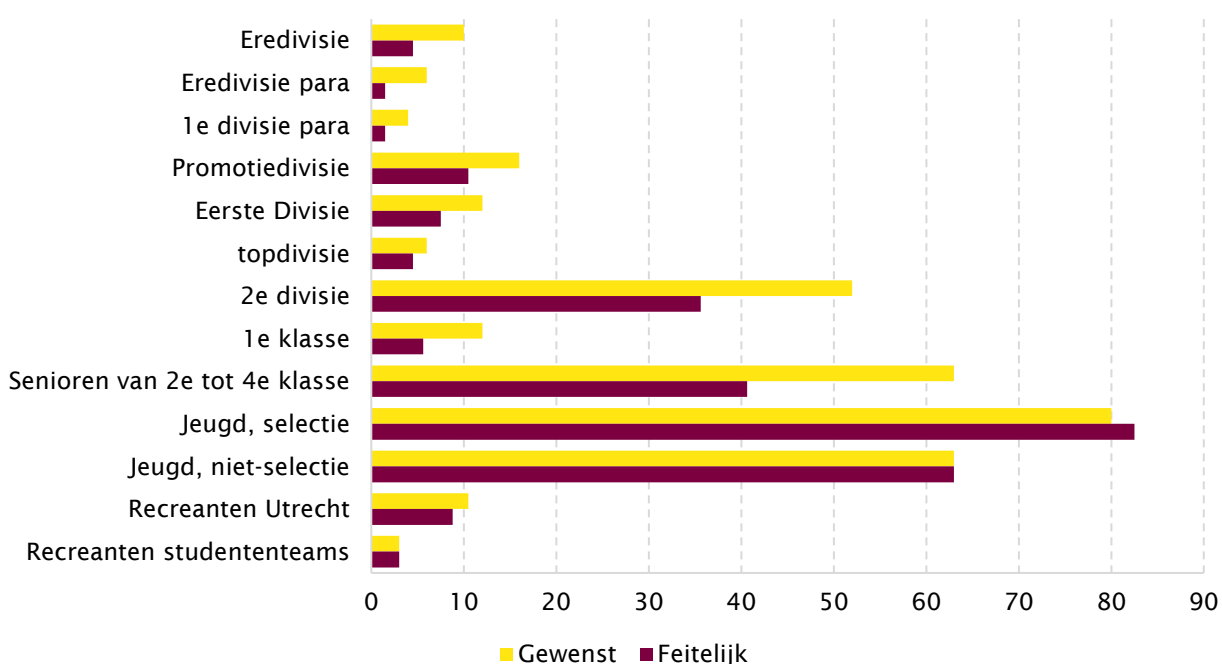
Basketbal

Wanneer de totale gewenste en feitelijke trainingsduur voor alle basketbalverenigingen samen tegen elkaar worden afgezet, blijkt dat de feitelijke trainingsduur 82 procent van de gewenste trainingsduur is. In figuur 6.2 is per speelniveau de totale trainingsduur (per week) opgenomen. Voor veel teams geldt dat de trainingen anderhalf uur duur, terwijl twee uur gewenst is. Daarnaast is voor een aantal teams het

aantal trainingen per week lager dan gewenst. Dit geldt vooral bij de hogere teams. Voor de jeugd en recreanten verschilt het feitelijke aantal trainingsuren niet veel van het gewenste. De selectiejeugdteams van de Cangoes trainen drie keer in de week (anderhalf uur), waar minimaal twee keer in de week (twee uur) gewenst is. Daardoor is de feitelijke trainingsduur voor deze selectiejeugdteams iets hoger dan minimaal gewenst.

Om het verschil in trainingsuren tussen de gewenste en feitelijke situatie van de onderzochte basketbalverenigingen te kunnen accommoderen is per week ongeveer 28 uur extra trainingstijd in een sporthal met twee velden nodig. Hierbij is de aanname gedaan dat op een veld één team tegelijk traint, met uitzondering van de jeugdteams (twee teams per veld). De 28 uur extra trainingstijd komt overeen met ongeveer 18 procent van de totale trainingsduur. De meeste van deze uren, maar niet alle, zijn gewenst in het doordeweekse tijdvak van 18:00-22:00 uur.

Figuur 6.2 Gewenste en feitelijke totale trainingsduur basketbalteams per week

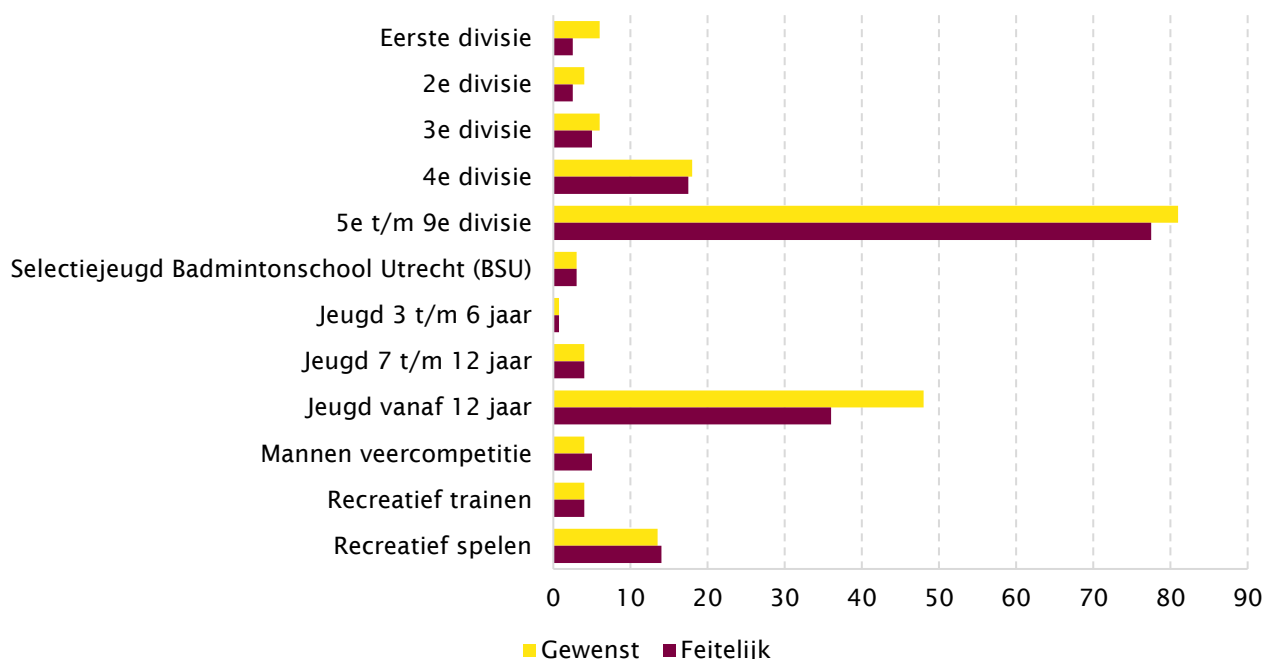

Badminton

Wanneer de totale gewenste en feitelijke trainingsduur voor alle badmintonverenigingen samen tegen elkaar worden afgezet, blijkt dat de feitelijke trainingsduur 89 procent van de gewenste trainingsduur is. In figuur 6.3 is per spelniveau de totale trainingsduur (per week) opgenomen. Voor badminton is de analyse complexer, omdat spelers vaak één keer in de week een training hebben en daarnaast een avond vrij kunnen spelen. Uit de analyse blijkt dat de trainingen vaak een uur duren, terwijl anderhalf uur (of twee uur voor de hoogste teams) gewenst is. De frequentie van twee keer in de week wordt vaak wel gehaald door de mogelijkheid om een avond vrij te spelen.

Om het verschil in trainingsuren tussen de gewenste en feitelijke situatie te kunnen accommoderen is per week ongeveer tweeënhalf uur extra trainingstijd in een sporthal met acht banen nodig. Hierbij is de aanname gedaan dat op een baan één team tegelijk traint of dat een hele groep alle banen gebruikt. De tweeënhalf uur extra trainingstijd komt overeen met ongeveer 12 procent van de totale trainingsduur. De meeste van deze uren, maar niet alle, zijn gewenst in het doordeweekse tijdvak van 18:00-22:00 uur.

Figuur 6.3 Gewenste en feitelijke totale trainingsduur badmintonverenigingen per week

Zaalvoetbal

Zaalvoetbalteams trainen over het algemeen niet, maar spelen wedstrijden op doordeweekse avonden. Op de verenigingsavond werd gezegd dat verenigingen soms wedstrijden buiten de gemeente moeten spelen of in het winterseizoen naar andere hallen moeten uitwijken. De KNVB heeft gegevens aangeleverd over het aantal wedstrijden in het laag- en hoogseizoen en het aantal wedstrijden dat buiten de gemeente is gespeeld (tabel 6.3). Het blijkt dat circa 4 procent van de wedstrijden buiten de gemeente Utrecht is gespeeld. Van de 977 wedstrijden in het laagseizoen zijn 126 wedstrijden (13%) buiten het reguliere seizoen (tot half april) gespeeld, dat wil zeggen in de periode tussen half april en eind mei. Er zijn diverse redenen voor het verplaatsen van wedstrijden. Zo mag een team eenmaal per seizoen een ‘snipperdag’ nemen, maar de meeste wedstrijden worden buiten het reguliere seizoen geplaatst vanwege onvoldoende beschikbaarheid van zaalruimte in de periode september tot half april.

De trainingsbehoefte van zaalvoetbalteams is minimaal. Een paar verenigingen zouden wel af en toe (bijvoorbeeld maandelijks) trainingen willen aanbieden of oefenwedstrijden willen spelen. Van één vereniging is bekend dat twee teams twee keer in de week zouden willen trainen. Mogelijk zijn weekenddagen hiervoor een oplossing.

Tabel 6.3 Aantal zaalvoetbalwedstrijden van Utrechtse verenigingen in en buiten Utrecht, in laag- en hoogseizoen, seizoen 2018/2019

Periode	Aantal wedstrijden			Percentage buiten Utrecht
	In Utrecht	Buiten Utrecht	Totaal	
Laagseizoen (t/m 12 oktober, vanaf 1 maart)	944	33	977	3,4%
Hoogseizoen (15 oktober t/m 28 februari)	1094	47	1141	4,1%

6.3 Benodigde ruimte in sporthallen

Om een schatting te kunnen geven van de benodigde ruimte in sporthallen tot 2040 zijn enkele analyses uitgevoerd. Van belang is dat dit vereenvoudigde analyses zijn die, in verschillende scenario's, leiden tot een indicatie van het aantal benodigde sporthallen voor de verenigingssport (in zeven sporttakken). Voor niet- of anders georganiseerde gebruikers van sporthallen en verenigingssport in andere sporttakken is geen aparte analyse gemaakt. Wel is voor deze gebruiksgroepen het uitgangspunt gehanteerd dat zij in de huidige situatie in week 6 doordeweeks bijna drie uur per week²³ gebruik maken van een sporthal in het tijdvak 18:00-22:00 uur, waardoor er nog zeventien uur per week in dit tijdvak voor de verenigingssport in de zeven sporttakken overblijft. In de extra berekende ruimtebehoefte is dus het uitgangspunt gehanteerd dat, in week 6, 15 procent van de uren in het tijdvak 18:00-22:00 uur (drie van de twintig uur) in een sporthal door niet- of anders georganiseerde sport en verenigingssport in een andere sporttak wordt gebruikt. Er is geen rekening gehouden met een wijziging in de verhouding tussen het aantal uren gebruik door verenigingssport en overig gebruik in het tijdvak 18:00-22:00 uur.

In de analyse worden vijf scenario's onderscheiden. Het eerste scenario gaat uit van de situatie dat het aantal leden van verenigingen groeit volgens de bevolkingsprognose (vgl. tabel 6.1). In het tweede scenario groeit het aantal leden jaarlijks met 1 procent (van het aantal leden in 2019) naast de toename vanuit de bevolkingsgroei (vgl. tabel 6.2). In paragraaf 6.2 is voor vier zaalsporten het verschil in feitelijke en gewenste trainingsduur geanalyseerd. Dit geeft uitkomsten voor een benodigde toename van de trainingsduur variërend van 4 (zaalvoetbal) tot 23 procent (volleybal)²⁴. Dit is de basis geweest waarop voor scenario 3 en 4 gekozen is om, naast de toename vanuit de bevolkingstoename, rekening te houden met een toename van het aantal uren van 5 (scenario 3) en 10 procent (scenario 4). In scenario 5 wordt geanalyseerd wat de zaalbehoefte is wanneer verenigingen én extra leden krijgen én groeien volgens de bevolkingsgroei én 5 procent uitbreiding van uren krijgen. In alle scenario's wordt het uitgangspunt gehanteerd dat sporters in hetzelfde tijdvak (18:00-22:00 uur) blijven sporten.

Samenvattend is de behoefte aan sporthallen geschat:

- voor de georganiseerde sport in zeven sporttakken (verenigingsgebruik);
- voor week 6 (hoogseizoen) en week 16 (laagseizoen);
- voor het tijdvak 18:00-22:00 uur van maandag t/m vrijdag;
- voor de jaren 2021, 2030 en 2040;
- voor verschillende scenario's:
 1. aantal leden groeit volgens de bevolkingsprognose (tabel 6.1);
 2. aantal leden groeit volgens de bevolkingsprognose + jaarlijkse groei (tabel 6.2);
 3. aantal leden groeit volgens de bevolkingsprognose + huidige aantal gehuurde uren wordt verhoogd met 5 procent (i.v.m. extra behoefte van verenigingen);
 4. aantal leden groeit volgens de bevolkingsprognose + huidige aantal gehuurde uren wordt verhoogd met 10 procent (i.v.m. extra behoefte van verenigingen);
 5. aantal leden groeit volgens de bevolkingsprognose + jaarlijkse groei + huidige aantal gehuurde uren wordt verhoogd met 5 procent (i.v.m. extra behoefte van verenigingen).

De gekozen scenario's zijn enkele mogelijkheden van vele scenario's die van toepassing kunnen zijn. Onder invloed van (beleids)keuzes, bijvoorbeeld over wat er aan zaalsport in sporthallen gefaciliteerd moet worden, kunnen uitgangspunten of scenario's veranderen. Binnen dit onderzoek wordt een eerste

²³ Gebaseerd op het gebruik in week 6 in 2019.

²⁴ Niet al deze extra uren hoeven in het tijdvak 18:00-22:00 uur geacommodeerd te worden.

indicatie gegeven van de gevolgen van bevolkingsgroei, groei van verenigingen en uitbreiding van trainingsmogelijkheden voor het benodigde aantal sporthallen vanuit het verenigingsgebruik.

De methode om tot een schatting voor het aantal benodigde sporthallen te komen, wordt in bijlage 4 toegelicht. In tabel 6.4 zijn de resultaten van deze vijf scenario's opgenomen. Het verschil in behoefte aan sporthallen tussen week 6 en week 16 komt in alle scenario's duidelijk naar voren. Ook de invloed van ledengroei is niet te onderschatten. Een relatief kleine groei (circa 1% per jaar) leidt tot een flink grotere behoefte aan sporthallen (vgl. scenario 1 en scenario 2). Ook de uitbreiding van het huidige aantal uren met 5 of 10 procent heeft direct gevolgen voor het aantal benodigde sporthallen (vgl. scenario 3 en 4 met scenario 1).

Tabel 6.4 Indicatie aantal benodigde sporthallen in Utrecht voor extra leden/trainingen vanuit de georganiseerde sport in 2030 en 2040 in week 6 (hoogseizoen) en week 16 (laagseizoen), op basis van verschillende aannames

Scenario	Benodigde sporthallen voor extra leden/trainingen in het tijdvak 18:00-22:00 uur			
	Week 6		Week 16	
	2030	2040	2030	2040
Scenario 1	3,9	5,6	2,4	3,2
Scenario 2	6,3	10,7	3,7	6,1
Scenario 3	5,6	7,3	3,3	4,2
Scenario 4	7,2	9,0	4,2	5,1
Scenario 5	8,1	12,7	4,7	7,2

Noot: De berekende extra behoefte is zonder rekening te houden met de sporters die nu gebruikmaken van de David Lloyds-hal en dat in de toekomst niet meer kunnen doen.

De extra ruimte die in week 6 nodig is, kan in het tijdvak 18:00-22:00 uur niet in de huidige sport- en blaashallen worden gefaciliteerd, omdat deze allemaal (nagenoeg) volledig benut worden. In week 16 is wel nog ruimte in de bestaande hallen om extra uren te faciliteren, maar zal ook altijd wel leegstand blijven bestaan. In de analyse is ervan uitgegaan dat in de huidige twintig sporthallen in week 16 in het tijdvak 18:00-22:00 uur nog ruimte is ter grootte van vier sporthallen. Met andere woorden, als alle verhuurde uren in week 16 in 2021 optimaal over de huidige sporthallen zouden worden verdeeld, zouden zestien sporthallen nodig zijn. In alle scenario's waarin minder dan vier extra sporthallen nodig zijn, hanteren we daarom een behoefte aan 20 sporthallen (die er nu ook zijn). In tabel 6.5 is te zien wat de benodigde extra ruimte in de verschillende scenario's voor gevolgen heeft voor het totale aantal benodigde sporthallen. Hierbij is het uitgangspunt gehanteerd dat de extra behoefte allemaal in het doordeweekse tijdvak van 18:00-22:00 uur moet worden geacommodeerd en niet bijvoorbeeld aan het eind van de middag of in het weekend. De zes hockeyvelden die overkapt worden door een blaashal zijn als sporthal meegerekend. Omdat sporthal David Lloyds in 2030 en 2040 niet meer voor verenigingssport beschikbaar is, is de extra behoefte aan sporthallen in week 6 niet alleen opgehoogd met de behoefte vanuit de extra sporters, maar ook met één sporthal als vervanging van de David Lloyds-hal.

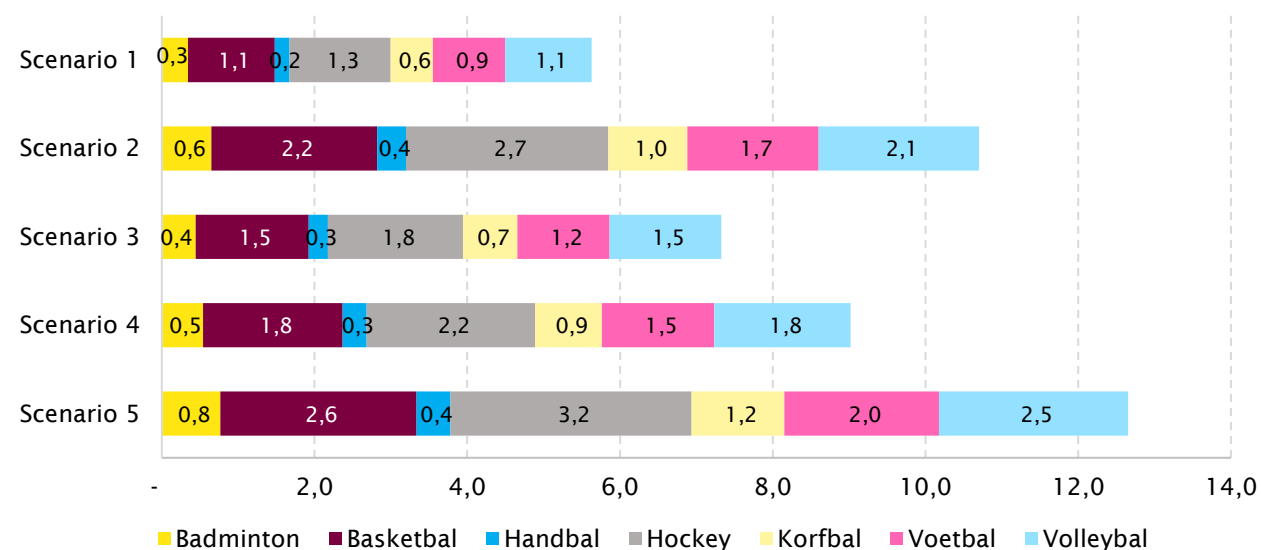
Tabel 6.5 Indicatie aantal benodigde sporthallen in Utrecht vanuit de georganiseerde sport in 2030 en 2040 in week 6 (hoogseizoen) en week 16 (laagseizoen), op basis van verschillende aannames

Scenario	Aantal sport- en blaashallen 2021		Benodigd aantal sporthallen ^A			
	Week 6	Week 16	Week 6		Week 16	
			2030	2040	2030	2040
Scenario 1	26	20	30,9	32,6	20,0	20,0
Scenario 2	26	20	33,3	37,7	20,0	21,8
Scenario 3	26	20	32,6	34,3	20,0	20,0
Scenario 4	26	20	34,2	36,0	20,0	20,9
Scenario 5	26	20	35,1	39,7	20,5	22,9

^A Het benodigde aantal sporthallen is niet alleen opgehoogd met het benodigde aantal sporthallen vanuit de extra sporters/trainingen, maar ook met één sporthal als vervanging van de David Lloyds-hal.

Het grote verschil in het benodigde aantal sporthallen in week 6 en week 16 roept de vraag op in hoeverre tijdelijke voorzieningen een (deel van de) oplossing kunnen zijn voor de behoefte aan binnensportruimte. Niet alle sporttakken hebben een even grote ruimtebehoefte. In figuur 6.4 is te zien hoe de extra behoefte aan sporthallen in week 6 in 2040 voor de verschillende scenario's is opgebouwd. Badminton, handbal en korfbal zorgen voor een bescheiden extra behoefte. Basketbal, hockey, voetbal en volleybal dragen het meest bij aan de extra behoefte. De mate waarin varieert per scenario.

Figuur 6.4 Extra behoefte aan sporthallen in Utrecht per sporttak in week 6 (tijdvak 18:00-22:00 uur) in 2040, in verschillende scenario's (in aantallen)

Noot: Er is geen rekening gehouden met de gebruikers (vooral basketbal) van de David Lloyds-hal die naar een andere hal moeten.

Zaalhockey maakt momenteel al gebruik van blaashallen als tijdelijk locatie en de KNHB onderzoekt samen met NOC*NSF en enkele sportbonden (waaronder korfbal) welke normen voor deze tijdelijke voorzieningen zouden moeten gelden. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen welke sporten en welke speelniveaus (samen) in een tijdelijke voorziening terecht zouden kunnen.

6.4 Vertaling naar kengetallen

De analyses uit paragraaf 6.3 kunnen vertaald worden naar kengetallen die vergelijkbaar zijn met de herijkte draagvlakcijfers en het Utrechtse planologische kengetal. In tabel 6.6 is te zien dat het aantal inwoners per sporthal in 2021 varieert tussen 13.821 (hoogseizoen) en 17.968 (laagseizoen). Hierbij zijn de zes blaashallen die in week 6 beschikbaar zijn als sporthalruimte meegeteld. Op basis van de resultaten in paragraaf 6.3 wijzigt dit aantal in een bandbreedte van 11.413 tot 13.870 inwoners per sporthal in week 6 van 2040 en een bandbreedte van 19.733 tot 22.628 inwoners per sporthal in week 16 van 2040. Voor de situatie in week 16 is hierbij rekening gehouden met de ruimte die in de huidige situatie in het laagseizoen nog in de sporthallen is. De bezetting van de huidige sporthallen wordt daardoor in week 16 vrijwel maximaal.

Tabel 6.6 Indicatie aantal inwoners per sporthal in Utrecht in week 6 (hoogseizoen) en week 16 (laagseizoen) in 2021, 2030 en 2040, voor verschillende scenario's

	2021	2030	2040
Aantal inwoners	359.355	422.449	452.560
Week 6^A			
Scenario 1	13.821	13.651	13.870
Scenario 2	13.821	12.676	12.003
Scenario 3	13.821	12.975	13.185
Scenario 4	13.821	12.363	12.564
Scenario 5	13.821	12.050	11.413
Week 16^B			
Scenario 1	17.968	21.122	22.628
Scenario 2	17.968	21.122	20.719
Scenario 3	17.968	21.122	22.628
Scenario 4	17.968	21.122	21.644
Scenario 5	17.968	20.649	19.733
Herijkte draagvlakcijfers	10.000–17.500	10.000–17.500	10.000–17.500
Utrechtse planologische kengetal	17.500	17.500	17.500

^A In week 6 gaan we in 2021 uit van 26 sporthallen (twintig sporthallen en zes wedstrijdelden voor hockey in blaashallen).

^B In week 16 gaan we in 2021 uit van 20 sporthallen.

In vergelijking met de bandbreedte van de herijkte draagvlakcijfers (10.000-17.500) en het Utrechtse planologische kengetal (17.500) is duidelijk dat in week 6 de verschillende scenario's leiden tot een scherper kengetal dan het Utrechtse planologische kengetal en een kengetal in het midden van de bandbreedte van de herijkte draagvlakcijfers. Dit wil zeggen dat in de scenario's meer sporthallen nodig zijn dan bij toepassing van het huidige Utrechtse planologische kengetal. Hierbij is het van belang dat blaashallen in week 6 ook als sporthal kunnen worden meegeteld²⁵. In week 16 leiden de scenario's tot een draagvlakcijfer dat minder scherp is dan het huidige Utrechtse planologische kengetal en de herijkte draagvlakcijfers.

²⁵ Onder de aanname dat niet alle extra behoefte in blaashallen wordt gefaciliteerd.

7. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk geven we in de eerste paragraaf antwoord op de negen onderzoeksvragen. Op basis van deze onderzoeksvragen beantwoorden we in paragraaf 7.2 het eerste deel van de hoofdvraag naar de houdbaarheid van het Utrechtse planologische kengetal. Het hoofdstuk sluit af met een aantal aanbevelingen voor hoe tot een nieuw kengetal te komen (tweede deel van de hoofdvraag).

7.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In hoeverre wijkt het Utrechtse planologische kengetal af van kengetallen die andere grote gemeenten gebruiken?

Vijf van de zeven grootstedelijke gemeenten die bevraagd zijn, hebben een kengetal voor het bepalen van de behoefte aan binnensportaccommodaties of een richtlijn die aangeeft bij welk aantal extra inwoners er een sporthal (of sportzaal) bij moet komen. De gemeenten die een richtlijn hanteren, maken gebruik van de landelijke richtlijn uit de Planologische Kengetallen (één sporthal per 15.000 tot 20.000 inwoners; één sportzaal per 10.000 tot 12.500 inwoners) of hanteren een krappere richtlijn voor sporthallen (meer inwoners per sporthal). Utrecht schrijft, met het kengetal van één sporthal per 17.500 inwoners en geen kengetal voor sportzalen, minder inwoners per sporthal voor dan drie andere grootstedelijke gemeenten zonder richtlijn voor sportzalen. De gemeente streeft daarmee naar relatief meer sporthallen ten opzichte van het aantal inwoners dan deze drie gemeenten. Ten opzichte van de gemeenten die de landelijke richtlijn uit de Planologische Kengetallen volgen, valt het Utrechtse kengetal precies in het midden van de bandbreedte voor sporthallen. Een richtlijn voor sportzalen ontbreekt echter in Utrecht, terwijl die wel onderdeel uitmaakt van de landelijke richtlijn.

De zeven gemeenten geven aan dat de richtlijn nooit leidend is bij de totstandkoming of instandhouding van binnensportaccommodaties. De richtlijnen worden gebruikt bij grote stads- en gebiedsontwikkelingen, waar vaak wordt getoetst of in de plannen de norm voldoende wordt meegenomen. De uiteindelijke totstandkoming of instandhouding van binnensportruimte vraagt om lokaal maatwerk. Dit betekent dat de gemeenten aanvullend op de bestaande richtlijnen tal van andere indicatoren analyseren om de lokale (sport)context in kaart te brengen en op basis daarvan beslissingen nemen over het huidige en toekomstige aanbod aan binnensportaccommodaties.

Naast vergelijking met zeven grote gemeenten is het Utrechtse kengetal vergeleken met de herijkte draagvlakcijfers voor het bepalen van de benodigde binnensportruimte (Schadenberg et al., 2020). Deze herijking is gedaan omdat de bestaande Planologische Kengetallen niet goed meer overeenkwamen met de praktijk. De Utrechtse richtlijn, één sporthal per 17.500 inwoners, zit aan de minimale kant van de herijkte draagvlakcijfers (één sporthal per 10.000-17.500 inwoners) in stedelijke context.

Wat is de huidige capaciteit in sporthallen en sportzalen, in zowel trainings- als wedstrijdcapaciteit?

In Utrecht zijn twintig sporthallen en acht sportzalen. Daarnaast zijn er in de winterperiode zes hockeyvelden (vier bij Kampong en twee bij Fletiomare) in blaashallen aanwezig. In Sportcentrum David Lloyd is nog een sporthal aanwezig, maar deze is minimaal (en steeds minder) beschikbaar voor verenigingssport. Deze hal is daarom niet in de analyses meegenomen.

Het aantal velden per sport varieert tussen de verschillende sporthallen (tabel 7.1) en sportzalen (tabel 7.2). Omdat niet alle velden voor wedstrijden geschikt zijn, is het aantal velden dat beschikbaar is voor wedstrijden lager dan het aantal velden dat beschikbaar is voor trainingen.

Tabel 7.1 Aantal velden dat beschikbaar is voor trainingen en wedstrijden (breedtesport) in sporthallen, per type sport, gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal ^A	Handbal	Korfbal	Volleybal	Zaalhockey ^B	Zaalvoetbal
Trainingen	153	36	18	18	69	20	20
Wedstrijden	151	29	17	18	69	14	20

^A Exclusief twee velden in Sportcentrum David Lloyd.

^B Inclusief zes velden in blaashallen.

Tabel 7.2 Aantal velden beschikbaar voor trainingen en wedstrijden (breedtesport) in sportzalen, per type sport, gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal	Handbal	Korfbal	Volleybal	Zaalhockey	Zaalvoetbal
Trainingen	27	15	0	0	15	0	3
Wedstrijden	27	2	0	0	15	0	0

Hoe verhoudt het gebruik van de sporthallen door de georganiseerde sport(verenigingen) zich tot het gebruik door de ongeorganiseerde sport (particuliere en commerciële huurders)?

In de Utrechtse sporthallen, die door de gemeente worden geëxploiteerd, werd in 2019 ruim 19.000 uur gesport. Dit betrof ongeveer 61 procent van het totale gebruik (tabel 7.3). Daarnaast waren de sporthallen vooral in gebruik voor bewegingsonderwijs (38%). Gemiddeld werden de sporthallen op jaarbasis ruim 2.200 uur gebruikt, waarvan ongeveer 1.400 uur ten behoeve van sportbeoefening was.

Het (gemiddelde) totale gebruik van de Utrechtse sporthallen is in lijn met landelijke referentiecijfers voor sporthallen gelegen in grootstedelijke gemeenten. Het sportgebruik van de sporthallen in Utrecht is echter over het algemeen hoger, waar sporthallen in andere gemeenten meer voor het bewegingsonderwijs worden gebruikt.

Tabel 7.3 Jaargebruik gemeentelijke sporthallen gemeente Utrecht (m.u.v. Sporthal Lunetten) in 2019 (in aantal uur en procenten)

	Sport	Onderwijs	Overig	Totaal
Totaal sporthallen Utrecht	19.449 uur	11.894 uur	405 uur	31.748 uur
Gemiddelde per sporthal Utrecht	1.389 uur (61%)	850 uur (38%)	29 uur (1%)	2.268 uur (100%)
Gemiddelde sporthallen grootstedelijke gemeenten	1.287 uur (55%)	1.035 uur (44%)	26 uur (1%)	2.317 uur (100%)

De meeste sporthallen hebben een of meerdere hoofdsporten. Dat neemt niet weg dat de sporthallen door een veelvoud van sportverenigingen en -clubs worden gebruikt. Gemiddeld stond het sportgebruik van een sporthal op 55 verschillende gebruikers. Als de incidentele gebruikers eruit worden gefilterd, wordt een sporthal gemiddeld door bijna zeven verschillende sportverenigingen en -clubs gebruikt.

Driekwart van het sportgebruik tussen 08:00 en 23:00 uur van de sporthallen stond op naam van een sportvereniging. Tijdens de avonduren (18:00-22:00) loopt dit percentage (aandeel verenigingsgebruik in sportgebruik) op tot 82 procent, terwijl het overdag (08:00-16:00) met 59 procent juist lager ligt. Kijken we naar de verdeling over het jaar, dan zien we dat in de winterperiode het aandeel verenigingssport in het sportgebruik hoger is dan buiten de winterperiode.

In hoeverre wijkt de deelname aan georganiseerde zalsporten in Utrecht af van landelijke deelname en deelname in andere grote gemeenten?

In Utrecht is de deelname aan basketbal, zaalhockey, zaalvoetbal en volleybal relatief hoog ten opzichte van de deelname in de G32 (excl. Utrecht) en Nederland. De deelname aan badminton is gelijk aan het landelijk gemiddelde en iets hoger dan het gemiddelde van de grotere gemeenten. De deelname aan gymnastiek, handbal en korfbal is in Utrecht beduidend lager dan landelijk, maar redelijk vergelijkbaar met de deelname in de G32.

Tabel 7.4 Aantal lidmaatschappen diverse sportbonden (zaalafdeling) in de gemeente Utrecht, de G32 en Nederland in 2020 (in aantallen en procenten van aantal inwoners)

Totaal aantal lidmaatschappen	Gemeente Utrecht	Gemeente Utrecht	G32	Nederland
Badminton	651	0,18%	0,15%	0,18%
Basketbal	954	0,27%	0,21%	0,22%
Gymnastiek	3.261	0,91%	0,88%	1,44%
Handbal	475	0,13%	0,17%	0,24%
Zaalhockey	3.294	0,92%	0,50%	0,54%
Korfbal	975	0,27%	0,25%	0,46%
Zaalvoetbal	1.243	0,35%	0,14%	0,23%
Volleybal	2.426	0,68%	0,40%	0,61%

Bronnen: zie tabel 4.1.

Hoe hebben Utrechtse zalsportverenigingen zich de afgelopen vijf jaar ontwikkeld en wat zijn verwachtingen voor de toekomst?

Het merendeel van (de zaalafdelingen) van de Utrechtse (zalsport)verenigingen heeft in de afgelopen jaren een groei meegemaakt. In totaal is de Utrechtse zalsport binnen zeven grote sporttakken met 4,5 procent gegroeid tussen seizoen 2017/'18 en 2019/'20. Deze groei is sterker dan de groei van het aantal inwoners in deze periode (2,9%). Alleen bij badminton is een daling te zien in het seizoen 2019/'20 ten opzichte van 2017/'18 (-7%). Landelijk gezien hebben de bonden van de traditionele zalsporten het juist moeilijk: al jarenlang dalen de ledencijfers van deze sportbonden.

Waar komen leden van Utrechtse zalsportverenigingen vandaan en waar sporten de Utrechtse zalsporters?

In totaal woont van de Utrechtse verenigingen in de vijf sporten (badminton, basketbal, handbal, zaalvoetbal en volleybal) 22 procent van de leden buiten de gemeente Utrecht. Mogelijk dat de studentenpopulatie hierbij een rol speelt. Ruim driekwart van de leden van Utrechtse verenigingen komt dus uit de gemeente Utrecht. Vooral jeugdleden (onder de 18 jaar) wonen in Utrecht zelf (90%). Bij volwassenen ligt dit percentage lager (74%). De helft (52%) van de leden die buiten de gemeente Utrecht wonen, komt uit een aangrenzende gemeente.

Door het totaal aantal leden van deze vijf sporttakken per wijk af te zetten tegen het aantal inwoners van die wijk, ontstaat inzicht in de deelname aan deze sporttakken vanuit verschillende wijken. De procentuele deelname is in Overvecht het laagste, gevolgd door de wijken Noordoost en Zuidwest. In de wijken West, Vleuten-De Meern en Oost is de deelname het hoogst.

Niet alle Utrechtse zalsporters zijn actief bij een vereniging in Utrecht. Bijna zeventien procent van de zalsporters in Utrecht speelt bij een vereniging buiten Utrecht. Een van de redenen hiervoor is dat individuen of soms hele teams naar een vereniging buiten Utrecht overstappen, omdat daar bijvoorbeeld vaker getraind kan worden.

Wat zijn de ervaringen en wensen van de gebruikers (verenigingen, commerciële en particuliere huurders en topsportverenigingen) van binnensportaccommodaties?

De sportverenigingen, commerciële en particuliere huurders van de binnensportaccommodaties in Utrecht zijn benaderd om een online vragenlijst in te vullen. In totaal hebben 59 sportverenigingen, tien studentensportverenigingen, vijf commerciële partijen, 22 particulieren en 23 anders georganiseerden de vragenlijst ingevuld.

Gewenst extra gebruik

Bijna de helft van de respondenten geeft aan meer gebruik te willen maken van de binnensportaccommodatie(s) dan momenteel mogelijk is. Sporthallen zijn voornamelijk in trek bij de (studenten)sportverenigingen, terwijl een groot deel van de commerciële, particuliere en anders georganiseerde huurders meer gebruik van een gymzaal wil maken.

Als redenen om meer gebruik te willen maken van de binnensportaccommodaties in de gemeente worden gegeven:

- Meer trainingen/wedstrijden kunnen aanbieden voor het huidige aantal leden of teams dan nu (70%).
- Nieuwe leden en/of teams kunnen accommoderen (59%).
- Meer aan talentontwikkeling en topsport kunnen doen (30%).
- Sportaanbod voor nieuwe doelgroepen (bijvoorbeeld senioren of mensen met een beperking) kunnen aanbieden (27%).

(Studenten)sportverenigingen geven daarbij relatief vaak de eerste twee punten aan.

(Studenten)sportverenigingen willen wekelijks ongeveer vier uur extra huren. Commerciële aanbieders acht uur en de particuliere en anders georganiseerde huurders respectievelijk één en twee uur per week.

De capaciteit gerelateerde knelpunten die de verenigingen ervaren, hebben voornamelijk betrekking op trainingscapaciteit op doordeweekse avonden in de winterperiode. De gymnastiek- en turnverenigingen en de voetbalverenigingen ervaren daarentegen knelpunten in de wedstrijdcapaciteit.

Gebruik verschillende locaties

Ongeveer veertig procent van de (studenten)sportverenigingen heeft aangegeven dat het niet mogelijk is om structureel op verschillende locaties trainingen aan te bieden. Ongeveer de helft van de (studenten)sportverenigingen staat er echter welwillend tegenover om op verschillende locaties te trainen of doet dit momenteel al.

Bij het merendeel van de reguliere verenigingen (56%) wordt momenteel al structureel getraind op een locatie die niet voldoet aan de (afmetings)eisen voor wedstrijden. Daarnaast staat een klein deel van de (studenten)sportverenigingen hier nog open voor. Als redenen waarom het niet wenselijk of mogelijk is om op verschillende of niet volledig geschikte accommodaties te spelen, worden gegeven:

- Doet af aan de sfeer, het verenigingsgevoel en de binding tussen de leden.
- Benodigde materialen moeten op verschillende locaties aanwezig zijn en daarom meerdere keren worden aangeschaft en opgeslagen.
- Eisen aan de sportvloer of hoogte van accommodatie.
- Reisafstand en bereikbaarheid, met name voor jeugdleden.
- Animo onder leden is niet hoog om op andere locatie te trainen, wat resulteert in lage opkomst.
- Beschikbaarheid van kader op verschillende locaties.

Wachtlijsten/ledenstops

Een deel van de (studenten)sportverenigingen hanteert een wachtlijst en/of een ledenstop. Niet alle verenigingen die geen leden meer aannemen hanteren een wachtlijst. De grootste aantallen leden op de wachtlijst zitten, op basis van de ingevulde vragenlijsten, voornamelijk bij zaalhockey en volleybal,

gevolgd door badminton en basketbal. Redenen die voor wachtlijsten of ledenstops genoemd zijn, zijn: ruimtegebrek, op bepaalde niveaus zitten teams vol, regeling bij studentenverenigingen dat minimaal 75 procent van de leden student moet zijn, tijd nodig om kader werven.

De verenigingen gaven aan dat soms hele teams buiten de gemeente Utrecht gaan spelen, omdat in een aangrenzende gemeente nog ruimte is voor extra teams. Verenigingen die nu al vaak hun thuiswedstrijden buiten Utrecht spelen, geven aan dat ze liever geen nieuwe teams aannemen, omdat ze leden niet willen teleurstellen in waar ze komen te spelen (buiten de gemeente).

Prestatie- en topsport

Het hebben van (een) prestatie- en/of topsport(ambitie) heeft volgens de verenigingen op verschillende manieren invloed op de behoefte aan binnensportruimte:

- De prestatie- en topsportteams hebben een hogere behoefte aan trainingsuren.
- Voor een aantal sporten zijn de randvoorwaarden voor hogere niveaus streng, waardoor de wedstrijden op het hoogste niveau niet in elke accommodatie plaats kunnen vinden (zoals bijvoorbeeld het hebben van een schotklok of bepaalde afmetingseisen (uitloop en de hoogte)).
- Op de hogere niveaus zijn vaak meer of andere materialen nodig, denk hierbij aan extra toestellen voor meer uitdaging (zoals bij turnen) of een bepaalde vloer.

Tijdens de verenigingsavonden gaven de verenigingen aan dat ze, als ze moeten kiezen, vinden dat prestatie- en topsport belangrijk zijn, maar dat extra uren die zij moeten trainen, niet ten koste mogen gaan van de breedtesport.

Beschikbaarheid en trainingsmogelijkheden

De leden van de meeste verenigingen hebben de mogelijkheid om in de avond op de doordeweekse avonden te trainen, waar de jongere leden soms al (laat) in de middag kunnen beginnen. Een aanzienlijk deel van de verenigingen geeft aan dat het haalbaar is (voor de senioren) om tot 23:00 uur door te trainen.

Een deel van de verenigingen heeft aangegeven dat het aantal keren en de duur dat ze nu kunnen trainen gelijk is aan hoeveel ze zouden willen dat de teams trainen. Indien de mogelijkheden die ze nu hebben om uren af te nemen niet overeenkomt met wat ze wensen af te nemen, dan komt dit voornamelijk dat ze een keer vaker in de week willen trainen.

Wat zijn de ervaringen en wensen van de topsportverenigingen die gebruikmaken van binnensportaccommodaties?

In de gemeente Utrecht zijn momenteel twintig sportverenigingen actief op het gebied van talentontwikkeling, waarvan vijftien als topsportverenigingen worden aangemerkt.

Capaciteit beperkt voor topsportambities

De verenigingen streven naar een hoger niveau van topsport- en talentontwikkeling. De (gerealiseerde) ambities brengen knelpunten met zich mee wat betreft de beschikbare (trainings)ruimte.

Topsportverenigingen ervaren krapte wat betreft de trainingsmomenten in de binnensportaccommodaties. Uitwijken naar een andere locatie gaat volgens de verenigingen lastig omdat andere accommodaties soms niet aan de eisen voldoen en men graag wil trainen in dezelfde hal als waar ook de wedstrijden zijn.

Topsport vraagt om specifieke eisen

Het is volgens de verenigingen voor topsport wenselijk om zoveel mogelijk in één en dezelfde hal te trainen. Helemaal indien in deze hal de wedstrijden worden gespeeld. De meeste topsportverenigingen

trainen gedeeltelijk in een geschikte hal, maar door het gebrek aan ruimte kunnen ze veelal niet volledig met de topteams in de hal van voorkeur trainen.

Zaalhuur

Volgens de topsportverenigingen is de zaalhuur erg hoog²⁶. Hierdoor is de sport volgens de topsportverenigingen niet laagdrempelig voor elk talent en kunnen alleen de talenten toegelaten worden waarvan de ouders over voldoende financiële middelen beschikken. Dit staat volgens de verenigingen een brede talentontwikkeling in de weg.

Kijken naar mogelijkheden

De topsportverenigingen geven aan dat ze hun weg wel vinden en naar de mogelijkheden kijken. Topsport vraagt om flexibiliteit wat momenteel niet altijd mogelijk is in de huidige accommodaties. Er is volgens de verenigingen echter een grote bereidheid tot samenwerking tussen de topsportverenigingen, wat mede zichtbaar is in het Utrecht Talent Centre en de Traiectum Sportcampus. Idealiter zouden de meeste topsportverenigingen gebruik maken van een geschikte sporthal met alles onder één dak, waarbij ruimte is voor een (gezonde) kantine. Aangezien elke sport net weer andere eisen en wensen heeft wat betreft de accommodatie, is het lastig om aan alle wensen te voldoen. De topsportverenigingen raden aan, indien er in de toekomst nieuwe sporthallen worden gebouwd, om de eisen en de wensen vanuit de topsport hierin mee te nemen. Deze aanpassingen kunnen volgens de verenigingen zorgen voor een impuls in de talentontwikkeling en topsport binnen de gemeente. Dit kan vervolgens weer van inspirerende waarde zijn voor de inwoners in de stad en de regio.

Wat zijn de ervaringen van beheerders/exploitanten van de binnensportaccommodaties?

Met de exploitanten en beheerders van de Utrechtse sporthallen²⁷ is gesproken, om een beeld te krijgen hoe deze partijen tegen de Utrechtse zaalsport aankijken.

Combinatie met bewegingsonderwijs

De gemeente Utrecht realiseert in beginsel geen binnensportruimte zonder dat de accommodatie een rol gaat spelen in het faciliteren van het bewegingsonderwijs van de Utrechtse scholen. Deze combinatie zorgt voor een efficiënt gebruik van zowel (financiële) middelen als ruimte in de stad. Om zoveel mogelijk sporten en sporters gebruik te kunnen laten maken van de binnensportruimte, wordt de voorkeur gegeven aan een sporthal boven de realisatie van een sport- of gymzaal.

Topsport

Het topsportbeleid van de gemeente Utrecht zet vooral in op talentontwikkeling. De gemeente is primair niet een 'topsportstad', maar een 'podium voor talent'. Als het gaat om het faciliteren van topsport, wil de gemeente dat de topsportmogelijkheden in Galgenwaard en Nieuw Welgelegen eerst benut worden, waar dit op het moment slechts beperkt het geval is. Om dit te bewerkstelligen, moet geschoven worden met verenigingen of dient de ruimte in de reeds geplande uitbreidingen in het aanbod aangeboden te worden aan de huidige gebruikers van Galgenwaard en Nieuw Welgelegen, om deze accommodaties 'vrij te spelen' voor topsport.

²⁶ Het is niet bekend hoe de huurtarieven van sportaccommodaties in Utrecht zich verhouden tot de huurtarieven in andere gemeenten.

²⁷ Gemeente Utrecht (afdelingen vastgoed en topsport), U.S.S. Mesa Cosa, eigenaren/beheerders van Sporthal Lunetten, Sportcentrum David Lloyds, Sportcentrum Oudenrijn en de Herculeshal.

De beheerders van niet-gemeentelijke sporthallen geven aan dat de functionaliteit van deze sporthallen ontoereikend is om een rol te spelen als het gaat om het faciliteren van topsport. De afmetingen van de hallen zijn onvoldoende en/of (vaste) publiekscapaciteit in de hallen is niet aanwezig. Wel wordt in deze sporthallen getraind door teams die op een hoog (landelijk) niveau actief zijn.

Uitbreiding aanbod

Verdere uitbreiding van het aanbod aan sporthallen in de gemeente zou volgens de gesproken partijen gegrond zijn. Zij zien ook dat het structureel knelt bij de verenigingen, ook al zijn in veel gevallen deze knelpunten terug te herleiden tot de piekbehoefte in de wintermaanden tijdens de doordeweekse trainingssuren.

Hoge bezetting niet-gemeentelijke sporthallen

De exploitanten van niet-gemeentelijke sporthallen geven aan dat deze niet-gemeentelijke sporthallen tijdens de doordeweekse trainingssuren (avonden) optimaal worden benut. De niet-gemeentelijke sporthallen worden grotendeels gebruikt door verenigingen van sporten die een lang zaalseizoen kennen (o.a. basketbal en zaalvoetbal) en hebben daardoor een relatief hoge bezetting op de doordeweekse avonden.

Positieve uitstraling niet-gemeentelijke sporthallen

De uitstraling van de niet-gemeentelijke sporthallen wordt door de exploitanten van deze hallen als zeer positief punt benoemd. De verenigingen zijn, in de ogen van de exploitanten, tevreden dat zij in een gezellige sporthal met horeca actief zijn, en dat de accommodatie sport uitstraalt. Als gevolg van het beperkte aantal verenigingen dat in de niet-gemeentelijke sporthallen actief is, is het verenigingsgevoel in de sporthallen sterk. Het is niet bekend of verenigingen zelf ook de voorkeur geven aan een niet-gemeentelijke accommodatie, wel geven verenigingen aan graag op een vast 'thuishonk' te spelen.

Grote ervaren krapte Studentensportcentrum

De druk op de drie sporthallen in Sportcentrum Olympos is groot en veel studentensportverenigingen ervaren krapte. Net als bij de andere sporthallen, ligt de druk vooral op de doordeweekse avonden. Overdag is er bij Sportcentrum Olympos wel ruimte beschikbaar (Wezenberg-Hoenderkamp & Schadenberg, 2019). In 2020 konden, volgens de Studentensportraad, ruim vierhonderd studenten niet worden geplaatst bij de binnensportverenigingen waarvoor ze zich hadden aangemeld (van de ongeveer achthonderd aanmeldingen bij binnensportverenigingen²⁸ in totaal). Het is daarnaast niet mogelijk om iedereen de gewenste twee keer in de week te laten sporten. Vanuit de studentensport ligt de wens voor een extra hal, idealer geschikt voor topsport en met tribunes. Naast een extra hal geeft de studentensport aan behoefte te hebben aan een dojo en een danszaal.

7.2 Conclusies

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: *In hoeverre is het Utrechtse planologische kengetal van 1 sporthal op 17.500 inwoners houdbaar en zo niet, hoe kan dan een nieuw kengetal worden bepaald?*

De gemeente Utrecht hanteert de richtlijn van één sporthal per 17.500 inwoners om de behoefte aan zaalruimte voor de (georganiseerde) zaalsport te bepalen. Met bijna 360.000 inwoners in 2021 betekent dit dat volgens de richtlijn 21 sporthallen nodig zijn. Anno 2021 bestaat het aanbod uit 20 sporthallen,

²⁸ In de sporttakken badminton, basketbal, handbal, hockey, korfbal, turnen, volleybal en zaalvoetbal.

waarbij de sporthal in Sportcentrum David Lloyd niet is meegeteld, vanwege de beperkte beschikbaarheid voor verenigingen.

Het werken met richtlijnen of kengetallen geeft richting aan het benodigde aantal sporthallen en/of sportzalen, maar vraagt ook lokaal maatwerk. Dit blijkt ook uit de vergelijking met een aantal andere grootstedelijke gemeenten. Een aantal van deze gemeenten hanteert de landelijke richtlijn (één sporthal per 15.000 tot 20.000 inwoners; één sportzaal per 10.000 tot 12.500 inwoners) of hanteert een krappere richtlijn voor sporthallen (meer inwoners per sporthal). Ten opzichte van de grootstedelijke gemeenten die ook geen aparte richtlijn voor sportzalen hebben, streeft de gemeente Utrecht met haar richtlijn naar relatief veel ruimte voor zaalsporten in sporthallen. Ten opzichte van de landelijke richtlijn zit Utrecht in het midden van de bandbreedte voor sporthallen, maar een richtlijn voor sportzalen ontbreekt. Ten opzichte van de herijkte draagvlakcijfers voor de bepaling van de benodigde binnensportruimte (één sporthal per 10.000 tot 17.500 inwoners in stedelijke context; geen richtlijn voor sportzalen) bevindt het Utrechtse kengetal zich aan de minimale kant van de bandbreedte. De verschillende kengetallen geven daarmee geen duidelijk antwoord of het Utrechtse planologische kengetal houdbaar is.

De resultaten uit de analyses, interviews en verenigingsavonden binnen dit onderzoek, geven echter wel voldoende aanleiding het Utrechtse planologische kengetal niet houdbaar te vinden:

Utrecht kent hoge deelname aan zaalsporten

Relatief veel inwoners van de gemeente zijn lid van een zaalsportvereniging of van een veldsportvereniging die ook een zaalseizoen kent. De deelname is daarnaast groeiende. Het totale aantal leden van de verenigingen die in de sporthallen actief zijn, neemt toe, sneller dan de bevolking van de gemeente. Het streven naar een relatief hoog aanbod aan sporthallen is in lijn met de hoge deelname aan zaalsporten in Utrecht.

Utrechtse verenigingen ervaren al geruime tijd grote tekorten aan zaalruimte

Trainingen vinden minder frequent plaats dan gewenst, worden ingekort of vinden plaats op een veelvoud van (ongeschikte) locaties. Sommige verenigingen zien zich genoodzaakt een wachtlijst of ledenstop te hanteren. Dit doen zij allemaal om toch meer inwoners van de gemeente te laten sporten en de verenigingen gezond te houden.

Bezetting van de Utrechtse sporthallen is hoog

Analyses van het gebruik van de Utrechtse sporthallen laten nauwelijks mogelijkheden zien tot intensivering of optimalisering van het gebruik, zeker niet in de wintermaanden. Vergeleken met bezettingscijfers uit andere grootstedelijke gemeenten is de bezetting van de Utrechtse sporthallen hoog. Wel zijn er, net als in de andere grootstedelijke gemeenten, mogelijkheden tot intensivering van het gebruik van de sportzalen. Sportzalen hebben echter een beperktere functionaliteit dan sporthallen.

Nauwelijks ruimte voor topsport of talentbegeleiding in de Utrechtse sporthallen

De grootste behoefte vanuit de Utrechtse topzaalsport beperkt zich, op het moment in ieder geval, tot extra trainingscapaciteit. Leden en teams die actief zijn op het hoogste niveau of de ambitie daarvoor hebben, moeten vaker en langer trainen. Door het capaciteitstekort komen veel verenigingen voor de keuze te staan tussen topsport en breedtesport. Enkele verenigingen maken de keuze om topsport aan te bieden ten koste van breedtesport, maar de meeste verenigingen geven dan de voorkeur aan de breedtesport. Hierdoor is de kans groot dat prestatie- en topsport in Utrecht niet zo hard kan gaan groeien als de verenigingen willen.

Behoefte aan sporthallen is in de winterperiode veel hoger dan daarbuiten

Het verschil in behoefte aan sporthallen in de winterperiode en de periode daarbuiten is erg groot. Met de groeiende animo voor bijvoorbeeld zaalhockey zal dit verschil blijven of zelfs groter worden. Sporten

faciliteren in tijdelijke of vaste voorzieningen is nodig om zowel de continue zaalsport (zoals basketbal en zaalvoetbal) als de sporten met een zaalseizoen (zoals hockey en korfbal) te kunnen accommoderen. De blaashallen die nu in het winterseizoen bij de hockeyvelden van Kampong en Fletiomare voor zaalhockey worden gebruikt (met een omvang van in totaal zes wedstrijdelden), zijn hiervan een goed voorbeeld. Deze blaashallen zijn voor het accommoderen van de zaalsport van groot belang.

Verschil tussen gewenste en feitelijke totale trainingsduur hoger dan 10 procent

Uit de analyses van de gewenste en de feitelijke trainingsduur blijkt dat een toename van ruim 10 procent van de huidige trainingsuren nodig is om de gewenste trainingstijd te kunnen faciliteren. Het verschil wordt zowel veroorzaakt doordat het aantal trainingen per week lager is dan gewenst als doordat de duur van de trainingen korter is dan gewenst.

Uit scenarioberekeningen komt kengetal tussen de 11.000 en 14.000 in week 6 en tussen de 20.000 en 22.500 in week 16

Op basis van de huidige deelname aan sporten, bevolkingsprognoses en scenario's voor uitbreiding van het aantal leden en/of trainingsuren is een planologisch kengetal voor de weken 6 (winterseizoen) en 16 (regulier seizoen) berekend. Dit kengetal varieert in de verschillende scenario's tussen de 11.000 en 14.000 inwoners per sporthal in week 6. Voor week 16 is een kengetal tussen de 20.000 en 22.500 inwoners per sporthal bepaald. Hierbij is het van belang dat tijdelijke voorzieningen (zoals blaashallen) in week 6 ook als sporthal kunnen worden meegeteld omdat die kunnen voorzien in tijdelijke sportruimte tijdens de piek in de winterperiode.

7.3 Aanbevelingen

In hoofdstuk 6 zijn diverse scenario's gepresenteerd die richting geven voor de bepaling van een nieuw planologisch kengetal. Er zijn nog veel meer scenario's denkbaar, afhankelijk van beleidskeuzes die gemaakt worden. Op basis van het uitgevoerde onderzoek bevelen we daarom aan om een langetermijnvisie op de Utrechtse zaalsport op te stellen en aan de hand daarvan een nieuw kengetal te bepalen.

Stel een langetermijnvisie op de Utrechtse zaalsport op

De beleidskeuzes moeten volgen uit een lange termijnvisie op de Utrechtse zaalsport. In de visie moet duidelijk worden wat de gemeente voor ogen heeft met haar sporthallen, onder andere op het gebied van topsport en studentensport.

Onderstaande vragen en onderwerpen kunnen in de langetermijnvisie aan bod komen, bijvoorbeeld in de vorm van een afwegingskader:

- Hoeveel uur sportbeoefening wil de gemeente met haar sporthallen faciliteren? Verenigingen geven aan in de huidige situatie niet het aantal trainingen te kunnen aanbieden dat zij wensen. Bij de Utrechtse richtlijn voor voetbal wordt bijvoorbeeld voor de meeste teams uitgegaan van twee trainingsmomenten per week. Veel zaalsportverenigingen geven aan met het huidige aantal sporthallen geen twee trainingsmomenten te kunnen aanbieden.
- Welke leegstand van sporthallen is acceptabel in (vooral) het laagseizoen? Sporthallen hebben een multifunctioneel karakter en een veelvoud aan gebruikers. Een deel van de gebruikers zijn verenigingen die een kortlopend zaalseizoen kennen. Door deze sporten te faciliteren ontstaat leegstand buiten de kortlopende zaalseizoenen.
- Hoeveel ruimte wil de gemeente bieden aan topsport en talentbegeleiding? Topsport en talentbegeleiding vragen om extra trainingscapaciteit. Leden en teams die op een hoog niveau spelen, of een ambitie hiertoe hebben, moeten vaker en langer trainen dan leden en teams in de breedtesport. Zaalsportverenigingen met een topsportafdeling geven aan dat zij dit nu niet

kunnen aanbieden of dat dit ten koste gaat van de breedtesportafdeling. Bij de Utrechtse richtlijn voor voetbal wordt bijvoorbeeld voor de selectieteams uitgegaan van langere trainingsmomenten.

- In hoeverre wordt het verenigingen mogelijk gemaakt een vaste thuisbasis te hebben? Verenigingen geven aan het onwenselijk te vinden op meerdere locaties actief te zijn en mogelijkheden tot het creëren van een verenigingsgevoel te missen. Verenigingen zijn op het moment flexibel door op meerdere locaties trainingen aan te bieden, soms in ongeschikte accommodaties. Dit gaat ten koste van het verenigingsgevoel. Hierbij kan gedacht worden aan de pilot voor het zelfbeheer van Sporthal Lunetten, die door de betrokken partijen positief is geëvalueerd.
- Hoe moeten uren worden ingeroosterd? Onder verenigingen en andere gebruikers bestaat onvrede over hoe de uren in de sporthallen worden toebedeeld.
- In hoeverre is het wenselijk om ook andere huurders dan sportverenigingen in de populaire tijdvakken te faciliteren? Op populaire tijden, zoals doordeweekse avonden, worden de sporthallen vrijwel volledig door sportverenigingen gebruikt.
- In hoeverre moeten sportzalen (en/of gymzalen) worden ingezet om de druk op de sporthallen te verlichten? Sommige sporten of teams (niveaus) kunnen ook in sportzalen of gymzalen terecht, met name voor trainingen. Verenigingen vinden dit niet altijd gewenst.
- In hoeverre moeten verenigingen mogelijkheden krijgen om nieuwe leden, bijvoorbeeld specifieke doelgroepen, aan te nemen? Sommige wijken en/of doelgroepen blijven achter in de sportdeelname. Extra leden betekent (veelal) ook extra ruimtebehoefte.
- In hoeverre wil de gemeente ervoor zorgen dat Utrechters in eigen stad kunnen sporten? Een deel van de leden van Utrechtse zaalsportverenigingen komt niet uit Utrecht zelf. Andersom sporten Utrechters ook buiten de gemeente Utrecht. Beschikbaarheid van ruimte kan een reden zijn om bij een vereniging buiten de gemeente Utrecht te gaan sporten.
- In hoeverre wil de gemeente tijdelijke voorzieningen, zoals blaashallen, inzetten om de extra behoefte in de wintermaanden op te vangen? Tijdelijke voorzieningen kunnen een (deel van de) oplossing zijn om de druk op de sporthallen in de winter op te vangen. Hierbij gaat het niet alleen om wat (sport)technisch mogelijk is, maar ook wat wenselijk is qua bijvoorbeeld verantwoordelijkheden, financiering en onderhoud.
- Welke plaats hebben de studentenpopulatie en het studentensportcentrum in het voorzien in voldoende binnensportruimte? Utrecht kent een grote studentenpopulatie. Volgens gegevens van de Studentenraad Utrecht konden in 2020 ruim vierhonderd studenten niet worden geplaatst bij de Utrechtse zaalsportverenigingen²⁹.
- In hoeverre is de koppeling tussen onderwijslocaties en sporthallen een must? De koppeling met onderwijs is gewenst vanuit de mogelijkheden om een hogere bezetting te halen en vanuit de efficiënte inzet van middelen en ruimte. Zijn er andere combinaties mogelijk waarmee (publieke) middelen efficiënt worden ingezet en de bezetting van sporthallen hoog is?
- Welke huurtarieven zijn gewenst? De tarieven voor de zaalhuur zijn niet onderzocht, maar zijn wel genoemd als knelpunt.

²⁹ In de sporttakken badminton, basketbal, handbal, hockey, korfbal, turnen, volleybal en zaalvoetbal.

Naast/bij de totstandkoming van een langetermijnvisie volgen uit het onderzoek de volgende aanbevelingen:

Herzie de manier van inroostering

Onder verenigingen bestaat veel onvrede over hoe de uren in de sporthallen worden toebedeeld. Deze onvrede is deels terug te leiden tot het feit dat het bij de verenigingen niet duidelijk is hoe de toewijzing tot stand komt. De werkwijze van de zaalverdelingscommissie is al jaren ongewijzigd. De toebedeling van de uren in het komende seizoen geschiedt op basis van de uren uit het voorgaande seizoen. Rechten uit het verleden zijn dus nog steeds van toepassing. Hierdoor kunnen veranderingen in sportdeelname of opkomst van andere sporten slecht in de toebedeling verwerkt worden.

Onderzoek de mogelijkheden van tijdelijke voorzieningen

Blaashallen of andere tijdelijke voorzieningen kunnen een goede oplossing zijn voor de capaciteitsproblemen, met name in het winterseizoen. De blaashallen in Utrecht staan nu enkel op hockeyvelden. Blaashallen kunnen mogelijk ook voor andere sporten worden gebruikt, zoals korfbal en zaalvoetbaltrainingen. Het is aan te bevelen om te onderzoeken in hoeverre blaashallen of andere tijdelijke voorzieningen voor andere sporten (samen) een oplossing zouden zijn. Hierbij gaat het niet alleen om wat (sport)technisch mogelijk is, maar ook wat mogelijk is qua bijvoorbeeld verantwoordelijkheden, financiering en onderhoud.

Benut de ruimte in tijdvakken met een relatief lage bezetting

Verenigingen hebben aangegeven dat jeugd vaak al eind van de middag kan trainen. In veel sporthallen is dit een tijdvak met kansen om de bezetting te verhogen. Het zal niet voor alle verenigingen mogelijk zijn om eerder te beginnen, maar voor een aantal teams wellicht wel. Hetzelfde geldt voor de zaterdag en zondag. Niet alle sporthallen worden dan veel gebruikt, dit kan wellicht mogelijkheden bieden voor verenigingen of teams om extra te trainen of een oefenwedstrijd te spelen.

Bepaal voor welke topsportactiviteiten Nieuw Welgelegen en Galgenwaard geschikt zijn

Sporthal Nieuw Welgelegen wordt een secundaire topsporthal genoemd, omdat deze niet geschikt is voor alle topsportactiviteiten. Niet duidelijk is voor welke niveaus en vormen van sporten deze hal wel of niet gebruikt kan worden. Dit geldt in mindere mate ook voor de topsporthal Galgenwaard.

Sluit tijdig aan bij sporthallen bij onderwijslocaties

De komende jaren worden nog enkele sporthallen bij onderwijslocaties gerealiseerd. Voor zeker twee onderwijslocaties (met bijbehorende binnensportruimte) moet nog een locatie worden vastgesteld. Binnen de gemeente is reeds afstemming over het gebruik van sporthallen door onderwijs en sport, maar binnen dit onderzoek bleek toch nog onduidelijkheid over de geplande binnensportaccommodaties te bestaan. Tijdig aansluiten bij ontwikkelingen vanuit onderwijs is daarom aan te bevelen. Het is daarbij raadzaam accommodaties te realiseren die voor zowel sport als bewegingsonderwijs goed gebruikt kunnen worden. De Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) zet zich in dit verband in voor de realisatie van accommodaties met een multifunctioneel karakter, waarbij gedeeld gebruik door verschillende typen gebruikers (scholen, sportverenigingen, sportgroepen, buitenschoolse opvang en 'de wijk') wordt opgezocht (2+1+2-concept).³⁰

³⁰ Vanuit NOC*NSF is onlangs de website Sportinfrastructuur.nl gelanceerd, waarop kennis en producten worden gedeeld voor het realiseren van een duurzame sportinfrastructuur.

Tot slot

Op basis van dit onderzoek concluderen we dat het Utrechtse kengetal van één sporthal per 17.500 inwoners niet past bij de lokale Utrechtse situatie. Het relatief grote aantal zaalsporters, de (groei)ambities van (topsport)sportverenigingen, de grote huidige en verwachte knelpunten in vooral het winterseizoen, het verschil tussen gewenste en feitelijke trainingsduur, de achterblijvende sportdeelname in enkele wijken en de verwachte verdere bevolkingsgroei zorgen ervoor dat het aanbod van en de behoefte aan sporthallen steeds verder uit de pas gaat lopen. En dat past niet bij het gemeentelijke sportbeleid, waarin ‘de sportmogelijkheden in de stad moeten meegroeien met de groei van de bevolking’ en ‘iedere Utrechtse sporter de kans moet krijgen zich op zijn eigen niveau verder te ontwikkelen’ (Gemeente Utrecht, 2021). Een langetermijnvisie en daaruit volgende beleidskeuzes zouden kunnen leiden tot een aangepast kengetal dat zich binnen de brandbreedte van de herijkte draagvlakcijfers voor stedelijke context (één sporthal per 10.000-17.500 inwoners) meer rond het midden van de bandbreedte begeeft.

Referenties

- Gemeente Utrecht. (2016). *Zaalverdelingscriteria Sporthallen Utrecht*.
- Gemeente Utrecht. (2021). <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/thematisch-beleid/sport/>.
- Knol, F. A., Neevel, C. V., Stijnenbosch, M. H., & Willems, M. J. E. (2002). *Planologische Kengetallen*.
- Mulier Instituut. (n.d.). *Nationaal Sportonderzoek voorjaar 2014, 2018 en 2020*.
- NOC*NSF. (2019). *Ledentalrapportage 2019*.
- Pulles, I., van Eldert, P., & van der Poel, H. (2021). *Monitor Sport en corona IV*.
- Schadenberg, B., Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Hoekman, R. (2020). *Binnensportaccommodaties in Nederland*.
- Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Schadenberg, B. (2019). *Ruimte voor georganiseerde sport in Utrecht*.

Bijlagen

Bijlage 1 – Aantal velden per sporthal

Tabel B1.1 Aantal velden beschikbaar voor *trainingen* (breedtesport), per type sport, naar sporthal, Gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal	Handbal	Hockey	Korfbal	Voetbal	Volleybal
<i>Gemeentelijke sporthallen</i>							
Cultuurcampus	9	3	1 ^A	1	1	1	4
Dreef	9	1	1	0	1	1	3
Europahal	9	1	1	1	1	1	3
Galgenwaard Atletiekhal	0	0	0	0	0	1	4
Galgenwaard Breedtesporthal	8	2	1	1	1	1	4
Galgenwaard Topsport	8	2	1	1	1	1	4
Hoograven	7	1	1	1	1	1	4
Loevenhout	9	3	1	0	1	1	3
Nieuw Welgelegen beneden (breedtesport)	6	1	1	0	1	1	4
Nieuw Welgelegen boven (topsport)	6	2	1	0	1	1	4
Paperclip	9	2	1	0	1	1	4
Sportcampus	9	3	1	0	1	1	4
Weide Wereld	6	2	1	0	1	1	3
Zuilen	9	2	1	0	1	1	4
<i>Niet-gemeentelijke sporthallen</i>							
Herculeshal	8	0	0	0	0	1	0
Lunetten	9	3	1	0	1	1	4
Olympos 1	7	1	1	1	1	1	3
Olympos 2	7	1	1	1	1	1	3
Olympos 3	9	3	1	1	1	1	3
Oudenrijnhal ^A	9	3	1	0	1	1	4
<i>Blaashallen</i>							
Hockeyvelden Kampong	0	0	0	4	0	0	0
Hockeyvelden Fletiomare	0	0	0	2	0	0	0
Totaal, inclusief blaashallen	153	36	18	14	18	20	69

^A De Oudenrijnhal wordt bijna volledig voor basketbal gebruikt, maar er ligt wel belijning voor de andere sporten.

Tabel B1.2 Aantal velden beschikbaar voor *wedstrijden* (breedtesport), per type sport, naar sporthal, Gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal	Handbal	Hockey	Korfbal	Voetbal	Volleybal
<i>Gemeentelijke sporthallen</i>							
Cultuurcampus	9	2	0 ^A	1	1	1	4
Dreef	9	1	1	0	1	1	3
Europahal	9	1	1	1	1	1	3
Galgenwaard Atletiekhal	0	0	0	0	0	1	4
Galgenwaard Breedtesporthal	7	2	1	1	1	1	4
Galgenwaard Topsportshal	7	2	1	1	1	1	4
Hoograven	7	1	1	1	1	1	4
Loevenhout	9	0	1	0	1	1	3
Nieuw Welgelegen beneden (breedtesport)	6	1	1	0	1	1	4
Nieuw Welgelegen boven (topsport)	6	2	1	0	1	1	4
Paperclip	9	2	1	0	1	1	4
Sportcampus	9	2	1	0	1	1	4
Weide Wereld	6	1	1	0	1	1	3
Zuilen	9	2	1	0	1	1	4
<i>Niet-gemeentelijke sporthallen</i>							
Herculeshal	8	0	0	0	0	1	0
Lunetten	9	2	1	0	1	1	4
Olympos 1	7	1	1	1	1	1	3
Olympos 2	7	1	1	1	1	1	3
Olympos 3	9	3	1	1	1	1	3
Oudenrijnhal	9	3	1	0	1	1	4
<i>Blaashallen</i>							
Hockeyvelden Kampong	0	0	0	4	0	0	
Hockeyvelden Fletiomare	0	0	0	2	0	0	
Totaal	151	29	17	8	18	20	69

^A De Cultuurcampus is voor handbalwedstrijden niet geschikt, omdat er geen plaats is voor publiek.

Tabel B1.3 Aantal velden beschikbaar voor wedstrijden volleybal en basketbal in *centre court*-opstelling, per type sport, naar sporthal, Gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Basketbal		Volleybal	
	Standaard	Centre courts	Standaard	Centre courts
Cultuurcampus	2	0	4	3
Dreef	1	0	3	1
Europahal	1	0	3	0
Galgenwaard Atletiekhal	0	0	4	2
Galgenwaard Breedtesporthal	2	0	4	2
Galgenwaard Topsporthal	2	1	4	3
Hoograven	1	0	4	0
Loevenhout	0	0	3	1
Nieuw Welgelegen beneden (breedtesport)	1	0	4	0
Nieuw Welgelegen boven (topsport)	2	1	4	3
Paperclip	2	1	4	0
Sportcampus	2	0	4	3
Weide Wereld	1	0	3	0
Zuilen	2	1	4	0
	0	0	0	0
Herculeshal	0	0	0	0
Lunetten	2	1	4	0
Olympos 1	1	0	3	1
Olympos 2	1	0	3	0
Olympos 3	3	1	3	0
Oudenrijnhall	3	1	4	0
Totaal	29	7	69	19

Bijlage 2 – Aantal velden per sportzaal

Tabel B2.1 Aantal velden beschikbaar voor *trainingen* (breedtesport), per type sport, naar sportzaal, Gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal	Handbal	Hockey	Korfbal	Voetbal	Volleybal
Broos Gerssenzaal	5	2					2
De Speler	3	2					2
Fletiozaal	4	1					1
Hart van Noord	3	2				1	2
Het Zand	3	2				1	2
Marezaal	4	2					2
Voorn	3	2					2
Waterwin	2	2				1	2
Totaal	27	15	0	0	0	3	15

Tabel B2.2 Aantal velden beschikbaar voor *wedstrijden* (breedtesport), per type sport, naar sportzaal, Gemeente Utrecht, seizoen 2020/'21

	Badminton	Basketbal	Handbal	Hockey	Korfbal	Voetbal	Volleybal
Broos Gerssenzaal	5	1					2
De Speler	3						2
Fletiozaal	4						1
Hart van Noord	3						2
Het Zand	3						2
Marezaal	4						2
Voorn	3						2
Waterwin	2	1					2
Totaal	27	2	0	0	0	0	15

Bijlage 3 - Afmetingseisen sporten

Tabel B3.1 Afmetingseisen *basketbalvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Topsport		Tweede Divisie + 1e Klasse	2e Klasse en lager
	Eredivisie	Promotiedivisie + Eerste Divisie		
Lengte	28	26	26	25
Breedte	15	14	14	13
Hoogte	7	7	7	7
Vrije ruimte achterlijn	2	2	1,5	1,5
Vrije ruimte zijlijn	2	2	1	1

Bron: NBB, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B3.2 Afmetingseisen *volleybalvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Topsport			Regio laag: 2e klasse t/m 5e klasse en recreanten
	Eredivisie	Topdivisie	1e divisie en 2e divisie	
Lengte	18	18	18	18
Breedte	9	9	9	9
Hoogte	9*	7	7	7
Vrije ruimte achterlijn	6,5	5	2	1
Vrije ruimte zijlijn	5	5	2	1

* 7 meter bij bestaande hallen

Bron: Nevobo, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B3.3 Afmetingseisen *badmintonvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Topsport	
	CATEGORIE B*	Categorie C (alle wedstrijden)
Lengte enkelspel	13,40	13,40
Breedte enkelspel	5,18	5,18
Lengte dubbelspel	13,40	13,40
Breedte dubbelspel	6,10	6,10
Hoogte	7,00	7,00
Vrije ruimte achterlijn	1 (bij voorkeur 2)	1 (bij voorkeur 2)
Vrije ruimte zijlijn	1	2

* De voorschriften in deze categorie zijn richtlijnen voor alle door Badminton Nederland erkende wedstrijden anders dan internationale, door Badminton Nederland georganiseerde, evenementen en de nationale senioren kampioenschappen.

Bron: BN, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B3.4 Afmetingseisen *handbalvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Topsport	
	Beneleague, Eredivisie, 1e divisie	2e divisie, hoofdklasse, 1e klasse, 2e klasse
Lengte	40	40
Breedte	20	20
Hoogte	7	6,60 (bij voorkeur 7)
Vrije ruimte achterlijn	2	2
Vrije ruimte zijlijn	2	2

Bron: NHV, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B3.5 Afmetingseisen *korfbalvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Topsport	Breedtesport
Afmeting - lengte	40	40
Afmeting - breedte	20	20
Obstakelvrije hoogte	9	7
Obstakelvrije uitloop achterlijn	4	2
Obstakelvrije uitloop zijlijn	4	3

Bron: KNKV, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B3.6 Afmetingseisen *hockeyvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Hoofdklasse	Breedtesport	Jeugd: D-E-F
Afmeting - lengte	36-44	36-44	36-44
Afmeting - breedte	18-22	18-22	18-22
Obstakelvrije hoogte	Minimaal 5,50	Minimaal 5,50	Minimaal 5,50
Obstakelvrije uitloop achterlijn	3	Minimaal 2, aanbeveling 3	Minimaal 2, aanbeveling 3
Obstakelvrije uitloop zijlijn	2	2	2

Bron: KNHB, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B3.7 Afmetingseisen *zaalvoetbalvelden*, naar spelniveau (in meters)

	Topsport		Breedtesport: overige wedstrijden
	Landelijk: Eredivisie en landelijke divisie	Districtsniveau: topklasse en hoofdklasse	
Afmeting - lengte	38-42	38-40	38-40
Afmeting - breedte	20-25	18-20	18-20
Obstakelvrije hoogte	Minimaal 7	7	7
Obstakelvrije uitloop achterlijn	2	Minimaal 1, aanbeveling 2	Minimaal 1, aanbeveling 2
Obstakelvrije uitloop zijlijn	2	Minimaal 1, aanbeveling 2	Minimaal 1, aanbeveling 2

Bron: KNVB, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Bijlage 4 - Methodebeschrijving schatting toekomstige behoefte sporthallen

1. Op basis van de verhuuroverzichten van 2019³¹ is per (deel van een) sporthal per sporttak (badminton, basketbal, handbal, hockey, korfbal, voetbal en volleybal) het aantal gehuurde uren tussen 18:00 en 22:00 uur (doordeweeks) in week 6 en week 16 bepaald.
Voorbeeld: Sporthal X is in week 6 zestien uur door badmintonverenigingen gehuurd en Sporthal Y gedurende deze week twaalf uur.
2. Het aantal gehuurde uren per sporthal en per sporttak is vermenigvuldigd met het aantal velden per sporttak per (deel van een) sporthal. Dit levert een theoretisch aantal uren per week op, in geval er maar één veld beschikbaar zou zijn.
Voorbeeld: in sporthal X liggen acht badmintonvelden en in sporthal Y zes. Dit levert in totaal $(16 \cdot 8) + (12 \cdot 6) = 200$ uur per baan op.
3. Het geschatte aantal leden voor 2021, 2030 en 2040 per sporttak is afgezet tegen het aantal uren uit stap 2. Dit levert het theoretische aantal leden per uur per baan op.
Voorbeeld: de badmintonverenigingen hebben in 2021, 2030 en 2040 gezamenlijk 740, 850 en 900 leden. Dit levert in totaal 3,7 ($740/200$) leden per uur per baan op in 2021, 4,25 leden in 2030 en 4,5 leden in 2040.
4. Onder de aanname dat je in de toekomst minimaal de huidige verhouding tussen aantal leden en aantal velden wilt houden, is het aantal benodigde uren in 2030 en 2040 berekend door deze verhouding uit 2021 toe te passen op de ledenaantallen in 2030 en 2040.
Voorbeeld: voor 2030 levert dit op dat er $850/3,7 = 230$ uur per baan nodig is; voor 2040 betekent dit $900/3,7 = 243$ uur per baan.
5. De toename van de behoefte aan velden is bepaald door het aantal extra uren ten opzichte van 2021 te delen door het aantal uren in het tijdvak (=17,3 uur, vijf avonden maal vier uur, minus een aantal uren voor andere sporten/huurders (gebaseerd op het gebruik in week 6 van 2019)).
Voorbeeld: in 2030 zijn $230-200 = 30$ uur extra op een baan nodig. Dit komt overeen met $30/17,3 = 1,7$ baan gedurende een hele week. In 2040 zijn $243-200 = 43$ uur extra nodig. Dit komt overeen met $43/17,3 = 2,5$ baan gedurende een hele week.
6. Het benodigde aantal sporthallen is berekend door het benodigde aantal velden te delen door het gemiddelde aantal velden per sporttak in een sporthal.
Voorbeeld: in een sporthal liggen gemiddeld 8,3 badmintonvelden. Dit betekent dat in 2030 $0,18$ ($1,5/8,3$) extra sporthallen nodig zijn en in 2040 $0,26$ ($2,15/8,3$).
7. Het totale aantal benodigde extra sporthallen is berekend door de uitkomsten van de afzonderlijke sporttakken bij elkaar op te tellen.

³¹ Voor de niet-gemeentelijke sporthallen is een schatting gemaakt van het aantal verhuurde uren per sporttak op basis van de interviews met de exploitanten.

